

The Project Gutenberg eBook of Peter Camenzind, by Hermann Hesse

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Peter Camenzind

Author: Hermann Hesse

Translator: Eino Railo

Release date: September 5, 2016 [EBook #52989]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PETER CAMENZIND ***

Produced by Juhani Kärkkäinen and Tapio Riikonen

PETER CAMENZIND

Kirj.

Herman Hesse

Saksasta suomentanut Esko Railo

WSOY, Porvoo, 1908.

I.

Taru, joka jumalista kertoi, oli alussa. Kuten suuri jumala eli runohenkenä hindujen, kreikkalaisten ja germaanien sielussa, pyrkien ilmoille, samoin hän nytkin päivittäin jokaisen lapsen sielussa runollista elämää luo.

En vielä tiennyt, mitkä olivat kotiseutuni järven, vuorien ja purojen nimet. Muttet auringon valossa levisi silmäini eteen sinivihreänä tasankona vetten lakeus, jonka pintaan valo tuhansiksi säteiksi särkyi, ja vetten ympärillä näin jättiläisseppeleenä äkkijyrkät vuoret, niiden huipuilla rotkoissa kimaltelevan

lumen ja pienet pauhaavat puroset, juurella viettävät, valonväriset ruohokentät, omenapuineen, tupasineen ja harmaine alppikarjoineen. Ja kun köyhä, pieni sieluni niin tyhjänä, niin hiljaisena ja niin odottavana tuota katsoi, kirjoittivat järvien ja vuorien henget sen syvyyteen omat kauniinrohkeat tekonsa. Nuo jäykät seinät, nuo uhmaavat kivijoukot kertoivat uhkamielin ja kunnioituksella niistä ajoista, joiden lapsia ne olivat ja joiden antamia arpia ne rinnassaan kantoivat. Ne kertoivat ajasta, jolloin maa halkesi ja taipui, kidutetusta ruumiistaan voihkivassa tulemisen tuskassa synnyttäen huippuja sekä teräviä kallioita. Vuoria tungeskeli jymisten ja rysähdellen ahtaudessaan, kunnes ne sinne tänne lukemattomiksi huipuiksi pirstoutuivat; epätoivon tuskassa taistelivat kaksoiskalliot keskenään, kunnes toinen voitti ja ilmoille kohosi, veljensä murskaton ja syrjään heittäen. Ja yhä vieläkin on noiden aikojen perintönä vuorten kuiluissa irtimurtuneita kallioita, syrjäätungettuja ja muserrettuja huippuja, ja jokaisen kevään vesiputouksena alas syöksyvä lumi toi mukanaan laaksoon huoneensuuruisia kallioita, murskaton ne kuin lasin tahi mahtavalla iskulla lyöden ne syvälle kedon pehmeisiin uumeniin.

Nuo vuoret kertoivat aina samaa. Ja helppo oli niitä ymmärtää, kun näki niiden äkkijyrkät seinämät, miten ne olivat kerros kerrokselta murskautuneet, taipuneet, karhistuneet, täynnä ammottavia haavoja. "Kauheasti olemme kärsineet", sanoivat ne, "ja me kärsimme vielä". Mutta ne sanoivat sen ylpeästi, ankarasti ja jurosti, kuten vanhat, taipumattomat, karaistut sotilaat.

Sotilaat! Näin niiden taistelevan vettä, sadetta ja myrskyä vastaan kauheina aikaisen kevään öinä, jolloin vimmainen föhn-tuuli mylvi niiden vanhojen päitten kiireellä, ja jolloin alas syökseivät ouruvedet repivät niiden kyljestä tuoreita, raakoja kappaleita. Näinä öinä ne seisoivat uhmaillen, juuriaan maan uumeniin jännittäen, synkkinä, päättäväisinä ja hengähtämättä, ojsivat myrskyä vastaan pirstoutuneet tuulien puuret seinämänsä ja kalliosarvensa, ja jännittivät kaikki voimansa nöyryytetyn uhmaavaan asentoon. Ja jokaiselta uudelta haavalta antoivat ne kuulua raivon ja kauhun pöyristyttävän jylinän, ja kautta kaukaisuuden kaikui murtuneena, mutta raivoisana niiden kauhean voihkinan ääni.

Näin ruohokenttiä ja vuorten vierteitä, joilla kasvoi ruohoa, kukkia, kuolemankouria, sammalta, joilla kansankielellä oli omat salaperäiseen vivahtavat nimensä. Huoleti väriloistossaan elivät nuo vuorien lapset ja lastenlapset siellä paikoillaan. Tunteissani elin niiden keralla, katselin niitä, nautin niiden tuoksusta ja opin tuntemaan niiden nimet. Vakavammin ja syvemmin vaikutti minuun puiden näkeminen. Näin jokaisen niistä elävän omaa erityistä elämänsä, muodostavan itselleen oman omituisen muotonsa ja latvansa kruunun ja luovan tämän erikoisuuden mukaisen varjon. Mielestäni olivat ne ikäänkuin vuorien läheisiä sukulaisia, erakoita ja taistelijoita, sillä jokainen niistä, nekin, jotka korkeampana vuoren juurella kasvoivat, taisteli hiljaista ja sitkeää taistelua tuulta, myrskyä ja kivikkoa vastaan voidakseen elää ja kasvaa. Näin niiden joukossa petäjiä, joihin myrsky oli jättänyt ikäänkuin säälistä oksat vaan yhdelle puolelle, toisia, joiden punaiset rungot olivat kiertäytyneet kuin käärmeet yllänsä riippuvien kallioiden ympäri, niin että puu ja kallio toinen toistansa tukivat. Ne katsoivat minuun kuin sotaisat miehet, ja herättivät sydämessäni arkaa pelkoa ja kunnioitusta.

Meidän miehemme ja vaimomme olivat niiden kaltaisia, ankaroita ja ryppy-otsaisia, harvapuheisia, ja kaikista harvapuheisimpia juuri parhaimmat. Siitä opin minä katselemaan ihmisiä aivan samoin silmin kuin puita tahi kallioita, ajatuksissani heidän kanssaan askaroimaan ja heitä yhtäpaljon rakastamaan ja kunnioittamaan kuin hiljaisia honkianikin.

Pieni Nimikon-niminen kylämme on järven rannalla pienellä kolmikulmaisella kahden vuoriharanteen väliin puristuneella viettävällä maapalalla. Läheiseen luostariin viepi tie, ja toinen neljän ja puolen tunnin matkan päässä olevaan naapurikylään; muihin järven rannalla oleviin kyliin päästään vesitse. Talomme ovat rakennetut vanhaan puutyylisiin; niiden ikää ei juuri voi määrätä, sillä uutisrakennuksia rakennetaan harvoin, ja vanhoja korjataan kohta kohdalta tarpeen mukaan yhä uudelleen; tänä vuonna tämä lauta, toisena jo osa kattoa, ja moni laudan puolisko ja tukihirsi, jotka ennen ovat kuuluneet tuvan seinään, on nyt kattomalkana, ja jos ne eivät enää siihen kelpaa, mutta ovat sittenkin liian hyviä poltettaviksi, niin käytetään niitä seuraavalla kerralla tallin tahi heinäladon paikkaukseen tahi tuvan oven poikkilaudoiksi. Samoin on itse asukkaidenkin laita; jokainen heistä on mukana niinkauan kuin voimat riittävät, siirtyy senjälkeen vähitellen käytäntöön kelpaamattomien lukuun ja katoaa lopuksi unohduksen pimeään, ilman että siitä sen enemmän välitetään. Joka vuosia oloistamme poissa oltuaan niihin jälleen palaa, huomaa, että tuskin mitään muuta on muuttunut kuin että pari vanhaa kattoa on uudistettu ja pari uutta vanhentunut; taannoiset vanhukset ovat tosin poissa, mutta toisia on ilmestynyt sijaan, jotka asuvat samallaisissa majoissa, ovat samannimisiä, kaitsevat samaa tummatukkaista lapsiparvea ja ovat kasvoiltaan ja käytökseltään niin edeltäjänsä kaltaisia, että heitä tuskin toisiksi tiesi.

Puutoksena yhteiskunnassamme oli se, että ulkoapäin niin harvoin tuli joukkoomme raikasta verta ja elämää. Jokseenkin voimakasta rotua olevat asukkaat ovat melkein kaikki keskenään hyvin läheistä sukua, ja hyvinkin kolmen neljäsosan nimenä oli Camenzind. Se täyttää kirkonkirjojen sivut ja hautausmaan ristit, upeilee öljyvärimaalauksena tahi rohkeatyyliä leikkaustyönä talojen

päätöseisillä ja on näkyvissä kyytimiehen vaunuissa, talli-ämpäreissä ja venheissä. Isänikin tuvan oven yläpuolelle oli maalattu: "Jost ja Franziska Camenzind ovat rakentaneet tämän talon", mikä ei kuitenkaan tarkoittanut isääni, vaan hänen esi-isäänsä; ja vaikka minäkin kuten luultavaa on kerran kuolisin lapsia jälkeeni jättämättä, niin tiedän kuitenkin, että uudelleen taas tuohon vanhaan pesään joku Camenzind muuttaa, jos se vaan muutoin siihen saakka kestää ja kattoa päällänsä pitää.

Huolimatta näennäisestä yksivärisyydestä oli yhteiskunnassamme kuitenkin sekä hyviä että pahoja, ylhäisiä ja alhaisia, mahtavia ja vähäväkisiä, monen viisaan rinnalla pieni huvittava narrinjoukkue, hassahtavia ollenkaan huomioonottamattakaan. Kuten yleensä oli tämäkin suuren maailman pienoiskuva, ja kun suuret ja pienet, älymestarit ja narrit olivat keskenään eroittamattomasti sukulaisia, astuivat usein ylpeys ja pöyhkeilevä kevytmielisyyys toistensa varpaille saman katon alla, niin että elämämme kyllä tarjosi riittävästi aineksia ihmisluonnon syvimpien ominaisuuksien tutkimiseen. Ainoastaan salaperäisyyden ja itsetiedottoman masentumisen tukahduttava huntu tuntui peittävän kaikki. Riippuvaisuus luonnonvoimista ja vaivaloinen rehkeminen toimeentulon eteen olivat painaneet aikojen kuluessa jo ilman sitäkin vanhuuttaan vaappuvan sukumme luonteeseen syvämielitteisyyden piirteitä, jotka tavallaan sopivatkin kasvopiirteiden karkeuteen ja särmiikkäisyyteen, mutta eivät koskaan mitään, ei ainakaan iloisia, hedelmiä kantaneet. Ilmielmin kohdeltiinkin senvuoksi paria narria, jotka olivat kylläkin hiljaisia ja vakavia, narreja ollakseen, mutta silti kykenivät vaihtelua antamaan ja herättämään pilanhalua ja raikasta naurua. Ja kun joku heistä jollain uudella kepposellaan sai puheen itsestään kiertämään, kajasti Nimikonin poikain ruskeilla, ryppysillä kasvoilla poutainen välke, ja aivan suussa sulavaksi kohosi pilan tuottama nautinto, kun siihen ryydiksi hiipi farisealainen itsetunto omasta ylemmyydestä, joka esti miehen itsensä moisin erehdyksiin ja harha-askeliin horjahtamasta. Siihen lukuisaan joukkoon, joka horjahteli vanhurskaitten ja syntisten välillä, ja joka kernaasti olisi kummankin puolelta nauttinut nautintoon kelpaavan, kuului myös minun isäni. Ei yhtään koiranjuonta keksitty, ettei se olisi täyttänyt hänen sydäntään autuaalla levottomuuden tunteella, ja niin hän vaarui kahtaanne, milloin osaa-ottavaisesti veitikkata ihaellen, milloin lujalla omanarvon tunteella teatterimaisesti viitaten omaan nuhteettomuuteensa.

Enoni Konrad taas kuuluikin jo suorastaan narrien joukkoon, olematta silti kuitenkaan järjeltään hiventäkään tyhmempi kuin isäni tahi kylän muut sankarit. Päinvastoin oli hän täydellinen älyniekka, jota vaivasi rauhaton keksimishalu, mitä toiset olisivat saaneet häneltä sydämestään kadehtia. Mutta vika oli vaan siinä, ettei hänelle mikään onnistunut. Oikeastaanhan oli yksi hänen etevistä puolistaan se, että hän, vaipumatta noloon mietiskelevään torkuntaan, ryhtyi aina vaan puuhaamaan jotakin uutta, samalla kuitenkin aina eloisasti tuntien yritystensä surettavan koomillisuuden. Tuota pidettiin kuitenkin vaan jonakin hänen naurettavana erikoisominaisuutenaan, jonka vuoksi hän yhteiskunnassamme sai olla ja elää aivan itseoikeutettuna pilapukkina. Häneen nähden isäni alituisesti vaappui sinne tänne vuoroin häntä ihaillen, vuoroon halveksuen. Jokainen uusi ehdotus, jonka hänen lankonsa teki, saattoi isäni tavattoman levottomaksi ja uteliaaksi, jota mielentilaa hän turhaan koetti salata pilkallisilla kysymyksillään ja viittauksillaan. Ja kun enoni joskus luuli olevansa puuhainsa onnistumisesta ihan varma ja rupesi esiintymään suurena keksijänä, viehättyi isäni joka kerta samaa uskomaan liittyen tuon neron kannattajaksi toivorikkaalla veljellisyydellä, mutta kun aivan välttämätön epäonnistuminen olikin tapahtunut, holvasi isäni suorastaan enoni vihansa ja pilkkansa ylenpalttisuudella, kuukausimääriin pitämättä häntä tuskin sanan ja katseen arvoisena, sillävälän kun tämä vaan kohautteli olkapäitään.

Konradiamme sai kylämme kiittää ensimmäisestä purjevenheestään, ja isäni sai siihenkin kokeiluun ruuhensa antaa. Siroasti valmisti enoni kalenterin puupiirrosten mukaan venheeseen purje- ja köysilaitteet, ja jos ruuhemme lopuksi huomattiinkin purjevenheeksi liian kapeaksi, niin eihän se lopultakaan ollut Konradin syy. Valmistukset kestivät viikkokausia, isäni muuttui melkein elohopeaksi jännityksestä, toivosta ja pelosta, ja muukin kylä puheli ainoastaan Konrad Camenzindin uusimmasta yrityksestä. Se oli meille muistorikas päivä, jolloin uusi venheemme piti eräänä tuulisena syyskesäpäivän aamuna aalloille laskettaman. Onnettomuuden pahaenteiset aavistukset saivat isäni pysyttelemään syrjässä koko puuhasta ja kieltämään minutkin suureksi surukseni lähtemästä mukaan vesille. Füsslileipurin poika yksinään meni purjehdustaiteilijalle kumppaniksi. Koko kylä oli kokoontunut pihallemme ja puutarhaan katsomaan tuota ennenkuulumatonta näytelmää. Järvellä puhalteli velto itätuuli. Aluksi täytyi soutaa, siksi kunnes venhe ehti tuulihenkeen, purjeensa pullistutti ja ylpeänä läksi pois aaltoja pitkin liukumaan. Ihmetellen näimme sen lähimmän vuoriniemekkeen taakse katoavan ja valmistauduimme sukkelaan enoa hänen palatessaan jo voittajana tervehtimään sekä ivallisia takapanettelujamme häpeämään. Mutta yöllä takaisin palatessaan ei venheessä enää ollutkaan purjeita, laivurit olivat paremmin kuolleita kuin eläviä ja leipurin poika yski ja sanoi: "Suurin huvi meni teiltä kuitenkin suun sivu, sillä helposti olisi voinut ensi sunnuntaiksi sattua pari hautajaiskemuja". Isäni täytyi nittoa ruuheensa kaksi uutta lautaa, ja sen jälkeen ei ole konsanaan purje järven sinipintaan kuvastellut. Konradille huudettiin vielä kauan jälkeenpäin, kun hänellä oli jonnekin kiire: "Laita purjeet kuntoon, Konrad!" Isäni nieli kiukkunsa, ja vielä kauan aikaa jälkeenpäin, kun onneton enoni tuli häntä vastaan, katsoi hän vaan pois päin syläisten pitkän sylen sanomattoman halveksimisensa osoitteeksi. Tätä kesti niin kauan, kunnes Konrad eräänä päivänä suositteli hänelle

uutta, tulenkestävää leivinuuniaan, joka sittemmin saattoi keksijänsä suunnattoman pilkan alaiseksi ja maksoi isälleni neljä taaleria puhdasta rahaa. Voi sitä, joka uskalsi muistuttaa hänelle tästä neljän taalerin jutusta? Kun kerran myöhemmin hätä saapui taloomme vieraaksi, sanoi äitini noin sivumennen, että olisipa nyt hyvä olemassa sekin synnillisesti tuhlatu raha. Isäni sävähti punaiseksi aivan paidankaulusta myöten, mutta hillitsi kuitenkin itsensä ja sanoi ainoastaan: "Soisinpa ne yhtenä ainoana sunnuntaina juoneeni!"

Kun talvi oli lopussa, alkoi myrskyinen föhn-tuuli syvänkumisevan huminansa, jota alppien asukas vavisten ja kauhulla kuuntelee, ja jota hän vieraalla maalla, nääntyen koti-ikävästä, kaipaa.

Kun föhn lähestyy, tuntevat sen miehet, vaimot, vuoret, metsän eläimet ja karja jo aikoja edeltäpäin. Lämmin syvä suhina ilmoittaa sen tulon, jota ennen melkein aina tuntuu viileitä vastapuuskia. Sinivihreä järvi muuttuu parissa silmänräpäyksessä musteenmustaksi, ja kuohahtaa äkkiä valkoisiksi vaahtoharjoiksi. Ja meren tavoin sen jälkeen tuo äsken, muutama minuutti sitten, niin rauhallinen järvi jyristen syöksee rantoja vastaan, katkerassa raivossaan sen kallioihin sumuksi pirstoutuen. Koko seutu näyttää samalla ikäänkuin pelokkaan arkana lysähtävän kokoon. Huipuilla, jotka muutoin kaukaisuudessa sinertivät, voi nyt laskea kallioiden luvun, ja ennen kaukaisuudesta ruskeina pilkkuna silmiisi siintäneet kylät näkyvät nyt selvästi kattoineen, päätyineen ja ikkunoineen. Pelokkaan lauman tavoin kokoutuu kaikki yhteen, vuoret, niityt ja talot. Ja niin alkaa jyrisevä pauhu, tuntuu kuin maanpohja vapiseisi. Kuohuvia aaltoja kuljettaa myrsky savuna ilman läpi, ja alituisesti, yölläkin, kuuluu myrskyn epätoivoinen taistelu vuoristosta. Hetkistä myöhemmin kertoo huhu kautta kylien umpeen peittyneistä kaivoista, murskautuneista rakennuksista, rikki ruhjoutuneista venheistä, kadotetuista isistä ja veljistä.

Lapsena pelkäsin föhn-tuulta, jopa sitä vihasinkin. Mutta kun poikuuden hurjuus rinnassani heräsi, rupesin rakastamaan tuota kapinoitsijaa, tuota ijankaikkisesti nuorta ja röyhkeää ratsastajaa, joka kevään tuloa ennustaa. Ihana oli se elämää pursuavana, rajuna ja toivorikkaana esiin rynnätessään, ihana, kun se taistelunsa alkoi, myrskyten, nauraen, voihkien, ulvoen läpi kuilujen kiidättyessään, lunta vuorilta ahmiessaan ja jäykkiä vanhoja honkia karkein käsin kumarruttaessaan ja niistä huokauksia esiin pusertaessaan. Myöhemmin muuttui rakkauteni syvemmäksi ja nyt kertoi föhn minulle suloisesta, kauniista, rikkaasta etelänmaasta, josta aina yhä uudelleen ilman, lämmön ja valon virtoja kumpuilee, täällä vuoriin musertuakseen ja vihdoin pohjolan kylmillä maille verensä kuiviin vuodattaakseen. Ei ole mitään harvinaisempaa ja kalliimpaa kuin tuo suloinen föhn-kuume, joka föhn-tuulen aikoina palaa vuoriston ihmisten ja erittäinkin naisten veressä, poistaa unen ja kiihoitellen kaikkia aisteja hyväilee. Se on etelän hengetär, joka yhä uudelleen myrskyten ja leimuten tunkeutuu köyhemmän, hennomman pohjolan sisarrintaan ja julistaa lumien peittämille alppikylille, että jälleen Italian purppurassa väreilevien järvien rannoilla kevätetikot, narsissit ja mantelikukat kukoistavat.

Mutta sitten kun föhn on loppuun puhaltanut ja viimeiset likaiset lumivyöryt tiensä ovat löytäneet, silloin vasta seuraa kaikista kaunein. Silloin kuroittelevat pitkin vuorien rinteitä kaikilla puolilla kukkasin kukoistavat, kellahtavat ruohomatot. Lumihuippuiset vuoret kohottavat kruunujaan puhtaina ja autuaina sekä välkyttävät jäävirtojaan, järvi muuttuu siniseksi ja lämpimäksi sekä kuvastelee pinnassaan aurinkoa ja pilvien ikiteitä.

Kaikki tuo voi antaa sisältöä lapsen elämälle ja hätätilassa myös kokonaisen ihmisijän kululle. Ihmisen huulilta ei ole koskaan jumalan sana niin selvänä ja keskeyttömänä virrannut, kuin näiden puhe jumalasta oli. Joka sen itselleen lapsuudessaan omisti, sen sydämessä kaikuu se koko elämän ajan suloisena, voimakkaana ja peloittavana, eikä sen pauloista voi koskaan irti päästä. Se, joka on kotoisin vuorilta, saattaa vuosikautia tutkia viisaustiedettä ja luonnonhistoriaa sekä niin juurittaa sydämestään tiehensä vanhan Herran-Jumalan, — kuullessaan föhn-tuulen pauhaavan tahi lumivyöryn puita katkovan, vapisee sydän hänen rinnassaan ja hän ajattelee jumalaa ja kuolemaa.

Isäni tupasen vieressä oli pieni aidattu puutarha. Siinä kasvoi katkeran makuista salaattia, juurikkaita ja kaalia, sitäpaitsi oli äitini istuttanut sinne liikuttavan kapean, vaatimattoman kukkapenkin, jossa pari ruusupensasta, georgiini ja kourallinen reseedoja toivottomuudessaan ja ikävissään nääntyivät. Puutarhan ja järven välillä oli pienoinen somerpenger. Siinä oli pari rikkinäistä ruukkua, muutamia lautoja sekä paaluja, alhaalla vedessä köydessään venheemme, joka vielä siihen aikaan joka toinen vuosi uudelleen tilkittiin ja tervattiin. Ne päivät, jolloin tämä tapahtui, ovat painuneet syvään muistooni. Ne olivat kevätkesän lämpimiä jälkeempuolisia, jolloin keltaiset kesäperhoset tanssivat puutarhassamme auringon valossa, järvi oli rasvatyyni, sininen ja rauhallinen, väliin vähän väreilevä, vuorten huiput autereen peittämät, ja tuolla pienellä somerpenkereellämme tuoksusi väkevä pien ja öljyvärin haju. Vielä jälkeempäin tuoksusi ruuhi koko kesän ajan tervalta. Ja milloin hyvänsä monta vuotta myöhemmin tunsin nenässäni jossain meren rannalla käydessäni tuon omituisen veden ja tervan sekaisen hajun, kuvastui mieleeni hetipaikalla tuo pieni oman järvemme ranta, ja niin näin isäni jälleen paitahiasillaan käyttävän sivellintään ja keltaisten perhosten lyövän ilmassa häilyvää leikkiään. Sellaisina päivinä oli isäni tavattoman hyvällä tuulella, vihelteli itsekseen, jota hän oivallisesti osasikin,

ja kukatiesi hiukan laulaa hyrättikin itsekseen, vaikkakin sen puoliääneen. Äiti keitti silloin jotakin hyvää illalliseksi, tehden sen siinä hiljaisessa toivossa, ettei Camenzind sinä iltana menisi ravintolaan. Kuitenkin hän meni.

En voi väittää, että vanhempani olisivat mitenkään joko edistäneet tahi estäneet sieluni kehitystä. Äidilläni oli aina työtä enemmän kuin tarpeeksi ja isäni ei ollut maailmassa mitään niin vähän harrastanut kuin kasvatuskysymyksiä. Hänelle oli aivan kylliksi siinä, että hän jaksoi hoitaa kitukasvuiset omenapuuparinsa, pitää perunamaapalasensa kunnossa ja katsoa että heiniä oli riittävästi. Mutta noin joka toinen viikko ennen ulosmenoaan otti hän minua kädestä ja vei minut sanaasanomatta tallin heinäylisille. Siellä toimitettiin sitten harvinainen jonkinmoinen rangaistus- ja sovitustulo: sain selkäsaunan, ilman että isäni tiesi paremmin kuin minäkään, miksi. Ne olivat vaan kostottaren alttarille uhrattuja hiljaisia uhreja ja ne suoritettiin ilman saarnaa hänen huuliltaan paremmin kuin huutoa minun, jonkinmoisena velkapäänä verona jollekin salaperäiselle voimalle. Aina kun myöhemmin vuosinani kuulin puhuttavan "sokeasta kohtalosta", muistin nämä salaperäiset menot ja tuntuivat ne minusta tuon käsitteen plastilliselta esitykseltä. Tietämättänsä seurasi hyvä isäni tässä tuota elämän yksinkertaista kasvatusoppia, jota aina saamme kokea, kun salama kirkkaalta taivaalta leimahtaa, ja jättää meidät miettimään, millä pahoilla teoilla olemme jälleen ylimmät voimat kamppailuun haastaneet. Paha kyllä, en minä tullut tällaista itsetutkistelua viljelleeksi, vaan otin tämän opetustavan vastaan välinpitämättömästi, ilman tarpeellista tuomiolle käyntiä, taikka myöskin uhkamielisesti, aina sellaisina iltoina mielessäni iloiten jälleen sakkoni maksaneeni ja niin rangaistuksesta taas pariksi viikoksi päässeeni. Paljoa itsenäisempi olin esiintyessäni vanhempani vastaan silloin, kun he halusivat totuttaa minua työhön. Käsittämätön ja tuhlaavainen luonto oli yhdistänyt minuun kaksi vastakkaista lahjaa: aivan tavattomat ruumiinvoimat, mutta ikävä kyllä aivan yhtäsuuren pelon työtä kohtaan. Isäni pani kaikki voimansa liikkeelle tehdäkseen minusta käyttökelpoisen pojan ja apulaisen, mutta minua nuo työt vaan muka häpäisivät, ja vielä kimnasistina ollessani pidin kaikista antiikin sankareista eniten Herkuleesta juuri sen vuoksi, että hänet pakoitettiin noihin kuuluisiin, vaivaloisiin töihin. Joskus en tiennyt mitään hauskeempaa, kuin joutilaana vetelehtiä kallioilla, niityillä ja järven rannalla.

Vuoret, järvi, myrsky ja aurinko olivat ystäviäni, kertoivat minulle, kasvattivat minua ja olivat minulle kauan aikaa rakkaammat ja tutummat kuin mitkään ihmiset ja ihmiskohtalot. Mutta vasituisia lemmikkejäni olivat pilvet, joita pidin parempina kuin kimaltelevaa järveä, surullisia honkia ja aurinkoisia vuoria.

Sanokaa minulle mies, joka maailmassa paremmin pilvet tuntee ja niitä enemmän rakastaa kuin minä? Tai sanokaa minulle jotakin, joka on kauniimpaa kuin pilvet! Ne ovat iloa ja silmien sulostusta, siunausta ja jumalanlahjaa, vihaa ja kuolemanvoimaa. Ne ovat helliä, herkkiä ja rauhallisia kuin vastasyntyneiden sielut, ne ovat kauniita, rikkaita ja anteliaita kuin hyvät enkelit, ne ovat synkkiä, kaikkialla ahdistavia, armottomia kuin kuoleman lähettäjä. Hopeisina leijailevat ne keveissä kerrostumissa, hymyten purjehtivat ne kultaruskoisina, kellan, punertavan ja sinertävän väikkeessä seisahtuvat ne levähtämään. Synkinä hiipivät ne hiljaa kuin murhamiehet, suhusten lennättävät ne eteenpäin nurinniskoin kuin hurjat ratsastajat, ja alakuloisen erakon tavoin viipyvät ne surullisina vaaleassa korkeudessaan. Ne muistuttavat autuaitten saaria, siunaavia enkeleitä, uhkaavia käsiä, lepattavia purjeita ja kuljeksivia kurkia. Ne leijailevat jumalan taivaan ja köyhän maan välillä kaiken inhimillisen kaipuun kauniina vertauskuvana, kuuluen molemmille — maan unelmia, joissa se syntisen sielunsa antaa taivaan puhtauteen kohota. Ne ovat kaiken vaeltamisen, kaiken hakemisen, kaipuun ja koti-ikävänsä iankaikkinen vertauskuva. Ja samoin kuin ne ovat taivaan ja maan välillä epäröivinä, kaipaavina ja paatuneina, samoin viipyvät ihmisten sielut epätietoisina, kaivaten, mutta uhkamielisinä ajan ja ijankaikkisuuden välillä.

Oi, nuo kauniit, leijailevat, väsymättömät pilvet! Tietämättömänä lapsena niitä rakastin, katselin, enkä aavistanut, että itsekin pilven tavoin läpi elämän kiitäisin — vaeltajana, kaikkialla vieraana, vaappuen ajan ja ijankaikkisuuden välillä. Lapsuuden päivistä alkaen ovat ne olleet minulle rakkaita ystäviä ja sisaria. Kadun yli mennessäni en voi olla niille päätäni nyökäyttämättä, me tervehdimme toisiamme ja hetkisen silmästä silmään katselemme. En ole myöskään unhottanut, mitä kerran niiltä opin: niiden muodot, värin, piirteet, leikit, karkelot, tanssit ja lepoheitet, ja niiden harvinaiset maasta ja taivaasta kertovat tarinat.

Erittäinkin muistan tarinan lumiprinsessasta. Tapahtuman paikka on keskellä vuoristoa, kevättalven aikaan, kun lämmin tuuli puhaltaa alhaalta laaksoista. Lumiprinsessa ilmaantuu pienen seurueen kanssa pyörryttävästä korkeudesta ja valitsee itselleen lepopaikaksi laajan kattilalaakson tahi jonkun leveämmän huipun. Kateellisena näkee petollinen pohjatuuli puhtaan hengettären laskeutuvan lepäämään, hiipii himokkaana vuorta ylös ja hyökkää äkkiä hänen päällensä raivoten ja pauhaten. Hän heittää prinsessaa vastaan rikkireivityitä, mustia pilvenriekaleita, pilkkaa häntä, sättii häntä ja tahtoisi ajaa hänet pois. Hetkisen on prinsessa rauhaton, odottaa, kärsii, ja usein kohoaa hän päätään pudistellen, hiljaa ja pilkallisena jälleen korkeuteensa takaisin. Mutta usein kokoaa hän myös äkkiä

pelokkaat ystävättärensä ympärillensä, paljastaa häikäisevän ruhtinaalliset kasvonsa ja poistaa vuorenhaltijan kylmin käsin luotansa. Tämä vapisee, ulvoo ja pakenee. Ja prinsessa asettuu jälleen rauhallisesti levolle, käärii istuimensa laajalta ympäriinsä harmajaan sumuun, ja kun sumu on haihtunut, ovat laaksot ja kukkulat kirkkaat ja välkkyvät, puhtaan, pehmeän, vastasataneen lumen peittämät.

Tässä sadussa oli jotakin niin ylhäisen hienoa, jotakin kauneuden kunniasta ja sielusta, että se minua ihastutti ja liikutti pientä sydäntäni kuin iloinen salaisuus.

Pian tuli myöskin aika, jolloin sain itse pilviä lähestyä, astua niiden väliin ja katsella monta niiden joukosta yläpuolelta. Olin kymmenen vuoden vanha, kun ensi kerran nousin vuoren huipulle, Senn-alpin huipulle, jonka juurella kylämme Nimikon on. Siellä näin minä ensikerran vuorien kauhut ja kauneudet. Syviä kuiluja, täynnä lunta ja lumivettä, vihreitä jäävirtoja, ja kaiken yllä kuin kellonkupu korkeana ja pyöreänä taivas. Joka kymmenen vuotta on elänyt ahdattuna vuoren ja järven väliin ja läheisten kukkuloiden aitaamana, se ei unohda sitä päivää, jolloin ensi kerran hänen yllään kaareutuu vapaana suuren taivaan kansi ja ympärillään leviää ääretönnä taivaan ranta. Jo ylös noustessani hämmästytti minua, että nuo tutut alhaalta niin usein näkemäni rosot ja kallioseinämät olivatkin niin mahtavan suuret. Ja nyt näin pelolla ja riemulla, ensi kerran mahtavan silmänräpäyksen valtaamana, kuinka koko tuo ääretön avaruus ikäänkuin joka haaralta tunkeutui päälleni. Niin satumaisen suuri oli siis maailma! Koko meidän kylämme, joka ikäänkuin katosi alhaisuuden syvyyteen, oli vaan pieni, kirkas täplä. Ja ne huiput, jotka laaksosta katsoen näyttivät olevan aivan toistensa läheisyydessä, olivatkin toisistaan monen tunnin matkan päässä.

Silloin rupesin aavistamaan, että olin nähnyt maailmaa vaan silmänvilahdukselta enkä sen laveammalta, ja että tuolla ulkona saattoi vuoria seistä ja vuoria kaatua ja suuria asioita tapahtua, ilman että niistä hiljaisinkaan tieto syrjäiseen vuorenkoloomme kerkesi. Mutta samalla rupesi sielussani jotakin väräjämään kompassineulan tavoin ja itsetiedottomasti pyrkimään tuonne suureen kaukaisuuteen. Ja nyt vasta ymmärsin oikein pilvien kauneuden ja surumielisyyden, kun näin, mitä loppumattoman kaukaisuuden polkua ne kulkivat.

Molemmat täysikasvuiset seuraajani kehuivat reipasta vuorelle nousuani, levähtivät hetkisen tuolla jääkylmällä huipulla ja nauroivat minun käsittämättömälle ihastukselleni. Mutta minä, päästyäni selviämään suuresta hämmästyksestäni, mylvin suorastaan ilosta ja liikutuksesta ikäänkuin harkä kirkkaaseen ilmaan. Se oli minun ensimmäinen luonnonlauluni kauneudelle. Olin odottanut kuulevani uhkaavan kaiun jylinän vastaan, mutta huutoni kaikui pois rauhallisiin korkeuksiin jäljettömästi, heikon linnun huudon lailla. Silloin häpesin ja olin hiljaa.

Tämä päivä mursi jonkun jään elämästäni. Sillä nyt tapahtui sattuma toisensa jälkeen. Ensinnäkin otettiin minut yhä useammin mukaan vuorimatkoille, vaikeammillekin, ja minä tunkeuduin erityisellä mieltä painostavalla heikumalla korkeuksien suuriin salaisuuksiin. Senjälkeen pantiin minut vuohia paimentamaan. Eräällä niistä vuorenkaltaista, joille tavallisesti laumani ajoin, oli pieni tuulilta suojainen nurkka, jossa kasvoi sinertäviä katkerokukkia ja joka oli rakkain paikkani maailmassa. Kylää ei näkynyt sinne ja järvestäkin vaan vuorien yli kapea, kirkas kaistale; sen sijaan loistivat kirkasväriset kukat, sininen taivas kaareutui lumihuipusta huippuun kuin teltin katto ja vuohien kellojen hienon kilinän ohella kaikui lakkaamatta jonkun matkan päässä olevan vesiputouksen pauhu. Siellä loikoilin paistatellen itseäni, töllistellen pieniä valkoisia pilviä ja loruten puoliääneen itsekseeni, kunnes pukit laiskuuteni huomasivat ja kohta olivat valmiit tekemään kaikenmoisia kiellettyjä tepposia. Ja sen kautta sattui minulle jo ensi viikoilla ankara keskeytys ihanassa laiskurinelämässäni, kun putosin pukkineni muutamaan vuorenhalkeamaan. Pukki kuoli, minun pääkalloani pakotti ankarasti ja muutenkin olin kuin surkeasti pieksetty, juoksin kotiani, mutta palautettiin takasin manauksilla ja valituksilla.

Helposti olisi tämä seikkailu saattanut olla minun ensimmäinen ja viimeinen. Silloin olisi tämä kirja jäänyt kirjoittamatta ja monet muut vaivat kokematta sekä hulluudet tekemättä. Olin luultavasti nainut jonkun serkuistani tahi makaisin kentiesi myös jossain unohdettuna, jäätyneenä jäävirran vesissä. Eikähän sillä väliä. Mutta kaikki tapahtui toisin, eikä minun asiani ole vertailla tapahtumattomia tapahtuneisiin.

Isäni teki silloin tällöin pientä palvelusta Welsdörferin luostariin. Kerran sattui hän kipeäksi ja käski minun mennä sinne hänen sijastaan siitä ilmoittamaan. Sitäpä minä en tehnyt, vaan lainasin naapurilta kynän ja paperia sekä kirjoitin oikein kiekuraisen kirjeen luostariveljille, annoin sen sananviejävaimolle sekä menin niine teinenei vuorille.

Seuraavalla viikolla tullessani eräänä päivänä kotia oli isäni siellä jo valmiina odottamassa tuon kauniin kirjeen kirjoittajaa. Minua hiukan jo peloitti, mutta hän vaan kiitti minua ja kehoitti enemmän opiskelemaan. Eno Konrad oli sillä kerralla jälleen suosiossa ja hän otettiin avuksi. Luonnollisesti innostui hän asiaan kohta, ja haaveili, että minun piti oppia ja myöhemmin oikein asioita tutkia, minusta piti tulla oppinut herra. Isä antoi myöskin vakuuttaa itsensä asian tarpeellisuudesta, ja niin kuului myös

minun kohtaloni noihin samoihin vaarallisiin eno-yrityksiin, joihin leivinuuni, purjevenhe ja monet muut samallaiset mielikuvitelmat olivat kuuluneet.

Alkoi niin ankara opiskelu, latinan, raamatun historian, kasviopin ja maantieteen tutkistelu. Tuo kaikki huvitti minua suuresti, enkä ollenkaan ajatellut, että nuo vieraat asiat saattoivat maksaa minulle kotimaani ja monta kaunista vuotta. Latinan ainoan laita ei ollut se. Isäni olisi tehnyt minusta talonpojan, vaikkapa olisin tainnut *viri illustres* ulkoa edes ja takaisin. Mutta tuo viisas mies oli nähnyt olemukseni perusluonteen, jossa painopisteenä ja päähyveenä oli aivan voittamaton laiskuuteni. Milloin vaan suinkin pääsin, juoksin pois työstäni, ja riensin sen sijaan vuorille tahi makasin syrjässä piilossa läheisellä vuorenkaltaalla, luin, uneksuin ja laiskottelin. Lopullisesti varmistuttuaan iässä huomiossaan antoi hän minun olla.

Sanottakoon tässä tilaisuudessa sananen vanhemmistani. Äitini oli ollut aikoinaan kaunis, mutta siitä oli nyt jäljellä ainoastaan luja ja suora vartalo sekä miellyttävät tummat silmät. Hän oli suuri, erinomaisen väkevä, ahkera ja hiljainen. Vaikka hän oli kehumatta yhtä viisas kuin isäni ja ruumiinvoimiltaan häntä väkevämpi, ei hän kuitenkaan huoneessaan hallinnut, vaan luovutti hallinnon isälleni. Isäni taas oli keskikokoinen, heikko- ja hentojäseninen, mutta itsepäinen ja viisas, jonka kirkkailla kasvoilla oli täynnänsä pieniä, harvinaisen elokkaita poimuja. Huomattavat olivat lyhyet, pystysuorat kulmapoimut. Niinpian kun hän kulmakarvojaan liikutti, synkistyivät ne, antaen hänen kasvoilleen surullisen kärsivän ilmeen; silloin näytti siltä, ikäänkuin koettaisi hän miettiä jotakin hyvin tärkeää, mutta jo itsekkin edeltäpäin tietäisi, ettei hän kysymystä koskaan ratkaistuksi saisi. Olisi voinut pitää häntä raskasmielisenä, mutta niin ei kuitenkaan kukaan ajatellut, mutta melkein kaikki seutumme asukkaat ovat aina luonteeltaan keveän surumielisiä, johon on syynä pitkät talvet, vaarat, vaivaloinen elämisen eteen ponnistelu ja syrjäisyys maailmasta.

Molemmilta vanhemmilta olen saanut osia olemukseeni. Äidiltäni vaatimatonta elämänviisautta, hiukan jumalaan luottamusta sekä hiljaisen, harvapuheisen luonteen. Isältäni taas pelon lujia päätöksiä kohtaan, tuhlaavaisen rahan pitelemistaidon sekä kyvyn juoda paljo ja oikein harkinnan mukaan. Tämä viimeainittu ominaisuus ei kuitenkaan osoittautunut minussa tänä hentonä ikäkautena. Ulkonaisesti on minulla isältäni silmät ja suu, äidiltäni raskas ja luja käynti sekä ruumiinrakennus ynnä tuimat lihasvoimat. Isältäni ja rodultani yleensä sain elämään astuessani tosin sen talonpoikaisen viekkaan järjen, mutta myös suruisen luonteen ja taipumuksen perusteettomaan raskasmielisyyteen. Kun määräni oli kerran oleskella kaukana kotimaastani vieraitten keskellä, niin olisihan ollut parempi saada tuon sijasta jonkun verran käytännöllistä liikkuvaisuutta ja iloista kevytmielisyyttä.

Siten varustettuna ja päälläni uusi puku astuin matkalleni maailmaan. Vanhempaini lahjat ovat kestäneet koetuksen, sillä maailmassa olin ja elin omien voimaini varassa. Mutta jotakin on täytynyt puuttua, jota eivät tietee eikä maailma ole minulle koskaan antaneet. Vaikka vielä tänäänkin taidan kiivetä vuoren huipulle yhtä hyvin kuin koskaan ennen, kävellä tahi soutaa kymmenen tuntia ja hätätilassa paljain käsin lyödä miehen kuoliaaksi, niin puuttuu minulta elämisen taitoa yhtä paljo tänään kuin koskaan ennen. Aikaisin alkanut yksipuolinen seurustelu maan, sen kasvien ja eläinten kanssa oli kasvattanut minuun hyvin vähän yhteiskunnallisia kykyjä ja vielä nytkin ovat uneni selvänä todistuksena siitä, kuinka paljo minulla paha kyllä on taipumuksia puhtaasti animaaliseen elämään. Uneksun nimittäin hyvin usein makaavani merenrannalla jonakin eläimenä, useimmiten hylkeenä, ja tunnen silloin niin voimakasta hyvinvointia, että herätessäni ei minua ihmisarvoni jälleen tunteminen lainkaan ilahduta tahi tee ylpeäksi, vaan mielummin surulliseksi.

Tavalliseen tapaan sain minäkin kimnaasissa vapaan paikan ja pöydän ja määrättiin minut filoloogiksi. Miksi, ei tiedä kukaan. Mitään toista niin hyödyttöntä ja ikävää alaa ei löydy, eikä mitään, joka olisi minusta ikävämpää.

Kouluvuodet kuluivat minulta pian. Tappeluiden ja koulutöiden välillä sattui aina koti-ikävän hetkiä, rohkeita tulevaisuudenunelmia, tieteen harrasta palvelusta. Väliin puuttui asiaan myös minun synnynnäinen laiskuuteni, saattoi minulle kaikellaista harmia ja rangaistuksia, väistyäkseen jälleen uuden innostuksen tieltä.

"Peter Camenzind", sanoi kreikanopettajani, "sinä olet niskoittelija ja jäärapää, sekä pusket kerran vielä pääsi puhki". Katsoin tuota ihraista rilliniekkää, kuuntelin hänen puhettaan: minusta hän oli koomillinen.

"Peter Camenzind", lausui matematiikanopettajani, "sinä olet nero, kun on kysymyksessä vaan laiskotteleminen, ja minä valitan, ettei ole alempaa numeroa kuin nolla. Tämänpäiväiset työsi arvostelen minus puoleentoista". Katselin häntä, surkuttelin hänen karsaskatseisia silmiään ja huomasin hänet hyvin ikäväksi olioksi.

"Peter Camenzind", sanoi kerran historianprofessori, "et ole mikään hyvä oppilas, mutta siitä huolimatta tulee sinusta vielä kerran hyvä historioitsija. Olet laiska, mutta osaat eroittaa pääasiat

sivuseikoista."

Sekään ei minusta ollut niin erityisen tärkeätä. Kuitenkin kunnioitin opettajiani, sillä arvelin heillä olevan hallussaan tieteen, ja tiedettä kohtaan tunsin hämää, voimakasta kunnioitusta. Vaikka opettajani olivat yksimielisiä laiskuuteeni nähden, edistyin kuitenkin ja istuin keskikohdan yläpuolella. Tosin huomasin hyvin, että koulu ja koulutiedot olivat vaan mihinkään riittämätöntä hajanaista työtä, mutta minä odotinkin myöhäisempiä aikoja. Otaksuin, että näiden koulupoikamaisuuksien jälkeen avautuisi puhdas, henkinen, epäilemätön tieteen tie totuuden tuntemiseen. Silloin vasta saisin tietää, mitä historian hämärä sekasorto, kansojen taistelut, jokaisen yksityisen sielun arat kysymykset merkitsivät.

Vielä voimakkaampi ja eloisampi oli toinen toivo minussa. Halusin mielelläni saada itselleni ystävän.

Tovereissani oli eräs kähärätukkainen, vakava poika, nimeltä Kaspar Hauri, ijältään kahta vuotta minua vanhempi. Hänen käyntinsä, esiintymisensä oli varmaa ja hiljaista, hän piti päätänsä pystyssä ja vakaana sekä puhui vähän toveriensa kanssa. Kuukausimääriä katselin häntä suurella kunnioituksella, pysyttelin kadulla hänen jäljissään ja toivoin, että hän minut huomaisi. Olin mustasukkainen jokaiselle poroporvarille, jota hän tervehti, jokaiselle talolle, jonne näin hänen menevän tai josta näin hänen tulevan. Olin kuitenkin pari luokkaa hänestä jäljellä ja hän piti luultavasti itseään jo minun luokkalaisiani miehekkäämpänä. Koskaan emme ole sanaakaan keskenämme vaihtaneet. Hänen sijastansa liittyi seuraani ilman minun myötävaikutustani eräs pieni, kivuloinen poika. Hän oli nuorempi kuin minä, arka ja lahjaton, mutta hänellä oli kauniit, kärsivät kasvonpiirteet ja silmät. Senvuoksi että hän oli heikko ja huonosti kasvanut, sai hän luokallaan kärsiä paljo ikävyyksiä, sekä haki minusta vankemmasta ja enemmän arvossa pidetystä, suojelijaa. Pian tuli hän niin kipeäksi, ettei hän enää voinut käydä koulua. En häntä kaivannut ja unhotin hänet pian.

Oli sitten luokallamme eräs vallaton vaaleatukka, tuhattaituri, soittoniekka, matkija-eläin ja veitikka. Hänen ystävyttään en saavuttanut ilman vaivaa, ja asettuipa tuo veitikka ikätoverikseni alituisesti hiukan suojelevan suosivalle kannallekin minuun nähden. Olipa miten hyvänsä, olihan minulla nyt ystävä. Kävin hänen luonansa hänen pienessä huoneessaan, luin pari kirjaa hänen kanssaan, suoritin hänen kreikantehtävänsä ja annoin hänen sen edestä auttaa itseäni laskennossa. Usein menimme myös yhdessä kävelemään ja lienemme silloin näyttäneet samalta kuin karhu ja kärppä. Hän se aina jutteli, nauroi, laski sukkeluuksia eikä koskaan joutunut hämilleen, ja minä kuuntelin, nauroin ja olin iloinen siitä, että minulla oli niin poikamainen ystävä.

Mutta kerran iltapäivällä tulin sattumalta näkemään, miten tuo pieni kujeilija koulun etehisessä parhaillaan esitti erälle tovereilleen muutamia koomillisista mielitempuistaan. Juuri oli hän matkinut erästä opettajaa, nyt huusi hän: "Arvatkaa, kuka tämä on?" ja alkoi ääneensä lausua paria värssyä Homerosta. Sitä tehdessään matki hän minua hyvin osaavasti, ujoa ryhtiäni, aran pelokasta lukutapaani, ylimaalaisen karkeata kieltäni, ja myös minun alituisia tarkkaavaisuudenmerkkejäni, silmäin räpyttämistä ja vasemman silmän sulkemista. Hän piti itseään hyvin onnistuneena ja oli niin sukkela ja ilkeä kuin suinkin.

Kun hän sulki kirjan ja odotti hyvin ansaittuja suosionosoituksia, astuin minä takaa esiin ja kostin. En sanonut mitään, vaan osoitin koko suuttumukseni, häpeäni, raivoni yhdessä ainoassa, jättimäisessä korvapuustissa. Heti sen jälkeen alkoi tunti ja opettaja huomasi entisen ystäväni, joka muutoin oli hänen mielikkinsä, valituksen ja posken punoituksen.

"Kuka sinua noin on opettanut?"

"Camenzind."

"Camenzind, astu esiin! Onko se totta?"

"Kyllä."

"Miksi olet häntä lyönyt?"

Ei vastausta.

"Eikö sinulla ole ollut mitään syytä siihen?"

"Ei."

Niinpä rangaistiin minua ankarasti, ja tyynenä kannoin kohtaloni riemulla ajatellen marttyyrinä kärsiväni. Mutta kun en ollut mikään stoalainen enkä pyhimys, vaan ainoastaan koulupoika, ojensin viholliselleni rangaistuksen kärsittyäni kieleni niin pitkälle kuin voin. Äkämystyneenä karkasi opettaja kimppuuni.

"Etkö häpeä? Mitä tämä merkitsee?"

"Sitä, että tuo tuolla on halpamainen kanalja ja että häntä halveksin. Pelkuri on hän myöskin."

Siihen päättyi ystävyuteni matkijaeläimen kanssa. Hänellä ei ollut paikallaan ketään seuraajaa, ja niin vietin kypsyvät poikuusvuoteni aivan yksinään ilman ystävää. Mutta vaikkakin ihmisten ja elämän ymmärtämiseni senjälkeen on joitakin kertoja muuttunut, niin en voi koskaan olla muistelematta tuota korvapuustia ilman syvää tyydytystä. Toivottavasti ei valkotukkainenkaan ole sitä unohtanut.

Seitsemäntoista vanhana rakastuin erääseen asianajajan tyttäreen. Hän oli kaunis, ja minä olen ylpeä siitä, että elämäni pitkään olen rakastanut vaan kauniita naisia. Mitä hänen ja muiden vuoksi kärsin, siitä kerron toiste. Hänen nimensä oli Rösi Girtanner, ja on hän vielä tänäänkin toisellaisten miesten rakkauden arvoinen kuin minä olen.

Siihen aikaan kohisi kaikissa jäsenissäni vielä käyttämätön nuoruudenvoima. Sotkeuduin tovereineni hulluihin tappelunkahakoihin, olin ylpeä ollessani paras painija, pallonlyöjä, kilpajuoksija sekä soutaja, ja olin siinä sivussa alituisesti surumielinen. Se oli yksinkertaisesti kevään suloista raskasmielisyyttä, joka vaikutti minuun voimakkaammin kuin muihin, niin että ilonani olivat surulliset mielikuvittelut, kuoleman ajatukset ja alakuloiset mietteet. Luonnollisesti ilmestyi sitten sekin toveri, joka antoi minulle luettavaksi Heinen "Laulujen kirjan". Se ei ollut oikeastaan enää mitään lukemista, vaan vuodatin minä runoihin oman täyteläisen sydämeni, kärsin runoilijan kanssa, runoilin ja vaivuin lyyrilliseen haaveiluun, joka sopi luultavasti minun kasvoilleni kuin valkoinen kaulus porsaan kaulaan. Siihen saakka ei minulla ollut ollut aavistustakaan mistään "kaunokirjallisuudesta". Nyt tulikin sensijaan Lenaun, Schillerin, sitten Goethen ja Shakespearin vuoro, ja äkkiä oli tuo veretön varjo "kirjallisuus" muuttunut minulle suureksi jumalaksi.

Suloisella väristyksellä tunsin, kuinka noista kirjoista virtasi sydämeeni elämän tuoksuvan vileä ilma, ja elämän, jota ei ollut koskaan maan päällä ollut, mutta joka oli silti todellista ja halusi nyt liikutetussa sydämessäni aaltoihinsa kuohahtaa ja kohtalonsa kokea. Goethen ja Shakespearen henkilöt kävivät luonani vierailmassa lukukomerossa ullakkokamarissa, jonne kuului ainoastaan läheisen tornikellon lyönti ja tuossa vierellä asustelevan haikaran nokan kalistus. Minulle selveni ihmisolemuksen jumalalliset ja naurettavat puolet: oman ristiriitaisen kesyttömän sydämemme arvoitus, maailmanhistorian syvä tosiasiallisuus, ja mahtava, ihmeellinen hengen voima, joka kirkastaa meidän lyhyet päivämme ja kohottaa meidän vähäpätöisen olemassaolomme välttämättömän ja ijankaikkisen piiriin. Pistäessäni pääni kapeasta ikkunaluukusta näin auringon paistavan katoille ja kapeille solakaduille, kuulin ihmetellen työn ja jokapäiväisyyden pienen melun hälinänä korkeuteeni kaikuvan ja tunsin suurten henkien täyttämän ullakkokamarini ja yksinäisyyden ja salaperäisyyden ympäröivän itseäni kuin jonkun erikoisen kauniin tarinan. Kuta enemmän luin, kuta ihmeellisemmin minuun noiden kattojen ja katujen katseleminen vaikutti, sitä useammin sukelsi vähitellen esiin sydämessäni ujo ja painostava tunne siitä, että minäkin olin kentiesi näkyjen näkijä ja että tuo eteeni levitetty maailma odotti vaan, että nostaisin ilmoille osan sen aarteista, irrottaisin siitä satunnaisuuden ja alhaisuuden hunnun, ja siten tempaisin perikadosta esiin runoilijan voimalla avatun maailman ja vihkisin sen katoamattomuudelle, ikuisuudelle.

Puoleksi häpeissäni aloin hiukan runoilla ja niin täyttyi vähitellen muutamia vihkoja runoilla, suunnitelmilla ja pienillä kertomuksilla. Ne ovat hävinneet ja olivatkin luultavasti arvoltaan mitättömiä, mutta valmistivat itselleni kyllä kylliksi sydämen tykytystä ja salaista riemua. Hitaasti kehittyi näiden yrittysten seuraajana itsenäisyys ja itsearvostelu, ja vasta viimeisenä kouluvuoteni tapahtui minulle tuo välttämätön suuri pettymys. Olin jo ruvennut raivailemaan esikoisrunojani säilöstäni pois ja kirjoittelemistani ylipäätensä hiukan epäilemään, kun sattumalta pari Gottfried Kellerin teosta joutui käsiini, jotka heti luin läpeensä pari kolme kertaa. Silloin tulin äkkiä huomaamaan, kuinka paljo minun epäkypsistä unelmistani puuttui, että ne olisivat olleet oikeaa, läpeensä omintakeista, todellista taidetta, — poltin runoni ja novellini ja katselin maailmaa selvällä päällä ja surullisena, kovan kohmelon kiristämänä.

II.

Pulmakseni rakkaudesta, — niin, niissä asioissa olen aina ollut poikasten kirjoissa. Minulle on naisten rakkaus ollut aina puhdistavaa, harrasta palvelemista, joka lämmittävänä liekinä leimahtaa raskasmielisyyttäni vastaan ja kohottaa taivaalle rukoilevia käsiään. Jo äidistäni pitäen, ja omainkin epäilevien tunteitteni perusteella kunnioitan naisia yleensä vieraana, kauniina, arvoituksentapaisena

sukuna, joka on meitä etevämpi synnyntäisen kauneutensa ja olemuksensa sopusuhtaisen kokonaisuuden vuoksi ja jota meidän tulee pitää pyhänä, koska se on meistä kaukana kuin tähdet ja siniset vuorenkukkulat ja näyttää olevan lähempänä jumalaa. Mutta kun elämän raakuus on siihen lisäksi sinappiaan runsaalla kädellä siroittanut, niin on naisten rakkaus tuottanut minulle yhtäpaljo katkeraa kuin makeaa; tosin jäivät naiset aina korkealle jalustalleen seisomaan, mutta minun osani juhlallisesti rukoilevana pappina joutuikin petetyn narrin tuskallisen koomilliseksi tehtäväksi.

Syömään mennessäni kohtasin Rösi Girtannerin melkein joka päivä. Hän oli noin seitsemäntoista vanha neito, luja ja notkeakasvuinen. Hänen kapeilla, ruskean terveillä kasvoillaan lepäsi hiljainen, sielullinen kauneus, jonka huomasi vielä hänen äidissäänkin ja jonka hän oli perinyt esi-isiltään, Tästä vanhasta, ylhäisestä ja siunatusta suvusta oli lähtenyt kaunis joukko naisia, sukupolvi sukupolven perästä, kaikki hiljaisia ja ylhäisiä, terveitä, aatelisia, poikkeuksetta kauniita. Eräs tuntematon mestari on maalannut Fugger-perheeseen kuuluvan neidon kuvan kuudennellatoista vuosisadalla, ja on se kauneimpia kuvia, mitä koskaan olen nähnyt. Sellaisia olivat Girtannerin naiset ja sellainen oli myös Rösi.

[Fugger, vanha ja rikas kauppias-, pankkiiri- ja ruhtinassuku Augsburgista. Kaarlo V:n kerrotaan Augsburgissa käydessään vierailleen Jacob von Fuggerin luona, jolloin tämä antoi lämmittää hänen huonettaan kaneelilla. "Fuggertochter"-niminen kuuluisa taulu kuvaa erästä tämän suvun naisjäsentä. *Suom. muist.*]

Tosin en tuota kaikkea silloin tiennyt. Näin vaan hänen hiljaisen ja iloisen arvokkaana kulkevan ja tunsin hänen yksinkertaisen olentonsa aateluuden. Silloin istuin iltaisin hämärässä mietiskellen, kunnes minulle onnistui saada mielikuvitukseni avulla hänen kuvansa selvänä ja tajuttavana eteeni, ja silloin värisytti suloinen salaperäinen vavistus pojan-sieluani. Pian kuitenkin hämmentyivät nämä ilon hetket ja tuottivat minulle katkeria tuskia. Tunsin äkkiä, kuinka vieras hän oli minulle, hän ei minua tuntenut eikä minusta perustanut, vaan oli uneni sieppaama varkaansaalis hänen autuaasta olemuksestaan. Ja juuri kun tunsin sen mitä selvimmin ja tuskallisemmin, näin aina siinä silmänräpäyksessä hänen kuvansa silmäini edessä niin todellisena ja ilmielävänä, että tumma, lämmin aalto tulvahti sydämeeni ja vei oudon tuskan tunteen suonien kaukaisimpaan sopukkaan.

Päivisin saattoi tuommoinen tunnehyrsky sattua keskellä oppituntia tahi keskellä kiivainta tappelua. Silloin suljin silmäni, annoin käsieni vaipua ja tunsin liukuvani välinpitämättömyyden kuiluun, kunnes minut herätti opettajan huomautus tahi toverini nyrkinisku. Siirryin erilleen muista, juoksin ulos ja katselin hämmästyksellä, oudoin unelmin maailmaa. Nyt näin äkkiä, kuinka kaunista ja väririkasta kaikki oli, kuinka kaikesta virtasi elämää ja henkeä, miten kirkkaanvihreä oli virta, punaisia katot ja sinisiä vuoret. Tämä minua ympäröivä kauneus ei kuitenkaan saattanut minua hajamieliseksi, vaan nautin minä hiljaa ja surumielisenä. Kuta kauniimpaa kaikki oli, sitä vieraammalta se näytti minusta, ikäänkuin minulla ei olisi ollut siihen mitään osaa, vaan olisin ollut siitä pois suljettu. Sen ohessa johtuivat sumuiset ajatukseni jälleen Rösiin: Jos tällä hetkellä kuolisin, niin ei hän siitä tietäisi, ei siitä välittäisi, eikä surulliseksi tulisi!

Kuitenkaan en toivonut, että hän minut huomaisi. Olisin mielelläni tehnyt jotakin ennenkuulumatonta hänen puolestaan tahi sellaista hänelle lahjoittanut, ilman että hänen olisi tarvinnut tietää, keneltä tuo tuli.

Ja paljo teinkin hänen vuoksensa. Sattui juuri lyhyt lupa-aika ja minut lähetettiin kotia. Siellä suoritin kaikellaisia voimanäytteitä, kaikki vaan mielessäni muka Rösin kunniaksi. Vaikeimmille kavuttavalle huipulle kiipesin sen jyrkintä puolta. Järvelle tein minä turhanpäiväisiä matkoja, pitkät taipaleet lyhyessä ajassa. Tullessani eräältä sellaiselta matkalta päivettyneenä ja nälkäisenä, juolahti päähäni olla iltaan saakka syömättä ja juomatta. Kaikki Rösi Girtannerin tähden. Kaukaisille huipuille ja ennen tuntemattomille kuiluille kannoin minä hänen nimensä kunniaa.

Mutta samalla pääsi minun koulusalissa nuokkunut nuoruuteni myös oikeuksiinsa. Hartiani levisivät voimakkaiksi, kasvoni ja niskani ruskeutuivat ja lihakseni kehittyivät ja paisuivat kaikkialla ruumiissani.

Viimeistä edellisenä lupapäivänä uhrasin rakkaudelleni vaivaloisen kukkaisuhrin. Tosin tiesin monella houkuttelevalla vuoren vierulla, kapeilla maakannaksilla edelweiss-kukkia kasvavan, mutta tuo tuoksuton ja väritön, sairaaloinen hopeakukka oli mielestäni aina ollut sieluton ja tuskin sanottavasti kauniskaan. Sen sijaan tunsin pari yksinäistä alppiruusupensasta, jotka kasvoivat ikäänkuin paenneina muutaman suunnattoman kallion kyljen uomassa, myöhään kukkien ja houkuttelevien vaikeuksien takaa noudettavina. Nyt sen täytyi tapahtua. Ja koska nuoruudelle ja rakkaudelle ei ole mitään mahdotonta, saavutin vihdoon revityin käsin ja horjuvin polvin päämääräni. Vaarallisessa asemassani en tosin voinut hyppiä ilosta, mutta sydämeni riemuitsi ja kuohui hyvästä mielestä, kun varovaisesti leikkasin poikki pansaan jäykät oksat ja sain saaliin käsiini. Takaisin täytyi minun kiivetä kukat suussa, takaperin, ja Jumala yksin tietää, miten minä uhkarohkea poika jälleen pääsin kallion juurelle. Aikoja sitten olivat alppiruusut muualla vuorilla kukkineet, vuoden viimeiset umpuilevat ja hennosti kukoistavat oksat

olivat kädessäni.

Seuraavana päivänä kannoin kukkia koko viiden tunnin matkan kädessäni. Alussa tykytti sydämeni innosta lähestyessäni kauniin Rösin kaupunkia; mutta kuta kauemmaksi korkea vuoristo jäi, sitä voimakkaammin veti synnynnäinen rakkaus minut takaisin. Muistan niin hyvin tuon rautatiematkan. Senn-alpit olivat aikoja sitten painuneet näkymättömiin, ja nyt katosivat terävähuippuiset läheisimmätkin vuoret toinen toisensa perään taivaanrannan taa kukin niistä valittaen sydämestäni eroten. Nyt olivat kaikki kotivuoreni poissa, ja laaja, alava, vaaleanvihreä maisema levisi silmäini eteen. Ensi matkallani ei tuo minua niin liikuttanut. Mutta tällä kerralla valtasi minut levottomuus, pelko ja suru, ikäänkuin olisi minut tuomittu matkustamaan kauemmaksi yhä tasaisemmille maille, ja saavuttamattomiksi menettämään vuoreni ja kotiseutuni kansalaisoikeudet. Samalla näin aina Rösin kauniit ja kapeat kasvot edessäni, niin hienoina, niin vieraina ja kylminä sekä minusta välittämättä, että tuskasta ja katkeruudesta hengitykseni pysähtyi. Ikkunoista näin iloisten ja puhdasten maisemien solakoine tornineen ja valkoisine päätyinen liukuvan ohitseni, näin ihmisten nousevan junaan ja siitä pois, kuulin heidän puhuvan, tervehtivän, nauravan ja tupakoivan, laskevan leikkiä, — kaikki he olivat paljaita iloisia alamaalaisia, sukkelia, vapaita ja notkeita ihmisiä, minä taas, ylämaan vakava poika, istuin mykkänä, surullisena ja itseeni sulkeutuneena. Tunsin, etten ollut enää kotona. Tunsin tulleeni ijäksi erilleni temmaistuksi vuoristani, mutta samalla myöskin, ettei minusta ikinä tulisi alamaalaista, ei koskaan niin iloista, niin notkeaa, liukasta ja varmaa kuin he olivat. Heikäläiset tulisivat aina minulla hauskaa pitämään, heikäläinen naini joskus Girtannerin ja olisi aina tiellänsä askeleen minusta edellä.

Sellaisissa aatoksissa saavuin kaupunkiin. Ensi tervehdysten jälkeen nousin ullakolleni, avasin arkkuni ja otin siitä pakan paperia. Eihän se juuri hienointa ollut, ja kun olin käärinyt alppirusuni siihen ja sitonut paketin kotoani tuomallani nauhalla, ei se suinkaan näyttänyt miltään lemmen lahjalta. Vakavana vein sen mukana sille kadulle, jossa asianajaja Girtanner asui, pistäysin ensimmäisessä sopivassa silmänräpäyksessä ovesta sisään, katsahdin hiukan ympärilleni puolihämärässä etehisessä ja panin muodottoman kääryni siihen leveälle, hienolle portaalalle.

Kukaan ei nähnyt minua, enkä itse koskaan saanut tietää, saiko Rösi tervehdystäni koskaan nähdäkseenkään. Mutta minä olin kiivennyt kallioitten seinämille ja olin pannut elämäni alttiiksi saadakseni laskea yhden ruusunoksan hänen kotinsa portaille, ja siinä oli minusta jotakin suloista, surumielisen iloista, runollista, joka teki minulle hyvää ja jota vielä tänäänkin tunnen. Ainoastaan jumalattomina hetkinäni tuntuu minusta joskus, ikäänkuin olisi tämäkin ruususeikkailu samoinkuin myöhemmät rakkausseikkailuni ollut paljasta *Donquichotteriaa*.

Tämä ensimmäinen rakkauteni ei loppunut koskaan, vaan säilyi sydämessäni kysyvänä, ratkaisemattomana koko nuoruuteni ajan, esiintyen myöhempien rakastumisieni rinnalla ikäänkuin vanhempana sisarena. En vielääkään voi kuvitella itselleni mitään ylhäisempää, puhtaampaa ja kauniimpaa kuin tuo nuori, jalosyntyinen ja tyynikatseinen ylimysneito. Kun monta vuotta myöhemmin Münchenissä eräässä historiallisessa näyttelyssä näin muutaman nimettömän, viehättävän neidon kuvan, tuntui minusta, ikäänkuin olisi haaveileva, surullinen nuoruuteni edessäni ja katsoisi minuun tutkimattoman syvillä silmillään syviin aatoksiinsa vaipuneena.

Sillävälin kehityin minä, hitaasti ja ikäänkuin arvelen tosin, vähitellen täydeksi nuorukaiseksi. Eräästä valokuvastani niiltä ajoilta katselee maailmaan luiseva, suurikasvuinen, huonoihin koululaisen tamineisiin puettu talonpoikaisnuorukainen, jonka silmät ovat hiukan raukeat ja jäsenet keskenkehittyneet ja suhdattomat. Ainoastaan päässä on jotakin pikkuvanhaa ja lujaa. Jonkunmoisella hämmästyksellä huomasin heittäväni poikuuden tavat ja odottelin hämärää ilon esimakua tuntien ylioppilasaikoja.

Minun piti jatkaa opintojani Zürichissä ja olivatpa suosijani suunnitelleet erityistarkoituksia varten jonkunmoista opintomatkaakin. Kaikki tuo kuvastui mielessäni kauniina, klassillisena kuvana: ystävällinen, hymyilevä lehtimaja, jossa olisivat Homeroksen ja Platon rintakuvat, minä siellä istumassa kumartuneena tutkimaan suuria nidoksia, joka haaralla, yli kaupungin, järven, vuorien ja ihanan kaukaisuuden, kirkas näköala. Olin muuttunut järkevämmäksi, mutta samalla lennokkaammaksi, ja iloitsin tulevasta onnestani uskoen vahvasti itse olevani sen onnen arvoinen.

Viimeisenä kouluvuoteni viehätyn tutkimaan italiankieltä ja Italian vanhoja novellinkirjoittajia, joiden tarkemman tutkimisen määräsin tulevaa Zürichin lukukautta varten sivutöistäni ensimmäiseksi. Sitten tuli se päivä, jolloin sanoin hyvästit opettajilleni ja isännälleni, laitoin pienen matka-arkkuni kuntoon, naulasin kannen kiinni ja mieluisella surun tunteella jättäen hyvästit aloitin matkani ohitse Rösin talon.

Nyt seuraava lupa-aika antoi minun tuntea elämän katkeraa esimakua ja repi äkkiä ja raa'asti rikki kauniin unelmalinnani. Äitini oli kipeä. Hän makasi vuoteessaan, ei puhunut paljoksi mitään, eikä näyttänyt tuloani juuri huomanneenkaan. Paljoa en siitä välittänyt, mutta kävihän tuo kuitenkin sydämelleni, kun ei iloni eikä nuori ylpeyteni näyttänyt herättävän mitään vastakaikua. Vihdoin selitti

isäni, ettei hänellä puolestaan ollut mitään sitä vastaan, että jatkoin lukujani, mutta ettei hänellä ollut antaa minulle rahaa sitä varten. Ellei pieni apurahani riittäisi, saisin itse hankkia tarvittavan lisän. Minun ijässäni oli hän jo aikoja sitten ollut omassa leivässä j.n.e.

Tällä kerralla ei tullut paljo mitään kuljeskelemisestä yhtä vähän kuin soutamisesta ja vuorilla kiipeilemisestäkään, sillä minun täytyi olla työssä mukana kotona ja pellolla, ja vapaina hetkinäni ei minulla ollut halua mihinkään. Ei edes lukemiseen. Suuttuen ja väsyen näin, miten tavallinen arkipäiväinen elämä suurusisesti vaati itselleen oikeutensa ja ahmi kaiken ylevämmän ja liikarohkeuden, mitä olin tuonut mukani. Muutoin oli isäni, saatuaan rahakysymyksen sydämeltään kevennetyksi, tapansa mukaan tosin raaka ja lyhytsanainen, mutta ei kuitenkaan epäystävällinen minua kohtaan, josta minulla ei tosin silti mitään iloa ollut. Myöskin se seikka häiritsi ja loukkasi minua hiukan, että koulusivistykseni ja koulukirjani näkyivät herättävän hänessä hiljaista puoleksi halveksivaa arvonantoa. Ja niin ajattelin usein jälleen Rösiä, ja kiusasin itseäni talonpoikaisesta kykenemättömyydestäni johtuvalla ilkeällä ja kateellisella mielialalla, ajatellen, etten koskaan voisi saavuttaa maailmanmiehen varmuutta ja keveyttä. Mietiskelinpä jo päivät pitkät, eikö olisi parempi jäädä kotiin, ja unohtaa kodin jokapäiväisen köyhän elämän ahtaudessa kaikki latinat ja muut toivomukset. Tuskissani ja suutuksissani kuljeskelin ympäriinsä, löytämättä edes sairaan äitini vuoteen äärestä lohdutusta ja rauhaa. Haaveiltu lehtimajani Homeros-kuvineen kuvastui jälleen ikäänkuin pilkkana mielessäni, ja niinpä hävitinkin sen kaiken kidutetun sieluni katkeruuden ja vihan kostoksi. Viikot venyivät sietämättömän pitkiksi, tuntui siltä, ikäänkuin olisin kadottanut koko nuoruuteni näinä ristiriitojen ja vihan aikoina.

Mutta jos olinkin ollut hämmästyksissäni ja mielipahoissani nähdessäni elämän arkipäiväisyyden niin äkkiä ja perinpohjin hävittävän onnellisen unelmoimiseni, niin vasta oli vuoroni hämmästyä, huomattessani, kuinka äkkiä tuollekin ikävyydelle ilmestyi voittajansa. Elämä oli minulle näyttänyt siihen saakka harmaan työpäiväpukunsa, mutta nyt avasi se lyhytnäköisyyteni eteen yhtäkkiä ijankaikkisuutensa syvyyden, rikastuttaen nuoruuttani yksinkertaisella, mutta mahtavalla kokemuksella.

Aikaisin erään kuuman kesäpäivän aamuna tunsin vuoteessa maatessani janoa, ja nousin ylös mennäni kyökkiin, jossa aina oli saatavissa saavissa raikasta vettä. Sinne päästäkseni täytyi minun mennä vanhempieni makuuhuoneen lävitse, jolloin huomasin äitini ähkiävän omituisella tavalla. Astuin hänen vuoteensa ääreen, mutta hän ei minua nähnyt eikä minulle vastannut, vaan voihi itsekseen kuivaan ja hätääntyneesi, hänen luomensa nykähtelivät ja hän oli kasvoiltaan sinertävän kalpea. Se ei kuitenkaan minua erityisesti säikähdyttänyt, vaikkakin hätäydyin siitä hiukan. Mutta silloin näin hänen molemmat kätensä lakanalla lepäämässä kuin nukkuvat, sisarukset. Niistä näin, että äitini taisteli kuoleman taistelua, sillä ne kädet olivat niin omituisesti kuolemanväsyneet ja tahdottomat, etteivät ne enää elävälle kuuluneet. Unhotin janoni, polvistuin vuoteen ääreen, panin käteni sairaan ohimolle ja koetin katsoa hänen silmiinsä. Huomatessaan minut oli hänen katseensa lempeä ja tuskaton, mutta jo sammumaisillaan. En tullut ajatelleeksi, että minun olisi ollut herätettävä isäni, joka makasi tuossa vierellä raskaasti hengittäen. Niin polvistuneena siinä vuoteen ääressä seurasin parin tunnin ajan äitini kuolinkamppailua. Äitini kesti sen hiljaa, vakaasti ja uljaasti, sukunsa esikuvan mukaan, ja antoi minulle hyvän esimerkin.

Hiljaisuus vallitsi tuvassa, johon nousevan aamuaurion kirkkaus vähitellen valaisemaan heräsi; talo ja kylä uinui unien helmoissa suoden minulle rauhan ja tilaisuuden seurata kuolevan sielua ajatuksissani yli talojen ja kylän, järven ja lumihuippuisten vuorten puhtaan nousevan aamuvarhaisen viileään vapauteen. Surua en tuntenut paljon, sillä hämmästyen ja kunnioituksella olin katsonut tuon suuren arvoituksen ratkaisua, miten elämän taistelu loppui hiljaiseen vavahdukseen. Kuolevan valitukseton uljuus oli niin ylevää, että hänen katkerasta kunniastaan lennähti minunkin sieluuni kirkkaana säteenä viileä ylevyyden tunne. En tullut huomanneeksi, että isäni nukkui tuossa vierellä, ettei pappia ollut saapuvilla ja etteivät sakramentit ja rukoukset olleet kotiin palaavaa sielua siunaten saattamassa. Tunsin vaan hämärtävän tuvan läpi virtaavan ijankaikkisuuden väristyttävän henkäyksen, joka omituisesti olemukseeni tuntui yhtyvän.

Viime silmänräpäyksessä, kun silmät olivat jo sammuneet, suutelin ensi kertaa elämässäni äitini viileätä, veltostunutta suuta. Silloin valtasi minut tuon kylmän kosketuksen vuoksi äkillinen pelko, istuuduin vuoteen reunalle ja tunsin, kuinka suuri kyynel toisensa perään hitaasti, ikäänkuin viivytellen vierähti alas poskiani, leukaani ja käsiäni.

Pian sen jälkeen heräsi isäni, näki minun istuvan paikallani ja kysyi unimielissään, mitä oli tekeillä. Tahdoin vastata hänelle, mutta en voinutkaan sanoa mitään, vaan menin ulos huoneesta, tulin ikäänkuin unessa kamariini ja rupesin pukeutumaan hitaasti, aivankuin itsetiedottomasti. Pian tuli isäni luokseni.

"Äiti on kuollut", sanoi hän. "Oletko tiennyt siitä?"

Nyökäytin päätäni.

"Miksi et herättänyt minua? Ja pappiakaan ei ollut! Vieköön sinut — — —", hän kirosi synkästi.

Silloin tunsin jostakin syystä päässäni tuskaa ikäänkuin joku suoni olisi ratkennut. Astuin isäni luo ja tartuin häntä lujasti molempiin käsiin — hän oli voimiltaan kuin lapsi minuun verraten — ja katsoin häntä tiukasti silmiin. En saattanut sanoa mitään, mutta hän oli aivan hiljaa ja arkana, ja kun sitten molemmat menimme äitini luo, valtasi hänetkin kuoleman mahtavuus ja toi hänen kasvoilleen vieraan ja juhlallisen ilmeen. Sitten kumartui hän kuolleen yli ja alkoi valittaa aivan hiljaa ja lapsellisesti, uikuttaen heikosti melkein kuin joku lintu. Menin ulos ja ilmoitin tapahtumasta naapureille. He kuuntelivat sanomaani, eivätkä kysyneet mitään, vaan puristivat kättäni ja tarjosivat apuansa orvoksi jääneeseen talouteemme. Joku juoksi heti läheiseen luostariin noutamaan jotakin luostariveljeä, ja palatessani kotia oli jo eräs naapurin eukko navetassamme lehmiiä ruokkimassa.

Hänen korkea-arvoisuutensa saapui, melkein kaikki paikkakunnan perheenemännät saapuivat myöskin, kaikki kävi menoaan tarkalleen ja oikein, ikäänkuin itsestään, oli itse ruumisarkkukin tullut hankituksi ilman meidän erityistä huolenpitoa. Ensikerran huomasin, kuinka edullista on vaikeissa oloissa olla kotonansa ja kuulua vaikkapa pieneenkin varmaan yhteiskuntaan. Seuraavana päivänä sain kokea saman seikan vieläkin perinpohjaisemmin.

Kun nimittäin kirstu oli siunattu ja laskettu hautaan, sekä tuo merkillinen, vanhanaikainen, villava sylinterihattujoukko kadonnut kukin koteloonsa ja laatikkoonsa, siinä joukossa isänikin samanlaatuinen, silloin muuttui isäni heikoksi raukaksi. Hän alkoi äkkiä armoitella itseään ja puhui minulle kurjuudestaan omituisin sanoin, sotkien sekaan raamatullisia lauseparsia ja puheenkäänteitä sekä lausuen kadottaneensa vaimonsa ja nyt vielä lisäksi olevansa pakoitettu kadottamaan poikansa ja näkemään tämän vaeltavan vieraille maille. Hänen valituksensa tuntui loppumattomalta, säikähtyneenä sitä kuuntelin ja olinpa jo vähällä luvata, että jäisin kotia.

Silloin, juuri kun olin tämän sanomaisillani, tapahtui minulle jotakin merkillistä. Yhdessä ainoassa sekunnissa näyttäytyi minulle yhtenäisenä sarjana kaikki, mitä olin pienestä saakka unelmoinut, toivonut ja kaivaten halunnut, ikäänkuin äkkiä auenneen henkisen näkövoiman edessä. Näin suurien, kauniiden töiden odottavan minua, näin luettavia kirjoja, näin myös kirjoitettavia. Kuulin föhn-tuulen puhaltavan, näin kaukaisuudessa autuaita järviä ja rantoja etelämaisessa kirkkaudessa välkkyvän. Näin viisaita ja henkeviä ihmisiä, kauniita ja hienoja naisia, näin katuja, alppien yli vieviä teitä, näin rautatiejunien kiiruhtavan kautta maiden, kaikki näöt yhdellä kertaa, mutta jokaisen kuitenkin erikseen, ja kaikkien takana kirkkaan taivaanrannan äärettömän kaukaisuuden, jossa pilvenhattarat tietänsä vaelsivat. Oppia, luoda, nähdä, vaeltaa — elämän koko täyteläisyys kimalteli sielussani katoavana hopeanäkynä, ja taas, samoin kuin poikuuteni vuosina, pyrki minussa jälleen jotakin vavisten itsetiedottomuuden mahtavalla pakolla kohti maailman suurta kaukaisuutta.

Vaikenin ja annoin isäni puhua, pudistaen vaan päätäni ja odottaen, kunnes hänen intonsa väsähtäisi. Se tapahtui vasta illalla. Nyt ilmoitin hänelle lujan päätökseni jatkaa lukujani ja hakea tulevaa kotimaatani henkien valtakunnasta, pyytämättä häneltä kuitenkaan mitään avustusta. Silloin jätti hän minut rauhaan katsoen minuun vain surkutellen ja päätään pudistellen. Hän ymmärsi, että siitä alkaen kulkisin omia teitäni ja että pian muuttuisin hänen elämälleen kokonaan vieraaksi. Kun tänään kirjoittaessani muistan tuon päivän, näen isäni jälleen samanlaisena kuin silloinkin hänen istuessaan tuona iltana tuolilla ikkunan luona. Hänen terävä, viisas talonpojanpäätänsä on liikkumatta heikon kaulansa nenässä, lyhyt tukka rupeaa harmenemaan ja noissa kovissa ankarissa kasvopiiртеissä taistelee murtumaton miehuudenvoima lähestyvän vanhuuden kanssa.

Hänestä ja silloisesta oleskelustani hänen kattonsa alla on minulla vielä kerrottavana pieni, mutta ei silti vähemmän tärkeä tapahtuma. Lähtöviikollani otti isäni eräänä iltana lakkinsa ja tarttui ovenriipaan ulos mennäkseen. "Minne menet", kysäsin häneltä. "Mitäpä se sinuun kuuluu?" vastasi hän. "Kyllä sen voisit minulle sanoa, jos se vaan jotakin oikeata on", arvelin minä siihen. Silloin naurahti hän sanoen: "Voithan sinäkin tulla mukaan, sillä ethän ole enää juuri lasten kirjoissa". Niin menin mukaan. Kapakkaan. Siellä istui pari talonpoikaa olutruukun ääressä, pari outoa rahtimiestä joi absintia, ja pöydän ääressä pelasi joukko nuoria miehiä korttia ja elämöitsi.

Olin kyllä tottunut juomaan silloin tällöin lasin viiniä, mutta vasta nyt saavuin kuitenkin ensi kerran kapakkaan ilman varsinaista tarvetta. Että isäni taas oli aikamoinen ryyppiskelijä, tiesin jo huhupuheista. Hän joi paljo ja hyviä tavaroita, ja niin jäi hänen kotinsa ilman mitään tahallista huolimattomuutta ainaiseen toivottomaan tilaansa. Isäntä ja vieraat osoittivat hänelle kunnioitusta niin silmänpistäväällä tavalla, että minäkin sen huomasin. Hän antoi tuoda eteemme litran waadtlantilaista viiniä, käski minun täyttää lasit ja opetti, miten se oli tehtävä. Aluksi piti kaataa matalalta, sitten pidentää viinin suihkua kohtuullisesti ja lopuksi jälleen laskea pullo niin matalalle kuin suinkin. Sitten alkoi hän kertoa eri viinilajeista, joita hän tunsu ja joita hänellä oli tapana joskus harvinaisuudeksi nauttia käydessään kaupungissa tahi vuorien toisella puolen Italiassa. Vakavalla kunnioituksella haasteli hän

tummanpunaisesta weltliniläisestä, jota hänen tiedossaan oli kolmea eri lajia. Sen jälkeen alkoi hän jutella hiljaisella, tuttavallisemmalla äänellä erityisistä waadtlantilaisista pulloviineistä. Ja lopuksi kertoi hän aivan kuiskaamalla sadunkertojan tapaan *Neuchâtelin* viinistä. Muutamilta vuosilta oli tämä viini muka sellaista, että sen vaahto muodosti lasiin kaataessa tähden kuvan. Ja hän piirusti tähden kuvan pöytään kostutetulla sormellaan. Sitten vaipui hän syvämietteisiin arveluihin aprikoiden sampanjan sisäistä olemusta ja makua, juoman, jota hän ei ollut koskaan maistanut ja jota hänen luulonsa mukaan yksi pullo pystyi saamaan pari miestä sikapähinsä.

Vaieten ja aatoksissaan syytti hän piippunsa. Huomatessaan, ettei minulla ollut mitään polttamista, antoi hän minulle rahaa ostaakseni paperosseja. Ja niin istuimme me siinä vastakkain, puhallellen savua toistemme silmiin ja ryypiskellen ensimmäisen litran tyhjäksi. Keltainen mieluisa waadtlantilainen maistui minusta erinomaiselta. Vähitellen uskalsivat viereisen pöydän ääressä istuvat talonpojat sekautua keskusteluamme, ja lopuksi muuttihen yksi toisensa jälkeen arastellen ja varovaisesti istumaan meidän luoksemme. Pian olin minä keskustelun esineenä, ja pian huomasin, ettei maineeni hyvänä vuorten kiipeilijänä ollut unohtunut. Kaikenlaisia rohkeita ylös nousuja ja uhkarohkeita alas syöksyjä, kaikki sadun sumuun peittyneinä, kerrottiin, pohdittiin ja puolusteltiin. Sillävälän oli meillä jo toinen litra melkein lopussa ja veri suhisi jo silmissäni. Kokonaan vastoin luontoani aloin kerskata ääneensä ja kerroin myöskin rohkean matkani Senn-alppien seinämälle, josta olin noutanut Rösi Girtannerille alppiruusuja. Minua ei uskottu, ja kun minulle asiaa todeksi vakuuttaessani naurettiin, suutuin. Jokaisen, joka ei minua uskonut, vaadin painiin kanssani, ja annoin heidän huomata, että hätätilassa heidät siihen pakoittaisin. Silloin nouti vanha, köyry, pienikasvuinen talonpoika anniskeluhuoneesta suuren saviruukun ja asetti sen pitkin pituuttaan pöydälle.

"Minulla on sinulle hiukan sanomista", naurahti hän. "Jos olet niin väkevä, niin lyö ruukku nyrkilläsi rikki. Silloin maksamme sinun edestäsi viiniä niin paljon kuin se vetää. Mutta ellet pysty siihen, niin saat itse maksaa saman verran."

Isäni yhtyi kohta ehdotukseen. Niinpä nousin, käärin nenäliinani käteni ympärille ja löin. Ensimmäiset kaksi iskua eivät vaikuttaneet mitään. Kolmannella meni ruukku kappaleiksi. "Maksakaa", huusi isäni ja oikein loisti ilosta, vanhus näytti olevan yhtä iloinen. "Hyvä", sanoi hän, "minä maksan viinin, niin paljon kuin sitä ruukkuun menee. Mutta paljon sitä ei enää sinne mahdu." Ja todellakaan ei sirpaleisiin mahtunut juuri mitään, ja niin sain osakseni vielä pilkkua sen tuskan lisäksi, jota tunsin käsivarressani. Nyt nauroi isänikin minulle.

"No niin, sinä olet siis voittanut", sanoin minä, täytin ruukun sirpaleet pullostamme ja kaasoin viinin vanhuksen päälle. Nyt olivat naurajat meidän puolellemme ja voitto meidän.

Paljo samallaista karkeaa pilaa tehtiin vielä. Sitten haalasi isäni minut kotiin ja me jaarittelimme kiivaasti ja vihaisesti siinä samassa huoneessa, jossa tuskin kolme viikkoa sitten oli ollut äitini ruumisarkku. Makasin kuin kuollut ja olin seuraavana aamuna aivan kuin murtunut ja rikkiepieksetty. Isäni pilkkasi minua, oli iloinen ja hilpeä sekä nähtävästi mielissään omasta etevämmyydestään. Minä puolestani päätin hiljaisuudessa, etten koskaan enempää joisi, ja odotin kiihkeästi lähtöpäivää.

Lähtöpäivä tuli ja minä matkustin, mutta lupaustani en ole pitänyt. Keltainen waadtlantilainen, tummanpunainen weltliniläinen, neunburger-tähtiviini ja monet muut ovat siitä saakka olleet minulle tuttuja sekä hyviä ystäviä.

III.

Päästyäni kotiseutuni arkipäiväisestä ja painostavasta ilmanalasta kohosin ylpeänä siivilleni, ikäänkuin vapauden riemusta iloitseva lintu. Vaikka olenkin muutoin elämässäni aina joutunut lyhemmän tikun vetäjäksi, niin nuoruuden erikoisesta, haaveilevasta ilmasta olen kuitenkin runsaasti ja puhtaasti nauttinut. Kukoistavan metsän reunassa lepäävän nuoren sotilaan tavoin täytyi minun aina taistella autuaassa levottomuudessa hulluttelun halua vastaan; kaukonäköisen henkien näkijän tavoin seisoin onkaloiden reunalla, kuunnellen suurien virtojen ja myrskyjen kohinaa, sielu valmiina kuulemaan ja käsittämään olevaisen yhteisointua ja koko elämän harmoniaa. Syvällä onnen tunteella join nuoruuden helmeilevästä maljasta, kärsin hiljaisuudessa suloisia tuskia kauniiden, ujusti lempimieni naisten vuoksi ja maistoin miehuullisen, iloisen, puhtaan ystävyuden tuottamaa nuoruudenonnea pohjaan saakka.

Uudessa kotitekopuvussani, mukanani pienessä kirstussa vähäiset kirjani ja muu omaisuuteni saavuivat maailmalle, valmiina valloittamaan siitä itselleni osan ja osoittamaan kotiraakalaisilleni niin pian kuin

mahdollista, että olin aivan toista maata kuin muut Camenzindit. Kolme ihmeellistä vuotta asuin minä tuossa samassa korkeassa, tuulisessa ullakkokamarissa, lukien, sepittäen runoja, kaipaillen ja tuntien maailman kaiken kauneuden lämpimällä henkäyksellään minua ympäröivän. Kaikkina päivinä ei minulla ollut lämmintä ruokaa, mutta joka päivä ja joka yö lauloi, nauroi ja itki minun sydämeni, sykähdellen riemun runsaudesta ja puristaen kuumasti ja kaipuulla rakasta elämää syleilyynsä.

Ensimmäinen suuri kaupunki, jonka minä keltanokka-Peter olin nähnyt, oli Zürich, ja pari viikkoa siellä kuljeskelinkin silmät suitsirenkaina. Tosin olin liiaksi talonpoika voidakseni todella ihaila tahi moittia kaupungin elämää, mutta minua huvitti kuitenkin katujen paljous, talojen sekä ihmisten moninaisuus. Katselin katuja, joilla vaunut tungeskelivat, varastohuoneita, toreja, puutarhoja, loistorakennuksia ja kirkkoja; näin ahkeroiden ihmisten joukottain kiiruhtavan työhön, näin ylioppilaitten vetelehtivän joutilaina, ylhäisten ihmisten ajavan ulos asioilleen, narrien röyhistelevän ja muukalaisten töllistelevän. Rikkaiden muodinmukaisesti sirot, hienokäyttöiset rouvat näyttivät minusta aivan samoilta, ihanilta, ylpeiltä, hieman naurettavilta kuin kanalan riikinkukot. Oikeastaan en ollut juuri arka, mutta olin jäykkä ja ylpeä, ja en hetkeäkään epäillyt, etten pystyisi perinpohjin tutustumaan kaupunkien vilkkaaseen elämään, ja itselleni siinä myöhemmin varman sijan valloittamaan.

Nuoruus lähestyi minua muutoin erään kauniin nuoren miehen muodossa, joka lueskeli samassa kaupungissa ja oli vuokrannut itselleen pari kaunista huonetta saman talon ensimmäisestä kerroksesta, jossa minäkin asuin. Päivittäin kuulin minä hänen soittavan alakerrassa pianoa, ja tutustuin silloin ensikerran hiukan musiikin tenhoon, tuohon kaikista taiteista naisellisimpaan ja suloisimpaan. Sitten näin tuon kauniin nuorukaisen käyvän ulos, vasemmassa kädessä kirja tahi nuottivihko, oikeassa paperossi, jonka savu liehahti hänen notkean käyntinsä jälkeen kiemurtelemaan. Aralla rakkaudella rupesin häneen kiintymään, mutta pysyttelin kuitenkin syrjässä, sillä minua pelotti ruveta seurustelemaan miehen kanssa, jonka keveä, vapaa ja hyvinvoipa olemus vaan nöyryyttäisi minua köyhyydessäni ja elämäntapoihin tottumattomassa kömpelyydessäni. Silloin saapuikin hän itse luokseni. Eräänä iltana koputettiin ovelleni, niin että jo säpsähdin hiukan; eihän ollut kukaan siihen saakka luonani käynyt. Tuo kaunis ylioppilas astui sisään, puristi kättäni, sanoi nimensä ja teki sen niin vapaasti ja kohteliaasti, ikäänkuin olisimme olleet vanhoja tuttuja.

"Teki mieleni kysyä, ettekö haluaisi kanssani harrastaa hiukan musiikkia", sanoi hän ystävällisesti. En ollut koskaan elämässäni koskenutkaan mihinkään soittokapineeseen. Sanoin sen hänelle ja lisäsin, etten ymmärtänyt mitään muuta taidetta kuin ainoastaan "alppilaulua" [saksaksi "jodeln". Tarkoittaa alppien asukkaiden omituista sanatonta laulua, milloin kurkku- milloin rintääniä käytellen. *Suom. muist.*], vaan että hänen pianonsoittonsa oli usein kuulustanut minusta kauniilta ja houkuttevalta.

"Kuinka saattaakin erehtyä niin suuresti!" huudahti hän iloisesti. "Teidän ulkomuodostanne päättäen olisin minä ollut valmis vannomaan, että Te olitte musikaalinen. Kummallista! Vai osaatte Te laulaa vuoristolaisten tavalla! Koettakaapa sitä, kuulkaa, hiukan! Kuulisin sitä niin mielelläni!"

Olin pyynnöstä aivan hämmästyksissäni ja selitin hänelle, ettei se käynyt päinsä näin vaan pyynnöstä ja sisällä huoneessa. Sen täytyi tapahtua vuorilla tahi vähintään ulkoilmassa ja kokonaan omasta halusta.

"No, sitten laulatte vuorella! Kentiesi jo huomenna? Pyydän Teitä suorastaan. Voisimmehan iltapäivällä tehdä pienen retken kaupungin ulkopuolelle. Vietämme siellä pienen joutohetken ja juttelemme hiukan, sitten näytätte Te laulutaidettanne, ja lopuksi syömme jossakin kylässä illallisen. Onhan Teillä aikaa?"

Aikaa riitti kyllä. Kiiruhdin myöntymään hänen ehdotukseensa. Sitten pyysin häntä soittamaan jotakin, ja niin menimme yhdessä alakertaan hänen suureen ja kauniiseen huoneustoonsa. Pari taulua uudenaikaisissa kehyksissä, piano, pientä siroa epäjärjestystä siellä täällä — kaikki tuo loi noihin kauniisiin suojiin jonkunmoista mieluista ja vapaata hienoutta ja kodikasta tunnetta, joka oli minulle kokonaan uutta. Rikhard istui pianon ääreen ja löi pari tahtia.

"Tehän tunnette tämän, vai kuinka?" kysyi hän minulta, ja oli uljaan näköinen, kun hän siinä kohotti kauniin päänsä ja katsoi minuun loistavin silmin.

"En", sanoin, "en tunne mitään".

"Se on Wagnerin kappale", sanoi hän uudelleen, "eräs kohta Mestari-laulajista", ja soitti edelleen. Soitto kaikui keveältä ja voimakkaalta, kaipaavalta ja iloiselta, ja ympäröitsi minut ikäänkuin haalea, kiihoittava kylpy. Samalla katselin salaisella mielihyvällä soittajan solakkaa niskaa ja selkää ja hänen valkoisia soittoniekan käsiään, ja silloin valtasi minut sama arka ja ihaileva hellyyden ja kunnioituksen tunne kuin silloinkin, kun kerran katselin sitä tummatukkaista koulupoikaa; aralla kunnioituksella ajattelin, että kentiesi tämä kaunis ylhäinen mies tahtois todellakin ruveta ystäväkseni, ja siis toteuttaa minun vanhan, vieläkin elossa olevan käsitykseni ja toivomukseni todellisesta ystävydestä.

Seuraavana päivänä menin häntä noutamaan. Hitaasti, keskenämme jutellen nousimme me muutamalle kohtuullisen korkealle kukkulalle, katselimme kaupunkia, järveä, puutarhoja, ja nautimme illansuun täyteläisestä kauneudesta.

"Ja nyt laulamaan!" huusi Rikhard. "Jos Teitä yhäkin ujostuttaa, niin kääntykää selin minuun. Mutta ääneensä, olkaa hyvä!"

Tyydytin hänen halunsa. Vuoristolaisten tapaan leikin äänelläni, milloin raivoten, milloin iloiten kauas ruusuisen illan avaruuteen, kaikissa äänilajeissa ja käänteissä. Lakattuani oli hän jotakin sanomaisillansa, mutta jättikin sen tekemättä ja viittasi sensijaan kuunnellen vuoriin päin. Kaukaisesta korkeudesta kuului vastaus, hiljaa, venytellen ja paisuen: se oli jonkun paimenen tahi vaeltajan tervehdys, ja me kuuntelimme sitä hiljaa ja iloisina. Siinä yhdessä seisoessamme ja kuunnellessamme valtasi minut mieluisana värityksenä se tunne, että nyt ensikerran seisoin ystävän vieressä, kahden siinä kauniiseen, rusopilviseen elämänavaruuteen katsellen. Iltavalaistuksessaan alkoi järvi vionon värileikkinsä, ja juuri ennen auringonlaskua näin haihtuvan sumun seasta pistävän esiin pari uhmailevaa, röyhkeän särmikästä alppihuippua.

"Tuolla on minun kotini", sanoin minä. "Keskimäisenä on 'Punainen kallio', oikealla puolella 'Pukinsarvi' ja vasemmalla kauimpana pyöreä Senn-alppiryhmä. Olin kymmenen vuoden ja kahden viikon ikäinen ensikerran seistessäni tuolla leveällä selällä."

Jännitin katsettani voidakseni huomata vielä jonkun etäisemmistä huipuista. Hetkisen kuluttua sanoi Rikhard jotakin, jota en ymmärtänyt.

"Mitä sanoittekaan?" kysyin minä.

"Sanon vaan, että nyt tiedän, mitä taidetta harrastatte."

"Mitä sitten?"

"Olette runoilija."

Silloin punastuin ja suutuin, mutta olin samalla hämmästyksissäni siitä, että hän oli sen arvannut.

"En", sanoin minä, "runoilija en ole. Koulussa rakentelin runoja kyllä aikoinani, mutta sen jälkeen en pitkään aikaan enää."

"Saanko nähdä niitä joskus?"

"Olen polttanut ne. Mutta vaikka minulla ne olisivatkin tallella, niin ette niitä saisi nähdä kuitenkaan."

"Ne olivat varmaankin hyvin uudenaikaisia. Paljo Nietzscheä?"

"Mitä se on?"

"Nietzsche? Suuri jumala, ettekö tunne häntä?"

"En. Mistäpä minä hänet tuntisin?"

Hän oli ihastuksissaan siitä, etten Nietzscheä tuntenut. Minä puolestani suutuin hiukan ja kysäsin häneltä, monenko alppijäätikön yli hän oli kulkenut. Kun hän ilmaisi kokemattomuutensa tässä kohden, olin minä olevinani yhtä pilkallisen hämmästynyt kuin hänkin äsken. Silloin laski hän kätensä käsivarrelleni ja sanoi aivan vakavasti: "Te olette hyvin arkatuntoinen. Mutta ettehän itse tiedäkään, kuinka sääliittävän turmeltumaton ihminen Te olette ja kuinka vähän Teidän laisianne on. Nähkääs, yhdessä tahi parissa vuodessa opitte Te tuntemaan Nietschen samoin kuin muunkin roskan, paljo paremmin kuin minä, koska olette minua perinpohjaisempi ja ymmärtäväisempi. Mutta juuri nykyisellänne pidän Teistä. Te ette tunne Nietzscheä ettekä Wagneria, mutta Te olette oleskelleet paljo lumivuorilla ja Teillä on rehelliset vuoristolaisen kasvot. Ja aivan varmaan olette myös runoilija. Voin sen nähdä katseestanne ja otsastanne."

Jo sekin, että hän niin vapaasti ja ujostelematta minua arvosteli ja lausui mielipiteensä, hämmästytti minua ja tuntui minusta oudolta.

Mutta vielä hämmästyneemmäksi ja onnellisemmaksi tunsin itseni, kun hän kahdeksan päivää myöhemmin joi eräässä usein käydyssä olut-puistossa kanssani veljenmaljan, hyppäsi ylös tuoliltaan kaikkien ihmisten nähden, suuteli ja syleili minua ja tanssi kanssani pöydän ympäri aivan kuin mieletön.

"Mitähän ihmiset ajattelevat!" varoitin häntä hiljakseen.

"Ne ajattelevat näin: siinä on kaksi ylen onnellista tahi perki juopunutta; useimmat sitä vastoin eivät

ajattele mitään."

Yleensä tuntui Rikhard minusta usein rinnallani aivan paljaalta lapselta, vaikkakin hän oli vanhempi, viisaampi, paremmin kasvatettu, kokeneempi ja järkevempi kuin minä. Kadulla osoitti hän puolikasvuisille koulutyöille juhlallisen pilkallisesti kohteliaisuuttaan, vakavimmat pianokappaleensa saattoi hän yhtäkkiä keskeyttää täydellisiä lapsellisia sukkeluuksia jutellakseen, ja kun me kerran olimme pilan vuoksi menneet kirkkoon, lausui hän äkkiä keskellä saarnausta mieltävää ja tärkeää näköisenä: "Kuule, eikö sinustakin tuo pappi näytä aivan samalta kuin vanha kaniini?" Vertaus oli sattuva, mutta mielestäni olisi hän saattanut sanoa sen minulle jäljestäkinpäin, ja sen huomautinkin hänelle.

"No mitäpä siitä, kun asia vaan niin oli!" sanoi hän hiukan nyrpeissään. "Sopivaa aikaa odottaessani olisin sen varmaan jo unohtanut."

Se että hänen sukkeluutensa eivät suinkaan aina olleet henkeviä, vaan useinkin rajoittuivat jonkun lainatun kertomiseen, ei häirinnyt minua paremmin kuin muitakaan; hänen sukkeluuttansa ja henkevyyttänsä emme arvossa pitäneet, vaan hänen valoisan, lapsellisen olemuksensa vastustamatonta iloisuutta, joka puhkesi esiin joka silmänräpäys ympäröiden hänet keveällä ja iloisella ilmaveivillä. Se saattoi ilmetä muutamassa käsien liikkeessä, hiljaisessa naurussa, uskollisessa silmäyksessä, mutta piilossa se ei voinut olla kauan. Olen varma siitä, että hän unissaankin väliin nauroi tahi teki jonkun ilonilmeen.

Rikhard toi minut usein muiden nuorten kanssa yhteen, ylioppilaiden, musiikkimiesten, maalarien, kirjailijoiden, kaikellaisten ulkomaalaisten, sillä olipa mitä hyvänsä mieltä kiinnostavaa, taiteen harrastajia, tahi muita erityisempiä kaupungissa oleskelevia henkilöitä, kaikki joutuivat hänen seuraansa. Heidän joukossaan oli monta vakavaa ja ankarasti taistelevaa henkeä, filosoofeja, kaunotieteilijöitä ja sosialisteja, ja monelta oli minulla hyvä joukko opittavana. Sirpaleina lenteli syliini tietoa mitä erilaisimmilta aloilta, täydentelin niitä ja lueskelin paljon siinä sivussa, ja niin sain vähitellen itselleni yleiskäsityksen siitä, mikä aikani eloisimpia henkiä kidutti ja kirouksessa piti, ja edullisesti eteenpäin kannustavan käsityksen myös siitä, mikä aikani henkisessä elämässä oli kansainvälistä. Heidän toiveensa, aavistuksensa, työnsä ja ihanteensa olivat minusta mieluisia ja ymmärrettäviä, ilman että kuitenkaan mikään voimakkaampi halu olisi pahoittanut minut taistelemaan niiden puolesta tahi niitä vastaan. Useimpien näin suuntaavan ajatuskykynsä ja intohimojensa voiman yhteiskunnan ja valtion oloihin, tieteisiin ja taiteisiin, vähemmistöllä taas näytti olevan määräävänä oman olemuksensa määrittäminen ilman ulkonaista päämäärää ja suhteensa ratkaiseminen aikaan ja ijankaikkisuuteen. Tämä pyrkimys uinui minussa itsessäni vielä puolihorroksissa.

Muita ystävydenliittoja en enempää tehnyt, sillä Rikhardia rakastin aivan yksinomaan ja mustasukkaisesti. Koetin saada hänet erilleen niistä naisistakin, joiden kanssa hän seurusteli paljon ja tavallisesti. Pienimmätkin hänen kanssaan tekemäni sopimukset täytin minä tuiki tarkkaan, ja loukkauduin, jos hän antoi minun odottaa. Kerran pyysi hän, että tulisin noutamaan häntä määrätunnilla soutelemaan. Tulin, mutta hän ei ollutkaan kotona ja sain odottaa kolme tuntia turhaan hänen tuloaan. Seuraavana päivänä moitin häntä kiivaasti hänen huolimattomuudestaan.

"Miksi et sitten aivan yksinkertaisesti mennyt yksinäsi soutelemaan?" naurahti hän kummastuneena. "Olin unohtanut jo koko asian: ja — eihän ole lopuksikaan mitään onnettomuutta tapahtunut."

"Minulla on tapana pitää sanani sääntilleen", vastasin kiivaasti. "Mutta olenhan jo siihen totunutkin, ettet paljoa välitä, jos annatkin minun jossakin itseäsi odottaa. Onhan sinulla ystäviä kylläkin riittämään saakka!"

Hän katsoi minuun aivan rajattomasti kummastuneena.

"Näinkö vakavalta kannalta otat kaikki pikku seikatkin?"

"Ystävytyeni ei ole minulle pieni seikka."

"Tuo sana tunki hälle sydämeen,
Ja kutsui esiin katumuksen kyynelien",

siteerasi Rikhard juhlallisesti, tarttui päähäni, hieroi itämaisen lemmentävän mukaan nenäänsä minun nenääni ja hyväili minua, kunnes puoleksi vihoissani puoleksi nauraen pääsin hänen käsistään; mutta ystävytemme oli jälleen entisellään.

Ullakkokamarissani oli minulla lainassa kalleisiin nidoksiin sidottuina uudenaikaiset filosoofit, runoilijat ja kriitikot, Saksan ja Ranskan kirjalliset yleiskatsaukset, uusia teatterikappaleita, Pariisilaisia följetongeja ja Wienin muoti-kaunotieteilijöitä. Mutta vakaammin ja mieluummin kuin näitä keveitä lukemisia harrastelin muinaisitalialaisia novellistejani ja historiallisia opintoja. Toivonani oli saada niin

pian kuin suinkin lopettaa kielitieteelliset opintoni ja antautua yksinomaan historiaa lueskelemaan. Yleishistoriallisten teosten ja historiallisen metoodin tutkimisen ohessa lueskelin nimittäin lähde- ja elämäkertoja myöhäisemmältä Italian ja Ranskan keskiajalta. Silloin opin ensikerran tarkemmin tuntemaan lemmikkini ihmisten seassa, autuaimman ja jumalaisimman kaikista pyhimyksistä, Fransiskus Assisilaisen. Ja niin kävi uneni, jossa olin nähnyt elämän ja hengen täyteläisyyden eteeni avautuneena, päivittäin toteen, lämmittäen sydäntäni kunnianhimmolla, ilolla ja nuoruudenturhamaisuudella. Luentosalissa omistin taas omakseni murun tuota vakavaa, hiukan happaman makuista ja väliin myöskin hiukan ikävää tiedettä. Kotona seurustelin jälleen kodikkaan, hurskaan tahi julman keskiajan historian kanssa, tahi myöskin miellyttävien, vanhojen novellimestarieni kanssa, joiden kaunis ja hyvinvoipa maailma ympäröitsi minut kuin varjoisa, hämärtävä satujen valtakunta; väliin taas tunsin uusaikaisten ihanteitten ja intohimojen synnyttämien aaltojen huuhtovan ylitseni. Välillä kuuntelin musiikkia, laskin leikkiä Rikhardin kera, otin osaa hänen ystäviensä kokouksiin, seurustelin ranskalaisten, saksalaisten ja venäläisten kanssa, kuulin luettavan merkillisiä uudenaikaisia kirjoja, pistäysin silloin tällöin jonkun maalarin atelieriin ja olin mukana iltaseuroissa, jossa joukko nuoria, hapuilevia henkiä ympäröi minut ikäänkuin mielikuvituksen maailman kulkueena.

Eräänä sunnuntaina olin Rikhardin kanssa käymässä muutamassa pienessä taulunäyttelyssä, jossa oli esillä uusia tauluja. Ystäväni pysähtyi katsomaan erästä taulua, joka esitti alppia ja sen rinteellä pari vuolta. Se oli ahkeran ja siron käden maalaama, mutta hiukan vanhanaikainen ja oikeastaan ilman oikeata taiteellista ytimekkyyttä. Missähyvänsä taulunäyttelyssä on nähtävänä samallaisia sieviä, mutta merkityksettömiä pieniä tauluja. Sellaisenaankin miellytti se minua kuitenkin, koska se oli jokseenkin uskollinen kuva kotiseutuni alpeista. Kysyin Rikhardilta, mikä kuvassa häntä miellytti.

"Tämä täällä", sanoi hän ja osoitti maalarin nimeä taulunnurkassa. En voinut noista punasenuskeista kirjaimista saada nimeä kokoon tavatuksi. "Tuo kuva", sanoi Rikhard, "ei ole suuriarvoinen. Kauniimpia on paljo. Mutta kauniimpaa taiteilijataria kuin sen tekijä ei ole. Hänen nimensä on Erminia Aglietti ja jos tahdot, niin voimme mennä huomenna hänen luokseen sanomaan, että hän on suuri taiteilijatar."

"Tunnetko hänet?"

"Kyllä. Jos hänen taulunsa olisivat yhtä kauniita kuin hän itse, niin olisi hän aikoja sitten jo rikas, eikä maalaisi enää mitään. Hänellä ei nimittäin ole siihen enää yhtään halua, ja tekee hän sitä vaan sen vuoksi, koska hän ei ole sattunut oppimaan muuta, millä hän voisi elää."

Rikhard unohti tämän asian jälleen ja otti sen puheeksi vasta pari viikkoa myöhemmin.

"Eilen tapasin Aglietin. Meidänhän piti oikeastaan käydä häntä tervehtimässä. Tule siis! Onhan sinulla toki puhdas kaulus. Hän katsoo nimittäin sitä."

Kaulus oli puhdas ja me menimme yhdessä Aglietin luo, minä itsekseni puolittain vastahakoisesti, sillä Rikhardin ja hänen toveriensa hiukan poikamainen seurustelu taiteilijattarien ja ylioppilasneitojen kanssa ei ollut minua koskaan miellyttänyt. Miehet esiintyivät silloin aina jokseenkin suorasukaisesti, milloin karkeasti, milloin pilkallisesti; tytöt taas olivat käytännöllisiä ja viisaita sekä kokeneita; missään ei ollut huomattavissa sitä kirkastavaa ilmakehää, jonka valossa minä mieluiten naisia katselin ja arvostelin.

Hiukan ujona astuin atelieriin. Maalarityöpajojen ilmaan olin minä hyvin tottunut, mutta nyt tulin kuitenkin ensikerran naisen atelieriin. Siellä näytti hyvin järkevältä ja siistiltä. Kolme neljä valmista taulua riippui kehyksissään, viides oli jalustallaan tuskin vielä pohjamaalissa. Loput seinistä olivat hyvin hienojen, miellyttävän näköisten lyijykynäpiirrosten peitossa, tuossa oli vielä puoleksi tyhjä kirjahylly. Taiteilijatar otti tervehdyksemme hyvin kylmästi vastaan. Hän pani siveltimensä syrjään, nojauti maalauspuvussaansa kaappia vastaan ja oli aivan sen näköinen, ikäänkuin kuluttaisi hän vastenmielisesti aikaansa meidän tähtemme.

Rikhard imarteli häntä kamalasti hänen näyttelyssä olevan taulunsa johdosta. Taiteilijatar naurahti hänelle ja pyysi saada olla niitä kiitoksia kuulematta.

"Mutta neitiseni, saattaisihan käydä niinkin, että ostaisin tuon taulun! Ne lehmät siinä taulussa ovat muutoin niin todenmuk —".

"Vuohiahan ne ovat", oikasi taiteilijatar rauhallisesti.

"Vuohia? Luonnollisesti vuohia! Halusinkin sanoa, että ne olivat niin hyvin tutkitut, että hämmästyin. Ne ovat todellisia vuohia, jotka elävät elämänsä vuohien tavalla. Kysykää ystävältäni Camenzindilta, olenko oikeassa; hän on vuoristolainen."

Tällöin tunsin siinä hämilläni ja kummastuksissani tuota lavertelua kuullessani taiteilijattaren katsovan ja tarkastelevan minua. Hän katsoi minuun pitkään ja ujostelematta.

"Olette ylimaalainen?"

"Kyllä, neiti."

"Sen näkeekin. No mitä pidätte vuohista?"

"Oh, ovathan ne hyvin hyvät. Voin ainakin vakuuttaa, etten ole pitänyt niitä lehminä kuten Rikhard."

"Hyvä niinkin. Oletteko musiikkimies?"

"En, ylioppilas."

Enempää ei hän kanssani puhunut ja minulla oli nyt hyvää aikaa häntä tarkastella. Pitkä maalarinviitta peitti ja rumensi hänen vartaloansa, ja kasvot eivät näyttäneet minusta kauniilta. Piirteet olivat terävät ja ikäänkuin ahtaat, silmät hiukan ankarat, tukka runsas, musta ja pehmeä; kasvojen väri häiritsti minua ja ikäänkuin vieroitti pois. Hänessä oli jotakin Medusanpään tapaista, enkä olisi yhtään kummastunut, vaikka olisin huomannut hänen kasvoissaan joitakin vihreitä juovia. En ollut vielä silloin nähnyt vaaleaverisiä italialaisia, ja nyt, atelierin epäsuotuisassa aamuvalaistuksessa, näytti hän aivan kuin kivistä tehdyltä — ei marmorista, vaan rapautuvasta, kellastuneesta. Myöskään en ollut tottunut arvostelemaan naisen kasvoja niiden muotojen mukaan, vaan oli minulla tapana etsiä niistä poikain tavalla jotakin sulavaa, lemmenväristä ja hempeää.

Ei Rikhardkaan meidän käynnistämme sen enempää puhunut. Sitä enemmän hämmästyin tahi oikeammin säikähdyin, kun hän jonkun ajan kuluttua ilmoitti minulle, että Aglietti mieluusti piirtäisi muotokuvani. Kysymyksessä oli vaan pari skitsiä, kasvoistani ei hän välittänyt, mutta leveässä vartalossani oli muka jotakin tyypillistä.

Ennenkuin tästä asiasta ehdittiin sen enemmän puhua, sattui toinen pieni tapaus, joka muutti koko elämäni ja antoi vuosiksi tulevaisuudelleni määrätyn uran. Herätessäni eräänä aamuna oli minusta tullut kirjailija.

Rikhardin pakoituksesta olin, tarkoituksella vaan kehittää tyyliäni, sattumoisin pienissä kuvauksissa, mahdollisimman todenmukaisesti, esitellyt tyypejä, pieniä tapahtumia, keskusteluja ja muuta semmoista oman piirimme keskuudesta, sekä kirjoittanut myös siinä ohessa muutamia kokeita kirjallisilta ja historiallisilta aloilta.

Eräänä aamuna, vielä ollessani vuoteessa, astui Rikhard sisään ja heitti vuoteeni peitteelle kolmekymmentäviisi frangia. "Se on sinun omaasi", sanoi hän liikemiehen tapaan. Kun olin aikani tiedustellut ja kaikki otaksumiseni olivat menneet turhaan, otti hän vihdoinkin taskustaan sanomalehden ja näytti minulle sieltä erään pienen novellini. Hän oli kopioinut useita käsikirjoituksistani, vienyt ne eräälle tuttavalleen sanomalehtimiehelle ja niin kaikessa hiljaisuudessa toimittanut ne painoon minun edestäni. Ensiksi julaisu kappale ja tekijäpalkkioni siitä oli nyt kädessäni.

Aivan erikoisen omituinen tunne valtasi minut. Oikeastaan olin hiukan suutuksissani Rikhardin kohtalomaisesta välityksestä, mutta ensikertalaisen suloinen esimaku kirjailijanmaineesta, tuo melkoinen rahasumma ja aatos joskus kohota vaatimattomaksi kirjalliseksi kuuluisuudeksi sai kuitenkin ylivallan ja voitti harmini lopuksi.

Eräässä kahvilassa tutustuin sitten Rikhardin kautta tuohon sanomalehtimieheen. Hän pyysi saada pitää Rikhardin näyttämät muutkin kirjoitelmani, ja kehoitti minua silloin tällöin lähettämään uusia. Minun kirjoituksissani, erittäinkin historiallisia aiheita käsittelevissä, oli muka aivan erikoinen sävy, josta hän mieluusti halusi nauttia enemmänkin ja josta hän kyllä oli valmis maksamaan kunnollisesti. Silloin vasta valkeni minussa asian tärkeys. Nyt saattaisin päivittäin syödä säännöllisesti, maksaa pienet velkani, heittää pakolliset lukemiset sikseen ja kentiespä piankin elättää henkeni omin voimin, mielialallani työskennellen.

Kerran sain tuolta sanomalehtimieheltä läjän uusia kirjoja arvosteltavaksi. Ahmimalla luin ne ja työskentelin niiden ääressä viikkokausia; mutta kun palkkio maksettiin vasta neljännesvuoden kuluttua ja minä olin elänyt sen toivossa vähän paremmin kuin tavallista, ei minulla eräänä päivänä ollut penninhyrrääkään taskussani ja saatoinkin siis vielä kerran koetella nälkäparannuskeinoa. Pari päivää elin syömällä viereisestä ruokapuodista leipää ja kahvia, mutta sitten ajoi minut nälkä eräseen ruokalaan. Kolme arvosteltavana olevaa kirjaa otin mukaani antaakseni ne pantiksi ruoka-ateriastani. Antikvaariin olin niitä jo turhaan koettanut kaupata. Syödessä kävi vielä kaikki hyvin, mutta mustaan kahviin päästyäni alkoi rohkeuteni lannistua. Ujostellen tunnustin palvelijattarelle, ettei minulla ollut penniäkään rahaa, mutta että halusin jättää yhden kirjoistani pantiksi. Hän otti kirjoistani toisen — runoteoksen — käteensä, selaili sitä uteliaasti ja kysyi, saisiko hän sitä lukea. Hän sanoi lukevansa hyvin mielellään, mutta saavansa tuskin koskaan kirjoja käsiinsä. Tunsin olevani pelastettu ja tarjosin hänelle nuo kolme nidosta maksuksi ruoastani. Hän suostui siihen, ja on siten jälkepäin vähitellen

saanut minulta kirjoja seitsemäntoista frangin edestä. Pienemmistä runoteoksista vaadin juustovoileivän, romaaneista vielä siihen viiniä, yksityisistä novelleista sain sensijaan vaan kahvia leivän kanssa. Muistaakseni olivat teokset enimmäkseen aivan vähäpätöisiä, uudenaikaiseen kivuloiseen tyyliin kirjoitettuja, ja tuo hyväsydäminen tyttö lienee niitä lukemalla saanut omituisen käsityksen uudemmasta saksalaisesta kirjallisuudesta. Tyytyväisenä muistelen vieläkin noita edeltäpuolisia, jolloin otsanhiessä ahmin läpi hurjaa vauhtia jonkun nidoksen ja rivisen pari siitä kirjoitin, päästäkseni valmiiksi päivällisille ja saadakseni kirjalla sitten jotakin syötävää. Rikhardilta koetin rahapulaani huolellisesti salata, sillä ujostelin häntä tarpeettoman paljo, ja turvauduin hänen apuunsa vastenmielisesti sekä silloin kuin se tapahtui, ainoastaan hyvin lyhyeksi ajaksi.

Runoilijana en itseäni pitänyt. Mitä joskus kirjoitin, oli vaan nurkkanovellia, mutta ei runoutta. Sydämeni syvyydessä hautui kuitenkin salaisena toivona se ajatus, että eräänä päivänä minun sallittaisiin luoda suuri, rohkea, kaipauksen ja elämän ihana laulu.

Sieluni iloisen kirkas kuvastin päätyi kuitenkin väliin pilveilemään jonkunmoisesta raskasmielisyydestä, mutta vakavammin sen peilipinta ei sentään päässyt häiriytymään. Joskus yhdeksi päiväksi tahi yöksi saapui alakuloisuuden henki uneksivan erakon suruna luokseni vierailemaan, mutta hävisi sitten taas jäljettömiin ja palasi vasta viikkojen ja kuukausien perästä. Totuin siihen vähitellen kuin uskottuun ystävättäreeseen ja otin sen vastaan ikäänkuin ainoastaan rauhattoman väsymyksen eikä kiduttajan, jolla oli mukanaan oma viehätyksensä. Kun se öisin minut yllätti, saatoin tuntikausia uneksia ikkunassa, katsellen synkkää järveä, vuorten varjokuvia kalpealla taivaalla ja korkeuden kauniita tähtiä. Silloin valtasi minut usein ahdistavan huumaava, voimakas tunne, ikäänkuin koko tuo öinen kauneus katsoisi minuun syystä syyttävän vakavalla katseella. Tuntui siltä, ikäänkuin kaipaisivat nuo tähdet, vuoret ja järvi jotakin, joka ymmärtäisi ja toisi ilmoille heidän kauneutensa ja mykän olemuksensa kärsimykset, ikäänkuin minä sitten olisin tuo joku, jonka todellinen kutsumus olisi antaa mykälle luonnolle runollinen ilmoille-astumisen muoto. En koskaan ajatellut, millä tavalla se olisi mahdollista, tunsin vaan tuon kauniin, vakaamielisen yön kärsimättömästi mykässä vaatimuksessaan minua odottavan. Sellaisessa tunnelmassa en myöskään koskaan mitään kirjoittanut. Kuitenkin tunsin näitä hämääviä ääniä kohtaan jonkunmoista vastuunalaisuutta ja läksin tavallisesti sellaisten öiden jälkeen monipäiväisille yksinäisille kävelymatkoille. Ajattelin sillätavoin voivani osoittaa jonkun verran rakkautta tuota minua mykkänä rukoilevaa maata kohtaan, vaikka tälle käsitykselleni jälleen toisella kerralla nauroin. Näistä vaelluksista muodostui myöhemmän elämäni perustus; suurimman osan elinvuosistani siitä saakka olen viettänyt viikkoja ja kuukausia kestäville matkoille useimmissa maissa. Totuttelin kulkemaan vähällä rahalla, pala leipää taskussa, pitkiä matkoja, olemaan yksin matkalla päivät pitkät ja usein yöpymään vapaan taivaan alle.

Taiteilijattareni olin unohtanut kokonaan kirjallisten harrastusteni vuoksi. Silloin tuli häneltä pieni kirjelippu: "Pari ystävää ja ystävätärtä tulevat luokseni teelle torstai-iltana. Olkaa hyvä ja saapukaa Te myös, sekä tuokaa ystävänne mukanaan."

Menimme ja saavuimme pieneen taiteilijasiirtolaan. Kaikki olivat pelkkiä tuntemattomia suuruuksia, unohdettuja, ilman menestystä, niin että tunsin heitä kohtaan sääliä, vaikkakin he itse näyttivät olevan hyvin tyytyväisiä ja luottavaisia. Juotiin teetä, syötiin voileipää, kinkkua ja salaattia. Kun minulla ei ollut joukossa ketään tuttua ja muutenkaan en ollut puhelias, annoin nälkäni päästä oikeuksiinsa ja söin puolen tunnin ajan hiljaksen, mutta yhtämittaa, sillävälän kun toiset vaan maistelivat teetänsä ja lorusivat. Mutta kun heistä nyt toinen toisensa jälkeen myöskin halusi ryhtyä asiaan vähän lujemmin, huomattiinkin, että olin syönyt siinä yksikseni melkein koko kinkkuvaraston. Olinhan poloinen luottanut siihen, että ainakin pari lautasellista oli varalta. Kun tapahtumalle hiukan naureskeltiin ja minä huomasin muutamia pilkallisia katseita, raivostuin ja toivotin italiattareni kinkkuineen tavallista kauemmas. Nousin pöydästä, pyysin menoni häneltä lyhyesti anteeksi, mainiten toisella kerralla haluavani tuoda illalliseni mukani, ja tartuin hattuuni.

Silloin otti Aglietti hatun kädestäni, katsoi silmiini hämmästyneenä ja rauhallisena sekä pyysi minua vakavasti jäämään paikoilleni. Pöytälampun varjostimen vaimentama valo sattui hänen kasvoilleen, ja kesken suuttumukseni tunsin silmäni äkkiä avautuvan ymmärtämään tuon naisen ihmeellistä, kypsää kauneutta. Äkkiä tunsin käyttäytyneeni hyvin epäkohteliaasti ja tyhmästi, sekä istuuduin kuten nolattu koulupoika muutamaa syrjäiseen nurkkaan. Sinne jäin istumaan ja selailin erästä kuva-albumia Como-järveltä. Toiset joivat teetä, kävelivät huoneessa edestakaisin, nauroivat ja puhelivat keskenään, ja jossain syrjänurkassa kuulin viulua ja seloa viritettävän. Esirippu vedettiin syrjään, ja niin näimme neljän nuoren ihmisen valmiina, häthätää kokoonkyhättyjen nuottitelineiden ääressä, soinnuttamaan jousillaan jousinelikön. Samalla saapui taiteilijatar luokseni, asetti kupillisen teetä eteeni pöydälle, nyökäytti ystävällisesti päätään ja istui viereeni. Nelikko alkoi ja kesti kauan, mutta minä en kuullut siitä mitään, tuijotin vaan silmät pyöreinä tuota solakkaa, hienoa, hienosti puettua naista, jonka kauneutta olin uskaltanut epäillä ja jonka varastot olin syönyt loppuun. Ilolla ja pelolla muistin silloin, että taiteilijatar oli halunnut piirustaa minut. Sitten ajattelin Rösi Girtanneria, nousuani alppiruusuvuorelle, lumikuningattaren tarua, ja ne kaikki tuntuivat minusta nyt ikäänkuin

tämänpäiväisen hetken valmistusasteilta.

Kun musiikki oli loppunut, ei taiteilijatar mennytkään pois luotani kuten olin peljännyt, vaan jäi rauhallisesti istumaan paikoilleen ruveten kanssani juttelemaan. Hän onnitteli minua erään novellini johdosta, jonka hän oli nähnyt sanomalehdessä. Hän laski leikkiä Rikhardista, jota pari nuorta tyttöä ahdisti ja jonka hilpeä nauru väliin helähti yli muiden. Sitten pyysi hän uudelleen saada piirustaa minut. Silloin sain minä erään päähänpiston. Muutin keskustelun italiaksi ja sain siitä hänen etelämaisista silmistään palkakseni en ainoastaan iloisen, hämmästyneen katseen, vaan vieläpä todellisen nautinnon kuulla hänen puhuvan kieltä, joka sopi hänen suulleen, silmilleen ja vartalolleen, sointuisaa, hienoa, sujuvaa "*lingua Toscana*", johon yhä suuremmaksi sointuisuudeksi muutakin murretta hiukan sekautui. Itse en puhunut paremmin kauniisti kuin sujuvastikaan, mutta se ei minua silti häirinnyt. Seuraavana päivänä oli minun määrä saapua piirustusmalliksi.

"A rivederla" [hyvästi], sanoin jäähyväisiksi, kumartuen niin syvään kuin taisin.

"A rivederci domani" [hyvästi huomiseen], hymyili hän ja nyökäytti päätänsä.

Poistuessani hänen asunnoltaan astuin yhä kauemmas katua pitkin, kunnes se päättyi eräälle harjulle, josta äkkiä pimeä maa kauniina, öisenä maisemana eteeni avautui. Yksinäinen venhe souteli järvellä, heittäen punaisesta lyhdystään pari väräjävää valokuovaa tummaan veteen, jonka pinnalla muutoin vaan silloin tällöin karehtiva aalto näyttäytyi heikossa hopeahohteessaan. Läheisestä puistikosta kuului naurua ja mandoliininsoittoa. Taivas oli puoleksi pilvessä ja yli kukkulan puhalsi vahva, lämmin tuuli.

Ja samoinkuin tuuli hyväili, vallitsi ja taivutteli omenapuiden oksia ja kastanjoiden tummia lehtikruunuja, niin että ne voihkivat, nauroivat ja vapisivat, samoin piti intohimo minuakin leikkinään. Olin polvillani kukkulan harjalla, hyppäsin pystyyn voihkaten, poljin maata, heitin hattuni menemään, pureksin ruohoa raivoissani, pudistelin puunrunkoja, itkin, nauroin, nyyhkytin, riehuin, häpesin, olin samalla sekä autuas onnesta että kuolemasta sairas. Hetken kuluttua oli kaikki jo herpoutunutta ja minä itse tukahtunut ahdistavaan mielentylsyyteen. En ajatellut mitään, en päättänyt mitään, en tuntenut mitään; ikäänkuin uneksuen astuin kukkulalta alas, harhailin läpi puolen kaupunkia, näin eräällä syrjäkadulla vielä myöhäiselläkin pienen ravintolan olevan auki, astuin sisään aivan tahdotonna, join pari litraa waadtlantilaista ja tulini aamupuoleen yötä kamalasti juovuksissa kotiin.

Seuraavana jälkeenuolisena säikähtyi neiti Aglietti kovasti tullessani hänen luoksensa.

"Mikä Teillä on? Oletteko sairas? Olette aivan menehtyneen näköinen."

"Ei mitään erityistä", vastasin. "Luulenpa olleeni viime yönä hyvin juovuksissa ja siinä kaikki. Ryhtykää vaan, olkaa hyvä, työhönne."

Sain istua tuolille ja pyynnön olla liikkumatta. Sen teinkin, sillä nukahdin pian ja nukuin koko sen jälkeenuolisen siinä atelierissa. Maalivihkeistä lemuava tärpätti aiheutti luultavasti sen, että unessa olin tuntevinani, että meidän venheemme kotona piti juuri tervattaman. Makasin hietikolla siinä vierellä ja näin isäni käyttävän tervapytsiä ja sivellintä; äitinikin oli saapuvilla, ja kun kysäsin häneltä, eikö hän ollutkaan kuollut, sanoi hän hiljaa: "En, sillä ellen olisi luonanne, tulisi sinustakin vihdoin samallinen vetelys kuin isästäsikin."

Herätessäni putosin tuoilta ja huomasin hämmästykseni olevani Erminia Agliettin atelierissa. Häntä itseään en nähnyt, mutta kuulin hänen kalistelevan viereisessä huoneessa kuppeja ja astioita, ja päätin siitä illallisen ajan olevan käsissä.

"Oletteko hereillä?" huusi hän sieltä.

"Kyllä. Olenko nukkunut kauan?"

"Neljä tuntia. Ettekö häpeä?"

"Kuinkas muutoin. Uneksuin kuitenkin niin kauniisti."

"Kertokaapa!"

"Teen sen, jos tulette sieltä ulos ja annatte minulle anteeksi."

Hän tuli, mutta sanoi jäävänsä anteeksi antoon nähden odottavalle kannalle, siksi kunnes saisin kerrotuksi uneni. Tein sen ja jouduin siten unta kertoessani muistelemaan syvälle kätköihin painuneita lapsuuteni aikoja, ja kun pimeän tullen vaikenin, olin kertonut hänelle koko lapsuuteni historian. Hän tarjosi minulle kätensä, silitti rypistyneen nuttuni, pyysi minua tulemaan uudelleen aamuisin ja mennessäni tunsin, että hän oli ymmärtänyt ja antanut anteeksi tämänpäiväisen epäkohteliaisuuteni.

Seuraavina päivinä olin minä hänen mallinaan tunti tunnilta. Sinä aikana ei puhuttu juuri mitään, ikäänkuin loihdittuna ja aivan levollisesti istuin tahi seisoin, kuuntelin piirustushiilen pehmeää kahinaa, hengitin keveää öljyvärinhajua enkä tiennyt mistään muusta kuin että istuin rakastamani naisen läheisyydessä ja että hänen katseensa kohdistui alituisesti minuun. Kirkas atelieren valaistus ikäänkuin valui pitkin seiniä katosta alas, pari unenkärtyistä kärpystä surisi ikkunassa ja viereisessä huoneessa suhisi spriikeittiön liekki, sillä joka istunnon jälkeen sain kupin kahvia.

Kotona ajattelin Erminia usein. Intohimooni ei ollenkaan koskenut eikä sitä vähääkään vähentänyt se, etten voinut hänen taidettaan kunnioittaa. Hän itse oli niin kaunis, hyvä, kirkas ja varma; mitä minuun hänen kuvansa koskivat. Päinvastoin oli minusta hänen ahkeruudessaan jotakin sankarillista. Nainen, hiljainen, kärsivä, urhoollinen sankaritar, taistelemassa olemassa-olonsa puolesta! Yleensä ei löydy mitään niin tuloksetonta, kuin mieltä ja arvostella jotakin, jota rakastaa. Sellaiset ajatukset ovat aivankuin muutamat kansan- ja sotilaslaulut, joissa esiintyy tuhatkin eri asiaa, mutta joissa sama peräkaneetti aina itsepintaisesti kertautuu, sielläkin, mihin se ei yhtään sovi.

Muistissa kuvittelemani ja säilyttämäni italiattaren kuva ei tosin ole epäselvä, mutta siitä puuttuvat kuitenkin ne monet pienet viivat ja piirteet, jotka usein painuvat vieraan kasvoista muistiin paremmin kuin omaisen. En muista enää, miten hän piti tukkaansa, miten hän puki itsensä j.n.e., enpä edes sitäkään, oliko hän vartaloltaan suuri tahi pieni. Häntä ajatellessani näen edessäni tummatukkaisen, jalomuotoisen naisenpään, vaaleat, eloikat kasvot, ja niissä pari teräväkatseista, ei varsin suurta silmää, sekä mitä kauniimmin kaareutuvan, kapean, rohkean, nautintoihin kypsän suun. Muistelllessani häntä ja koko tuota rakastumiseni aikaa muistan heti erityisesti tuon illan siellä kukkuloilla, jolloin lämmin tuuli leyhki yli järven, jolloin itkin, iloitsin ja raivosin. Muistanpa erään toisenkin illan, josta, nyt aion kertoa.

Olin päässyt nyt selvyyteen siitä, että minun täytyi tehdä taiteilijattarelle joitakin tunnustuksia ja että minun täytyi kosia häntä. Jos hän olisi ollut minusta kauempana, niin olisin ihailnut häntä rauhallisesti kaukaa katsoen ja kärsinyt hänen tauttansa salaisia tuskia. Mutta sitä en kestänyt, että sain nähdä hänet melkein joka päivä, sain puhua hänen kanssansa, ojentaa hänelle käteni ja käydä hänen kodissansa, aina pistos sydämässä.

Taiteilijat ja heidän ystävänsä panivat toimeen pienen kesäjuhlan. Järven rannalla, ihanassa puutarhassa se pidettiin, uhkuvan rehevänä, viehkeän lauhana sydänsuvi-iltana. Joimme viiniä ja jäävettä, kuuntelimme soittoa ja katselimme pitkinä köynnöksinä puiden välillä riippuvia paperilyhtyjä. Juteltiin, leikkiä laskettiin, naurettiin ja lopuksi laulettiin. Muudan vetelys maalarinuorukaiseksi oli esittävinään jotakin romanttista, työtyölakki päässä, nojaten selin aitausta vastaan ja soittaen pitkäkaulaista kitaraa. Pari vähä parempaa taiteilijaa olivat joko kokonaan poissa tahi istuivat huomaamattomina syrjässä vanhempien piirissä. Naisista oli pari nuorempaa saapunut vaaleissa kesäpuvuissa, muut esiintyivät vaan tavallisissa puvuissaan. Erittäin vastenmieliseltä tuntui minusta muuan vanhempi ruma naisylioppilas, joka esiintyi tuppatukallaan miehen olkihattu, polttaen sikaria, juoden vahvasti viiniä ja puhuen kovaäänisesti sekä paljo. Rikhard seurusteli kuten tavallista nuorten tyttöjen kanssa. Kaikesta kiihoituksesta huolimatta tunsin itseni aivan kylmäksi, join vähän ja odotin Aglietta, joka oli luvannut tänään tulla kanssani soutelemaan. Hän tulikin, antoi minulle pari kukkasta ja astui pieneen purteeni.

Järvi oli kirkas ja tyyni kuin kuvastin sekä väritön öisessä asussaan. Kiidätin keveätä purtta voimakkaasti järven hiljaiselle lakeudelle, ja näin koko ajan tuon solakan naisen istuvan minua vastapäätä peräsimestä mukavasti ja tyytyväisenä. Taivaan avaruus oli vielä sininen, tähti toisensa perästä syttyi lauhaan liekkiin, rannoilta kuului sieltä täältä soittoa ja ulkoilmajuhlien iloa. Poristen hautautuivat airojen jäljet veden helmaan, toisia venheitä liukui siellä täällä, häipyen melkein näkymättömiin hiljaisen lakeuden syvään hämäryyteen, itse en tuota paljokaan huomannut, vaan katselin taukoamatta peränpitäjäätärtä ja tunsin suunnitellun rakkaudentunnustuksen rautarenkaana painavan ahdistettua sydäntäni. Illan koko näytelmän kauneus ja runollisuus, veneretkemme, tähdet, lauha ja rauhallinen järvi, kaikki tuo ahdisti minua, sillä se tuntui minusta ihanalta teatterikoristelulta, jonka keskuudessa minun oli näyteltävä haikean tunteellinen lemменkohtaus. Tuskassani, syvän hiljaisuuden painostamana, sillä olimme molemmat vaiti, sousin voimalla edelleen.

"Kuinka vahva Te olette!" sanoi taiteilijatar mieltäväsesti.

"Tarkoitatteko *paksu*?" kysyin minä. [Alkuteoksessa sanat "stark" ja "dick", joista tässä tuo pieni leikinlasku on muodostettu. *Suom muist.*]

"En, tarkoitan lihaksianne", sanoi hän.

"Niin, vahva olen."

Tämä ei ollut suinkaan mikään mukava alku. Hetkisen kuluttua pyysin häntä kertomaan jotakin omasta elämästään.

"Mitä haluaisitte sitte kuulla?"

"Kaikki", vastasin. "Mieluiten jonkun rakkaudentarinan. Sitten kerron Teille jäljestäpäin omani samallaisen, ainoan. Se on hyvin lyhyt ja kaunis ja huvittaa Teitä varmaan."

"Mitä sanottekaan! Kertokaa toki!"

"En, ensiksi Te! Tiedättehän jo sitäpaitsi minusta paljoa enemmän kuin minä Teistä. Tahtoisin tietää, oletteko koskaan ollut oikein rakastunut, tahi oletteko siihen kuten pelkään aivan liian viisas ja ylpeä."

Erminia mielti hetkisen.

"Taas joku Teidän romanttisista päänäpistöistänne", sanoi hän, "ruveta tässä yöllä synkän veden pinnalla naisen kertomuksia kuulemaan. En osaa kertoa. Te runoilijat olette tottuneet löytämään kaikelle suloiset sanat ja luulottelemaan, ettei niillä, jotka eivät tunteistaan puhu, ole sydäntä ollenkaan. Minuun nähden olette pettyneet, sillä luulenpa, ettei voida kiivaammin ja voimakkaammin lempiä kuin minä lemmin. Rakastan erästä miestä, joka on sidottu toiseen naiseen ja hän lempii minua yhtä paljo; kuitenkin emme kumpaisetkaan tiedä, onko meidän yhtymisemme koskaan mahdollinen. Kirjoitamme toisillemme ja tapaammekin toisemme joskus..."

"Uskallanko kysyä, tekeekö tuo rakkaus Teidät onnelliseksi vai onnettomaksi, vaiko molemmiksi?"

"Oi, rakkaus ei ole olemassa tehdäkseen meidät onnellisiksi. Luulen sen tehtävänä olevan osoittaa, kuinka voimakkaita voimme olla kärsimyksissä ja kohtalon kolhujen kestämisessä."

Sen ymmärsin, ja en voinut estää, että vastauksen asemasta rinnastani pusertui esiin hiljainen huokaus.

Hän kuuli sen.

"Tunnetteko Tekin jo ne tuskat?" sanoi hän. "Olette vielä niin nuori! Tunnustakaa surunne minulle! Mutta tehkää se ainoastaan, jos oikein todella tahdotte."

"Toisella kerralla ehkä, neiti Aglietti. Olen muutoinkin tänään huonolla tuulella ja mieleni on paha, jos kentiesi olen Teidänkin tunnelmanne häirinyt. Palaammeko takaisin?"

"Kuten tahdotte. Kuinka kauas olemme oikeastaan saapuneet?"

En vastannut enempää, vaan ponnistin airoillani niin että vesi vaahtosi, käänsin venheen ja rupesin vetämään, ikäänkuin olisi ollut pohjoismyrsky uhkaamassa. Pursi kiisi nopeasti pitkin tyyntä vettä, ja kesken tuskani ja häpeäni pyörteiden tunsin hien suurina pisaroina valuvan pitkin kasvojani ja samalla vilun puistavan ruumistani. Ajattellessani tarkemmin, kuinka minusta aivan vähällä oli ollut tulla rukoileva lemменkerjäläinen ja ystävällisen-äidillisesti rukkasat saanut rakastaja, puistatti horkka ruumistani. Se ainakin oli jäänyt minulta kokematta, ja muun surun kanssa sai nyt tulla toimeen miten parhaiten taisi. Sousin kotiapäin kuin noiduttu.

Tuo kaunis neito oli hiukan vierautunut, kun rannalla jätin jäähyväiset lyhyesti ja heitin hänet yksikseen.

Järvi oli yhtä kirkas kuin äskenkin, soitto yhtä iloista ja paperilyhdyt yhtä juhlallisen punaisia, mutta minusta näytti nyt tuo kaikki tuhmalta ja naurettavalta. Erittäinkin soitto. Tuon samettinuttuisen keikarin, joka tuossa yhäkin kerskailevasti kanniskeli kitaraansa leveässä silkkinauhassa, olisin mieluiten lyönyt mäskiksi mäkeen. Ja ilotulituskin oli vielä polttamatta! Lapsellista!

Lainasin Rikhardilta pari frangia, sysäsin hatun niskaan ja aloin marssia ulos kaupungista, yhä kauemmaksi, tunti tunnin jälkeen, kunnes minua rupesi nukuttamaan. Panin maata muutamalle niitylle, mutta heräsin tunnin perästä kasteesta märkänä, jäykistyneenä ja vilusta väristen sekä menin lähimpään kylään. Oli aamuvarhainen. Niittymiehiä kulki pitkin pölyisiä kujia, uniset rengit töllistelivät tallien ovilla, talonpojan kesä-ahkeruus tuli kaikkialla näkyviin. Talonpoikana olisi sinun pitänyt pysyä, sanoin itselleni, livahdin häpeissäni kylän läpi, juosten väsyneenä edelleen, kunnes auringon ensimmäinen aamulämpö soi minulle vihdoinkin lepoa. Nuoren pyökkimetsän laitamalle heittäydyin kuivaan ruohon ja nukuin lämpimässä auringonpaisteessa myöhään jälkeenpuolisiin. Herätessäni, pää täynnä niityntuoksua ja jäsenet niin hyvätunteesta raskaina kuin ne voivat olla vaan pitkän levon jälkeen jumalan rakkaassa maassa, tuntui minusta juhla, veneretki ja kaikki tuo niin kaukaiselta, surulliselta ja puoleksi pois häipyneeltä ikäänkuin kuukausia sitten luettu romaani.

Olin poissa kolme päivää, annoin auringon paistaa selkääni ja mietiskelin mennäkseni pistäymään kotona auttamaan isääni.

Tuolla ei kuitenkaan tuskani ollut pitkään aikaan vaimennettu. Palattuani kaupunkiin pakenin aluksi taiteilijatarta kuin ruttoa, mutta pitemmän päälle se ei käynyt laatuun, ja joka kerta, kun hän sitten näki minut ja puhutteli minua, tuntui tuskani tukahduttavana kurkussani.

IV.

Sen, mitä isäni ei omastapuolestaan saanut tehdyksi, teki nyt tämä onneton rakkaus. Se kasvatti minusta juopon.

Se oli elämälleni ja olemukselleni paljo tärkeämpi muutos kuin mikään muu noista tapahtumista, joista tähän saakka olen kertonut. Tuosta väkevästä, makeasta jumalasta tuli hyvä ystäväni, joka se on vielä tänäänkin. Kuka on niin kaunis, niin mielikuvituksen mahtava luoja, haaveileva, iloinen ja surumielinen? Hän on sankari ja loitsuniekka. Hän on lemmenjumalan johtaja ja veli. Hän tekee mahdottomat mahdollisiksi; köyhät ihmissydämet täyttää hän kauniilla ja ihmeellisellä runohengellä. Hän on tehnyt minusta, erakosta ja talonpojasta, kuninkaan, runoilijan ja viisaan. Tyhjentyneitä elon pursia lastaa hän uudelleen uusilla kohtaloilla ja vie rannoille ajautuneet suuren elämän vinhaan virtaan uudelleen takaisin.

Sellaista on viini. Senkin laita on kuitenkin samoin kuin kaikkien muidenkin arvokkaiden lahjojen ja taiteiden. Se tahtoo, että häntä rakastetaan, hänen seuraansa haetaan, häntä ymmärretään ja että hän taistelun kautta omaksi voitetaan. Monet sitä eivät taida, ja niin saattaa hän tuhannen toisensa jälkeen perikatoon. Hän vanhettaa ja tappaa heidät, tahi sammuttaa heissä hengen liekin. Mutta lemmikkinsä kutsuu se juhliin ja rakentaa heille sateenkaarisiltoja autuaitten saarille. Väsyneille ystävilleen asettaa hän patjoja pään alle, ja hoitelee heitä, kun suru heissä valtaan pääsee, ystäväni hiljaisella ja hyväntahtoisella syleilyllä kuin lastaan lohduttava äiti. Elämän mullerruksen muuttaa hän tarujen maailmaksi ja soittaa harpullaan luomisen mahtavaa laulua.

Toisekseen on hän pieni lapsi, jolla on pitkät silkkiset kiharat, kapeat hartiat ja hennot jäsenet. Hän nojautuu sydäntäsi vastaan, kohottaa kapeat kasvonsa puoleesi ja katselee sinua rakkailla suurilla silmillään hämmästyneesti ja uneksivasti, ja hänen katseessaan asuu syvä paratiisin autuuden muisto ja unohtumaton tunne jumalan lapsena olosta, joka aaltoilee kosteana ja kirkkaana lailla vasta ilmoille puhjenneen metsälähteen.

Tuo suloinen jumala muistuttaa myöskin virtaa, joka kevätyössä syviä aaltojansa kuohuttaa. Sitä voisi myös verrata mereen, jonka viileillä aalloilla keinuvat sekä myrsky että auringonsäteet.

Puhuessaan suosikkiensa kanssa saattaa se salaisuuksien, muistojen, runouden ja aavistusten aavan ulapan myrskyjen ja kuohujen temmellyskentäksi. Maailma muuttuu pieneksi ja katoaa, aralla ilolla heittäytyy sielu tuntemattomuuden tiettömään avaruuteen, jossa kaikki on sekä vierasta että samalla tuttua, ja jossa musiikin, runouden ja unelmien kieltä puhutaan.

Mutta käynpä kertomustani jatkamaan.

Saattoi tapahtua, että olin tuntimääriä iloinen, lukien, kirjoittaen ja kuunnellen Rikhardin soittoa. Mutta yksikään päivä ei suruttansa päässyt. Väliin tuli tuska mieleeni yöllä, silloin valitin, heittelehdin vuoteessani ja vihdoin kyneleihin nukuin. Tahi heräsi se tavattuani Agliettin. Mutta useimmiten valtasi se minut tuossa illansuussa, kun nuo kauniit, rauhalliset, lauhat ja raukaisevat kesäillat alkoivat. Silloin menin järven rantaan, otin venheen, sousin itseni hikeen ja väsyksiin sekä huomasiin sittenkin olevan mahdotonta mennä kotia. Siis kapakkaan tahi johonkin ulkoravintolaan. Siellä koettelini eri viinilajeja, join ja haudoin tuskiani sekä olin monta kertaa seuraavana päivänä puolisairas. Usein valtasi minut silloin niin voimakas kurjuuden ja kyllästymisen tunne, että päätin jättää juomisen ainaiseksi. Sitten menin juomaan uudelleen. Vähitellen opin eroittamaan eri viinilajit ja niiden vaikutukset, sekä nautiskelin niitä jonkunmoisella itsetietoisuudella, vaikka tosi-asiassa vielä jokseenkin lapsellisesti ja raa'asti. Lopulla omistin tummanpunaisen weltliniviinin vakinaisekseni. Ensi lasi maistui minusta katkeralta ja kiihoittavalta, sitten verhosi se aatosmaailmani hiljaiseksi, alituisiksi uinailuksi, alkaen vihdoin lumota, luoda, itse runoilla. Silloin näin kaikki maisemat, mitkä minua kuunaan olivat miellyttäneet, mitä kauniimmista valaistuksissa ympärilläni, itse niiden keskellä vaeltelin, lauloin, unelmoin, ja tunsin suonissani virtailevan korkeamman, lämpimämmän elämän. Ja tämä päättyi vihdoin ylipäätään mieluiseseen surumielisyyteen, ikäänkuin olisin kuunnellut kansanlauluja, joita viululla soitettiin ja ikäänkuin olisi minulla ollut tiedossani suuri onni, jonka sivu olin mennyt ja jonka olin jättänyt poimimatta.

Vähitellen kehittyivät asiat itsestään niin, että hyvin harvoin enää yksinäni ryypiskelin, vaan sain pian itselleni kaikenmoista seuraa. Niin pian kuin ihmisiä oli seurassani, oli viinin vaikutus minuun toinen. Minusta tuli puhelias, mutta mitään nousunnostusta en tuntenut, vaan erityistä viileätä kuumetta. Minulle itsellenikin siihen saakka melkein tuntematon puoli olemustani pääsi esiin yön kuluessa, mutta se ei suinkaan kuulunut puutarha- ja koristekukkasiin, vaan paremminkin ohdakkeiden ja polttaraisten heimoon. Kuta puheliaammaksi nimittäin tulini, sitä terävämpi, kylmempi henki pääsi minussa valtaan, tehden minusta varman, mahtipontisen, kriittillisen ja tärkeän henkilön. Jos saapuvilla oli joitakin, joiden läsnäolo minua häiritsi, niin kiusasin ja suututin heitä, milloin hienosti ja viekkaasti, milloin karkeasti ja itsepintaisesti, niin kauan, että he menivät. Ihmisethän eivät yleensä olleet minulle lapsesta alkaen juuri erityisemmän rakkaita tahi tarpeellisia, nyt aloin heitä katsella kriittisesti ja pilkkamielellä. Erityisellä mielihyvällä keksin ja kertoilin pieniä juttuja, joissa ivallisesti, ilman lämpöä ja näennäisellä asiallisuudella, kuvattiin ihmisten keskinäisiä suhteita, sekä niitä katkerasti pilkattiin. En itsekään tiennyt, mistä tämä halveksiva henki minuun tuli, se puhkesi esiin kuin kypsytty paise, josta en vuosiin päässyt vapaaksi.

Kun välillä vietin iltani yksikseni, niin uneksuini taas vuorista, tähdistä ja surullisesta soitosta.

Niinä viikkoina kirjoittelin sarjan katselmuksia aikamme yhteiskunnasta, kulttuurista ja taiteesta, — pienen myrkyllisen kirjaseen, jonka kehtona juuri olivat omat kapakkapuheeni. Ahkeruudella harrastamistani laajemmista historiallisista luvuista saivat satiirini monellaisia historiallisia aineksia, mikä niille antoi ikäänkuin hiukan lujemman perustan ja taustan.

Tämän teokseni vuoksi pääsin erääseen suurempaan sanomalehteen vakinaiseksi avustajaksi, josta työstäni jo melkein saatoin elää. Heti sen jälkeen ilmestyivät nuo kyhäelmäni erityisenä kirjaseena, ja saavuttivat hiukan huomiota. Nyt heitin kielitieteen kokonaan syrjään. Olin päässyt jo korkeampiin piireihin, liityin avustajaksi saksalaisiin aikakauskirjoihin, ja niin kohosin siihenastisesta unohdetusta asemastani ja köyhyydestäni tunnustusta saaneitten piiriin. Ansaitsin leipäni, en välittänyt avoinna olevasta apurahasta ja riensin täysin purjein pienen kirjallisen kuuluisuuden halveksittavaa elämää kohti.

Ja huolimatta menestyksestäni sekä itserakkaudestani, huolimatta pilkallisuudestani ja lemmeikäisyyksistäni, oli minussa kuitenkin vallalla, ilossa ja surussa, nuoruuden lämmin elämänhalu. Huolimatta kaikesta ironiasta ja pienestä, vaarattomasta maailmanmatinväsämyksestä uneksuini kuitenkin aina jostakin päämäärästä, onnesta, jonka malja kerran eteeni täytettäisiin. Mikä tuo päämäärä oli, sitä en tiennyt. Tunsin ainoastaan, että elämän täytyi minulle joskus aalloiltaan huuhtoa jalkaini juureen jonkun erityisemmän hymyilevän onnen, maineen, kentiesi lemme, kaipuuni tyydytyksen ja olemukseni kohottajan. Olin vielä hovipoika, joka uneksuini aatellisnaisista, ritarilyönnistä ja suuresta kunniaista.

Luulin aluksi käyväni polkuani ylöspäin. En tiennyt, että kaikki siihenastiset kokemukseni olivat ainoastaan sattumuksia ja että itseltäni ja elämältäni puuttui vielä oma syvä perussävynsä. En tiennyt silloin rinnassani asuvan kaipuun, jolle ei lempi eikä maine suonut rajaa eikä täyttymystä.

Niin nautin pienestä, hiukan katkerasti ansaitusta maineestani koko nuoruuteni innolla. Mielihyvän tunteella seurustelin viinin ääressä viisasten ja henkevien ihmisten kanssa, ja sydäntäni hivelin, kun ruvetessani puhumaan heidän katseensa kääntyivät minuun uteliaasti ja huomaavasti.

Väliin selveni minulle, kuinka ääretön kaipuu kaikissa näissä sieluissa huusi vapahdusta, ja mitä ihmeellisiä teitä tämä kaipuu noita sieluja johti. Jumalaan uskomisen oli tyhmää, miltei sopimatonta, vaikka muutoin uskottiin monellaisiin oppeihin ja nimiin, Schopenhaueriin, Buddhaan, Zarathustraan ja moniin muihin. Oli nuoria, nimettömiä runoilijoita, jotka hienoissa asumuksissaan toimittivat juhlallisia hartaushetkiä kuvapatsaitten ja maalausten edessä. Heidä olisi hävettänyt kumartua jumalan edessä, mutta he polvistuivat Zeus Otricolin edessä. Oli askeetteja, jotka kiduttivat itseään pidättäytymisellä ja joiden puku huusi taivaan kosta mauttomuutensa vuoksi. Heidän jumalansa nimi oli Tolstoi tahi Buddha. Oli taiteilijoita, jotka kiihoittivat itsensä omituisiin tunnelmiin erityisesti valikoitujen, mieltä masentavien seinäverhojen, musiikin, ruoan, viinien, hajuvesien tahi sikarien avulla. He haastelivat sopivasti ja teeskennellyllä yleispätevyydellä musikaalisista urista, väri-akordeista ja vainusivat kaikkialla sitä n.k. "persoonallisuuden säveltä", jonka useimmiten sitten muodosti joku pieni vaaraton itsepetos tahi hullutus. Pohjaltaan minua tämä kivuloinen komedia puoleksi huvitti puoleksi nauratti, mutta usein tunsin kuitenkin erityisellä kauhulla, kuinka paljon vakavaa kaihoa ja todellista sielun voimaa tuossa liekehti ja paloi hukkaan.

En muista ainoatakaan kaikista niistä suurellisista uudenaikaisista runoilijoista, taiteilijoista ja filosoofeista, joihin siihen aikaan hämmästyksellä ja huvitettuna tutustuin, josta minulla olisi mitään mainittavampaa sanottavana. Oli heidän joukossaan eräs ikäiseni pohjoissaksalainen, seurakas olio, hellätuntoinen, miellyttävä mies, hienomakuinen ja -tajuinen kaikessa, mikä jotakin taiteellista puolta koski. Hänestä piti tulla yksi tulevaisuuden suurrunoilija, ja muistan kuulleen lausuttavan pari hänen

runoansa, jotka muistissani vieläkin väikkyvät tavattoman ilmapina ja sielullisina sisällöltään. Kenties oli hän ainoa meistä kaikista, josta olisi voinut tulla todellinen runoilija. Sattumalta kuulin myöhemmin hänen tarinansa. Menettyään rohkeutensa kirjallisen epäonnistumisen vuoksi, siirtyi hän, ylen tunteellinen luonne kun hänellä oli, kokonaan hiljaisuuteen, ja joutui erään mukamas mesenaatin kynsiin, joka hänet pian saattoi kokonaan perikatoon, sen sijaan, että olisi innostanut häntä ja saattanut hänet järkiinsä. Tuon rikkaan herran tahdosta kulutti hän aikansa harjoittamalla tämän hermostuneitten naisten kanssa epätervettä kaunotieteilyä, muuttui mielikuvituksessaan vääryyttä kärsineeksi sankariksi ja tuli vihdoinkin, surkealla tavalla vääryyden johdettuna, soittaen paljastaan Chopinia ja mietiskellen uusrafaelilaisia ihmenäkyjä, täydelliseen mielenvikaan.

Vastenmielisyydellä ja säällillä saatan ainoastaan muistella tuota vaan puoleksi lentoon kykenevää käherrettyä runoilijalaumaa ja kaunosielujoukkoa, nyt kun jälkepäin olen huomannut tuollaisen seuran vaarallisuuden. Ylimaalainen talonpoikaisuuteni varjeli minua, etten itse ottanut osaa tuohon sekamelskaan.

Jalompi ja onnellisemmaksi tekevä kuin maine, viini, rakkaus ja viisaus oli kuitenkin ystävyuteni. Se se lopultakin auttoi yksinään jalkeille synnynnältään raskasmielisen olemukseni ja säilytti nuoruuteni vuodet turmeltumattomana aamuvalaistuksessaan. Vielä tänä päivänä en tiedä mitään kallisarvoisempaa maailmassa kuin kunniallinen ja rehellinen miesten välinen ystävyys, ja jos joskus sydämessäni miettiväisinä päivinä herää jotakin ikäänkuin nuoruuden kaipuuta, niin herää se ainoastaan ylioppilasaikani ystävyysliittojen vuoksi.

Rakastuttuani Erminiaan olin pidellyt Rikhardia, hiukan huolimattomammin. Alussa en itsekään sitä huomannut, mutta muutamien viikkojen perästä havahtui omatuntoni. Tunnustin hänelle syntini, hän kertoi koko ajan huomanneensa onnettomuuden saapuvan ja kasvavan ja niin kiinnynin häneen uudelleen sydämellisesti ja mustasukkaisesti. Sen mitä siihen aikaan saavutin itselleni iloisempaa ja vapaampaa elämisen taitoa, sen kaiken saavutin Rikhardilta. Hän oli kaunis ja iloinen ruumiiltaan ja sielultaan eikä elämällä näyttänyt hänen kohdalleen varjopuolia olevankaan. Aikansa intohimot ja erehdykset tunsin hän viisaana ja vilkkaana ihmisenä kyllä, mutta ne hän sivuutti mitään vahinkoa kärsimättä. Hänen käyntinsä, puheensa ja koko hänen olemuksensa oli notkeata, sointuvaa ja miellyttävää. Olisitpe kuulleet hänen nauravan!

Viinitutkimuksiani ei hän juuri ymmärtänyt. Tilaisuuden tullen tuli hänkin mukaan, mutta sai kyllänsä jo kahdesta lasista sekä katseli lapsellisella hämmästyksellä minun suurempaa janoani. Mutta nähdessään minun kärsivän ja avuttomana lannistuvan raskasmielisyyteni uhriksi, soitteli hän, luki minulle ääneen tahi vei minut kävelemään. Pienillä huvimatkoillamme olimme usein vallattomia kuin pari pientä poikaa. Kerrankin levähtelimme kuumen puolenpäivän aikana eräässä metsäisessä laaksossa, heittelimme toisiamme kuusenkävyillä ja lauloimme "Kauniin Helenan" tunteellisia lauluja. Virtava kirkas puro pauhasi korvissamme viekoittelevasti niin kauan, kunnes riisuuduimme ja heittäydyimme kylmään veteen. Silloin pisti hänelle päähän ruveta esittämään komediaa. Istuutuen sammaleiselle kalliolle oli hän esittävinään Loreleytä ja minä laivurina purjehdin alitse. Silloin oli hän niin neitseellisen häveliään näköinen, ja irvisteli niin hassunkurisesti, että minä, jonka piti tuoda esiin tuskan tuimuus, töintuskin saatoin pidättää nauruani. Äkkiä rupesi kuulumaan ääniä, eräs matkailijaparvi näkyi saapuvan polkua myöten ja meidän täytyi nopeasti kiiruhtaa piiloittamaan alastomuuttamme puron yli ulottuvan, ontelon rantakallion taa. Kun mitään aavistamaton seurue kulki ohitsemme, päästeli Rikhard kaikenmoisia harvinaisia ääniä, myrähteli, vinkui ja sähisi. Matkailijat hämmästyivät, katselivat ympärilleen, katsoivat veteen ja olivat vähällä huomata meidät. Silloin sukelsi ystäväni puoleksi esiin piilostaan, katsoi hämmästyneeseen seurueeseen ja lausui syvällä äänellä ja papillisella naamalla: "Menkää herran huomaan!" Samalla katosi hän taas, nyhkäsi minua kylkeen ja lausui: "Kuva-arvoitus tämäkin".

"Mikä sitten?" kysäsin.

"Pan säikähdettyä paimenia", naurahti hän. "Paha kyllä, oli naisiakin joukossa."

Historiallisista luvuistani ei hän paljoa välittänyt. Minun heikkouteni Fransiskus Assisilaista kohtaan ymmärsi hän kyllä pian, mutta saattoi pian tehdä hänestä pilkkaakin, mikä minua hyvin suututti. Näimme tuon autuaan marttyyrin ystävällisenä ja iloisena kuin rakastettavan, suuren lapsen vaeltavan kautta Umbrian maiden, jumalassansa iloiten ja täynnä nöyrää ihmisrakkautta. Luimme yhdessä hänen kuolemattoman auriningonlaulunsa ja osasimme sen melkein ulkoa. Kerran palatessamme höyryvenheellä järven yli eräältä kävelymatkalta, kun iltatuuli hiljaa punaruskon kultaamia laineita läikytteli, kysyi hän hiljaa: "Kuule, miten pyhä marttyyri nyt sanoisikaan?" Ja niin toistin pyhimyksen sanat:

"Laudato si, mi Signore, per frate vento e per aere e nubilo et sereno et onne tempo!" [Ole kiitetty, Herrani, veljistäni tuulesta, ilmasta, pilvistä, poudasta ja kaikesta säästä.]

Riitautuessamme ja puhuessamme pikkumaisuuksia, nimitteli hän minua aina puoleksi leikillä koulupoikain tapaan kaikenmoisilla hassunkurisilla pilkkanimillä, niin että pian purskahdin nauramaan, jolloin suuttumukselta oli kärki poikki. Kunnan ystäväni oli suhteellisesti vakava ainoastaan kuunnellessaan tai soittaessaan mielisäveltäjiään. Mutta silloinkin saattoi hän hetkiseksi heittää vakavuutensa lausukseen jonkun sukkeluuden. Siitä huolimatta rakasti hän taidetta puhtaasti ja sydämellisesti, ja hänen tunteensa oikeasta ja ytimekkästä taiteesta oli rehellinen.

Ilmeellisesti ymmärsi hän lohduttamisen hienotunteisen ja hellän taidon, osaaottavan tukemisen ja ilahduttamisen merkityksen, kun vaan joku hänen ystävistään oli hädässä. Ollessani huonolla tuulella saattoi hän kertoa koko joukon pieniä jutuntapaisia, karheen sieviä kertomuksiaan, ja hänen äänessään oli silloin jotakin niin rauhoittavaa ja ilahduttavaa, että harvoin saatoin sen vaikutusta vastustaa.

Minua hän hiukan kunnioitti, koska olin häntä itseä vakavampi; paljon enempi vaikutti häneen kuitenkin ruumiillinen voimani. Hän ylpeili siitä muiden edessä, ja oli ylpeä sellaisesta ystävästä, joka saattoi nutistaa hänet yhdellä kädellä. Hän pani suuren arvon ruumiilliseen pystyvyyteen ja notkeuteen, opetti minulle tennis-pelin, sousi ja ui kanssani, otti minut mukaansa ratsastamaan, eikä antanut minulle yhtään rauhaa, ennenkuin pelasin biljaardia melkein yhtä hyvin kuin hän. Se oli hänen mielipeliään, jota hän taisi ei ainoastaan mestarillisesti ja taiteellisesti, vaan vieläpä ollen itse sitä pelatessaan erittäin vilkas, sukkela ja iloinen. Usein nimitti hän nuo kolme palloa yhteisten tuttaviemme nimillä ja muodosti joka töytäykseltä, katsoen pallojen asemaan, lähenemiseen ja erkanemiseen toisistaan, kokonaisia romaaneja, täynnä sukkeluksia, miellyttäviä kohtia ja karriikeeraavia vertauksia. Siinä ohessa pelasi hän rauhallisesti, keveästi ja yleensä siroasti, niin että oli nautinto häntä siinä katsella.

Kirjailuani ei hän pitänyt suuremmassa arvossa kuin minä itsekään. Kerran sanoi hän minulle: "Katsoppas, olen pitänyt sinua aina runoilijana ja pidän sinua sinä vieläkin, mutta en nurkkanovelliesi vuoksi, vaan siksi, että tunnen sinussa elävän jotakin syvempää ja kaunista, joka kerran ennemmin tahi myöhemmin puhkeaa esiin. Ja se on silloin todellista runoutta."

Sillävälän liukuivat lukukaudet sormistamme kuin pikkurahat ja niin valkeni se ikävä päivä, jolloin Rikhardin oli ajateltava kotimatkaansa. Hiukan teeskennellyllä vallattomuudella nautimme viimeisten viikkojen riemut, ja sovimme lopuksi siitä, että ennen tuota jäähyväisten katkeraa hetkeä lopettaisimme nämä ihanat vuodet iloisesti ja lupaavasti jollakin loistavalla ja juhlallisella teolla. Ehdoittelin juhlamatkaa Bernin alpeille, mutta kevät oli vielä aikainen ja aika alppimatkaa varten oikeastaan liian varhainen. Miettiessäni pääni ympäri toista ehdotusta toisensa jälkeen, kirjoitti Rikhard isälleen ja valmisti minulle siten hiljaisuudessa suuren ja iloisen yllätyksen. Eräänä päivänä saapui hän luokseni kourassa vankka vekseli, ja pyysi minua oppaaksi matkalle Pohjois-Italiaan.

Sydämeni sykähti ilosta ja riemusta. Lapsuudesta saakka kytenyt toivo, kaihoinen mielihalu, jonka tuhatkin kertaa olin yhä uudelleen läpi unelmoinut, täytyisi siis. Ikäänkuin kuumeessa tein pienet matkavalmistukseni, opetin ystävälleni muutaman sanan italiaa ja pelkäsin vielä viime päivään saakka, että joku voisi vielä keskeyttää matkani.

Matkatavaramme olivat lähetetyt edeltäpäin, istuimme vaunuissa vihreiden kетоjen ja kukkuloiden vilistessä ohitsemme, tuossa Urin järvi ja Gotthard, tuossa vuorilinnat ja vuoripurot, vierukivrinteet ja Tessinin lumihuiput, vihdoin ensimmäiset mustahkot kivitalot tasaisilla viinivuorilla, rikas matka kautta järvien ja viimeinkin kulku kautta hedelmällisen Lombardian kohti meluisan vilkasta, omituisen miellyttävää ja samalla vastenmielistä Milanoa.

Rikhard ei ollut muodostanut itselleen koskaan minkäänlaista käsitystä Milanon tuomiokirkosta, oli vaan pitänyt sitä yhtenä rakennustaidon kuuluisuuksista. Mainiota oli nähdä hänen pettymystään ja harmiaan. Päästyään jälleen tasapainoon ja vanhaan leikilliseen mielialaansa, ehdoitti hän itse, että nousisimme temppelin katolle lähemmin tarkastaaksemme pyhimyspatsaitten vilisevää paljoutta. Tyydytyksellä pyysimme merkitä tosiasiaksi, että useimmat, ainakin uusimmat, noista sadoista pyhimyskuvista olivat tavallista tehdastyötä. Loikoilimme melkein pari tuntia noilla leveillä, kaltevilla marmorilaatoilla, jotka huhtikuun aurinko oli lievästi lämmittänyt. Mukavassa asennossa lepäillen tunnusti silloin Rikhard: "Tiedätkös, ettei minulla ole pohjaltaan mitään sitä vastaan, vaikka sattuisi osaksemme suurempiakin pettymyksiä kuin mitä tämä kirottu tuomiokirkko meille valmisti. Koko matkan tänne tullessamme minua noin hiukan ikäänkuin pelottivat kaikki ne suuremmoisuuudet, joita saisimme nähdä ja joiden edessä masentuisimme. Ja nyt alkaa koko juttu näin ystävällisesti ja inhimillisesti. Sitten johti tuo kirjava kivikuvajoukko, jonka keskuudessa makailimme, hänet kaikenmoisiin vallattomiin mietelmiin."

"Luultavasti", sanoi hän, "asetetaan tuonne kuoritornin huippuun, joka on korkein, myös kaikista korkein ja suurin pyhimys. Koskapa tuskin kenestäkään olisi juuri erittäin hauskaa ikuisesti kivisenä pylväspyhimyksenä terävässä torninhuipussa tasapaino-oppia harrastaa, niin lienee oikein ja kohtuullista, että aika ajoin ylimäinen pyhimys vapahdetaan ja kiskaistaan taivaaseen. Ajattelehan,

mikä meteli siitä joka kerta syntyy. Sillä luonnollisesti ryntäävät nyt kaikki muut pyhimykset tarkassa arvojärjestyksessä yhtä paikkaa ylemmäs, ja jokaisen täytyy päästä yhdellä ainoalla hypyllä edeltäjänsä paikalle, kaikki kiiruhtaen ja mustasukkaisina niiden niskaan, jotka vielä ovat itsekkun edellä."

Joka kerta olen sittemmin matkustaessani Milanon kautta muistanut tuota jälkepuolista, ja nähnyt surumielisellä hymyllä pyhimysten tekevän rohkeita hyppyjään.

Genuassa tuli sydämeni uutta rakkautta rikkaammaksi. Oli kirkas, tuulinen päivä, hetki jälkeen puolenpäivän. Nojasin käsivarttani leveää muurin rinnustinta vastaan, takanani siinti väririkas Genua, allani kuohui ja eli vetten paljous. Meri. Synkästi pauhaten ja käsittämättömiä vaatien tunki se ijankaikkisena ja muuttumattomana sydämeeni, ja tunsin, että joku minussa teki ystävyyssiiton elämäksi ja kuolemaksi tämän sinisen, vaahtoavan elementin kanssa.

Yhtä mahtavasti vaikutti minuun meren äärettömyyteen uppoutuva taivaanranta. Ja taas valtasi minut tunne, etten ollut syntynyt alinomaiseen kotielämään ihmisten seassa kaupungissa ja asunnoissa, vaan kulkemaan vieraita maita ja harhailemaan merten ulapoilla. Epäselvänä vaistona heräsi sydämessäni jälleen eloon tuo vanha, surumielinen kaipuu heittäytyä jumalan rinnoille ja antaa vähäisen olemukseni sulautua äärettömyyden ja ajattomuuden yhteyteen.

Rapallossa taistelisin ensikerran uimamatkallani meren kanssa, maistaen katkeraa merivettä ja tuntien aaltojen voimaa. Ympäriinsä vaan sinisiä, kirkkaita aaltoja, ruskeankeltaisia rantakallioita, hiljainen syvä taivas ja ijankaikkinen, suuri kohina. Yhä uudelleen viehätyn katsomaan kaukana purjehtivia laivoja, tummia mastoja ja valkeita purjeita, tahi kaukana kiitävän höyrylaivan harmajaa savupatsasta. Lähinnä lemmikkejäni, uupumattomia pilviä, en tiedä kauniimpaa ja vakavampaa kaipuun ja vaelluksen kuvaa kuin laiva, joka matkaa avaraan kaukaisuuteen, pienenee pienenemistään ja lopuksi katoa taivaanrannan avoimeen syliin.

Tulimme Florensiin. Kaupunki oli sellainen kuin olin oppinut sen tuntemaan sadoista kuvista ja tuhansista unelmista — valoisa, tilava, vieraanvarainen, vihreäreunaiset, silloitetut virrat sitä halkoivat, siintävät kukkulat sitä reunustivat. *Palazzo vecchion* ylväs torni kohosi uljaana kirkkaalle taivaalle, puhtaana ja auringossa kummanhohtoisena oli kukkulallaan Fiesole ja kaikki kukkulat ympäriinsä olivat valkopunapuvussa, kukkivien hedelmäpuiden hunnuttamina. Vilkas, iloinen, kevyt Toskanan elämä oli minulle aivan ihme ja pian koteuduin sinne paremmin kuin koskaan omaan kotiini. Päivät kulutimme kuljeksimalla kirkkoissa, toreilla, kaduilla, loggioissa ja kauppapaikoissa, illat unelmoitiin kukkuloiden puutarhoissa, joissa jo sitroonat kypsyivät, tahi lapsellisen pienissä Chiantikahviloissa, juoden ja jutellen. Sillävälän taas riemuisan rikkaita hetkiä taulukokoelmissa, luostareissa, kirjastoissa ja sakaristoissa, jälkepuoliset Fiesolella, San Miniataassa, Settignanossa, Psatossa.

Jo kotona tehdyn välipuheen mukaan jätin nyt Rikhardin viikoksi yksikseen ja nautin yksinäni nuoruuteni jaloimmasta matkasta kautta rikkaan, vihreän Umbrian kukkulamaan. Kuljin pitkin pyhän Fransiskuksen teitä ja tunsin hänen monta kertaa vaeltavan vierelläni, sydän täynnä tutkimatonta rakkautta, tervehtien kiitollisuudella ja ilolla joka lintua, joka lähdeä ja joka villiruusuupensasta. Poimin ja söin sitrooneja auringonpaisteisilla rinteillä, vietin öitäni pienissä kylissä, lauloin ja runoilin sielussani ja vietin pääsiäistä Assisissa, pyhimykseni omassa kirkossa.

Minulla on aina se tunne, ikäänkuin olisivat nämä kahdeksan päivää Umbriassa olleet nuoruuteni kruunu ja kaunis iltarusko. Joka päivä pääsi minussa pulppuamaan uusia lähteitä, ja katselin valoisaan, juhliwaan kevätluontoon kuin jumalan lempeisiin silmiin.

Umbriassa kuljin kunnioittaen Fransiskuksen, "Jumalan soittoniekan" askeleissa; Florensissa nautin jälleen alituisesti mielikuvitukseen heräävästä viidennentoistavuosisadan elämästä. Olinhan jo kotona kirjoittanut satiireja nykyisen elämämme eri muodoista. Mutta Florensissa vasta tunsin ensikerran oikein elävästi nykyaikaisen kulttuurin naurettavaisuuden. Siellä valtasi minut ensikerran se aavistus, että tulisin olemaan yhteiskunnassamme aina vieraana, ja siellä heräsi minussa ensikerran toivomus päästä elämään ulkopuolella tätä yhteiskuntaa ja jos mahdollista, etelässä. Täällä saatoin seurustella ihmisten kanssa, täällä ilahdutti minua joka askeleella elämän vapaa luonnollisuus, jota jalosti ja hienonsi klassillisen kulttuurin ja historian perintömuisto.

Iloisesti ja onnellisesti kuluivat meiltä nuo ihanat viikot; Rikhardia en ollut koskaan nähnyt niin haaveilevan ihastuneena. Ylimielisinä ja iloisina tyhjensimme me nautinnon ja kauneuden maljan. Kuljeskelimme syrjäisissä, kuumissa kukkulakylissä, hieroimme tuttavuutta ravintolan isäntien, munkkien, maalaistytöjen ja tyytyväisten kyläpappien kanssa, kuuntelimme lapsellisia serenaadeja, ruokimme ruskeita, ihania lapsia leivällä ja hedelmillä ja näimme aurinkoisilta kukkuloilta Toskanan kevään kukoistuksessa ja kaukana Ligurian meren siintävät laineet. Ja meitä molempia elähytti voimakas tunne siitä, että kuljimme kohti suuren onnemme arvoista, rikkaita, uutta elämää. Työ, taistelu, nautinto ja maine olivat niin varmoina kädessämme, että jo edeltäpäin onnemme päivistä iloitsimme. Läheinen eronhetkikin tuntui keveältä ja sivumenevältä, sillä tiesimmehän varmemmin kuin

koskaan ennen olevamme tarpeellisia toinen toisellemme ja varmoja toisistamme elämäniäksni.

* * * * *

Siinä kertomus nuoruudestani. Sitä ajatellessani tuntuu minusta, ikäänkuin olisi se ollut lyhyt kuin kesäyö. Hiukan musiikkia, hiukan henkevyttä, hiukan rakkautta, hiukan turhuutta — mutta kaunista, rikasta ja väriloistokasta kuin Eleusiin juhlat.

Ja sammui äkkiä ja köyhänä kuin kynttilä tuulessa.

Zürichissä jätin Rikhardin hyvästi. Kaksi eri kertaa tuli hän vielä rautatievaunusta minua suutelemaan, ja nyökytti ikkunasta sydämellisesti päätään.

Kaksi viikkoa myöhemmin hukkuin hän uideissaan erääseen naurettavan pieneen Etelä-Saksan jokeen. En kerinnyt häntä enempää nähdä, en ollut hautajaisissa saapuvilla, kuulin kaikki vasta pari päivää myöhemmin, kun hän jo arkussaan maassa makasi. Kotona kammiossani makasin pitkänäni lattialla, kiroten jumalaa ja elämää kauheilla, halpamaisilla häväistysanoilla, itkien ja raivoten. En ollut siihen saakka koskaan ajatellut, että ainoa varma säästöni näiltä vuosilta oli ystävyysuhteeni. Sekin oli nyt loppunut.

Kauan en sietänyt olla kaupungissa, jossa päivittäin muistot heräsivät sydämessäni ja ryöstivät minulta elämänhalun. Tuli mitä tahansa — yhtä minulle; sieluni ydin oli sairas ja minä inhosin kaikkea elämää. Yhteen aikaan oli tuskin luultavaa, että rikkiraastettu olemukseni jälleen pääsisi kohonemaan ja uusin purjein kiitämään kohden miehuuden vuosien onnea. Tuntui jumalan tahdolta, että olin antanut puhtaalle ja iloiselle ystävyydelle parhaan osan olemuksestani. Kuten kaksi kevyttä ruuhtaa olimme rinnakkain kiitäneet eteenpäin, ja Rikhardin purressa oli juuri se monipuolisuus, keveys, onnellisuus, rakastettavuus, josta silmäni eli, johon luotin ja jonka uskoin tempaavan minutkin mukaansa ihaniin päämääriin. Lyhyellä hätähuudolla upposi hän ja ilman peräsintä ajelehdin nyt minä äkkiä pimentyneellä ulapalla.

Minun olisi pitänyt kestää tuo kova koettelemus, kohottaa katseeni tähtiä kohden ja uudella vauhdilla ryhtyä taistelemaan elämänkruunusta, taistelemaan ja harhailemaan. Olin uskonut ystävyteen, naisenrakkauteen, nuoruuteen. Kun nyt niistä toinen toisensa jälkeen oli minut jättänyt, niin miksi en uskonut jumalaan ja antautunut hänen voimakkaan kätensä johdettavaksi? Mutta minä olin alati vaan penseä ja ynseä kuten lapsi sekä odottelin yhä vaan sitä oikeata elämää, että se myrskyten karkaisi kimppuuni, tekisi minusta ymmärtäväisen ja kypsytteen sekä veisi minut kotkan siivin kohti todellista onnea.

Mutta viisas ja säästäväinen elämä vaikenä visusti ja antoi ajelehtia. Se ei lähettänyt tielleni myrskyjä eikä tähtiä, vaan odotti, kunnes minusta taas oli tullut pieni ja kärsivällinen, ja kunnes uhkamielisyyteni oli murtunut. Se antoi minun vaan näytellä ylpeyden ja paremman tiedon narripeliä, ei ollut siitä tietäkseenkään ja odotti, kunnes karkuun juossut lapsi taas löytäisi äitinsä.

V.

Nyt alkaa se ajanjakso elämässäni, joka on melkoisesti vilkkaampi ja kirjavampi kuin tähän saakka kulunut osa, ja joka kyllä kelpaisi aiheeksi vaikka johonkin muotiromaaniin. Minun olisi siis kertominen siitä, kuinka minut valittiin erääseen saksalaiseen sanomalehden toimittajaksi. Miten silloin soinnälleni ja pahalle suulleni liian paljon vapautta ja miten minua siitä syystä moitittiin ja mestaroiitiin. Mitenkä sitten jouduin juopon kirjoihin ja lopuksi myrkyllisten riitojen perästä, annoin lähettää itseni Pariisiin kirjeenvaihtajaksi. Ja miten vihdoinkin elin mustalaiselämää tuossa kiroitussa pesässä, ajelehdin tuuliajolla ja poltin väkevää tupakkaa monella eri alalla.

En tee sitä pelkuruudesta, jos näytänkin tällä kohdalla pitkää nenää niille arvoisille lukijoilleni, jotka mahdollisesti sikamaisuuksia rakastavat, ja sivuutan tämän lyhyen ajanjakson ilman muuta. Tunnustan eksyneeni harhatieltä toiselle, nähneeni kaikellaista saastaisuutta ja itsekin siinä saastuneeni. Mieltymys mustalaiselämän romantiikkaan on minusta sittemmin haihtunut ja teidän täytyy sallia minun pysytellä puhtaana ja hyvän rajoissa, jota myöskin elämässäni oli, sekä pitää tuota kadotettua aikaa menneenä ja päättyneenä.

Parisi erittäinkin oli minusta inhoittava: Ei mitään muuta kuin taidetta, politiikkaa, kirjallisuutta, ilotyttölorua, ei mitään muuta kuin taiteilijoita, kirjailijoita, politikoitsijoita ja huonoja naisia. Taiteilijat

olivat yhtä turhamaisia ja tunkeilevaisia kuin politikotkin, kirjailijat vielä turhamaisempia ja tunkeilevampia, ja turhamaisimmat ja tunkeilevimmat olivat naiset.

Eräänä iltana istuin yksikseni mietiskellen, pitikö minun jättää ainoastaan Pariisi, vaan samallako myös koko elämä yleensä. Siinä mietteissäni kävin ensikerran pitkästä kotvasta läpi koko elämäni ja tulin siihen lopputulokseen, etten paljoa sen heittämisestä kadottaisi.

Mutta silloin kirkastui muistissani jälleen eräs aikoja sitten mennyt ja unohdettu päivä — aikainen kesäinen aamu kotona tuolla vuorien keskellä, näin itseni polvistuneena erään vuoteen ääressä ja vuoteella äitini kamppailemassa kuolemantuskissaan.

Kauhistuini ja häpesin, että niin kauan olin saattanut olla muistamatta tuota aamua. Tuhmat murhaajatukset olivat kadonneet. Sillä luulenpa, ettei kukaan vakava ihminen, ellei hän ole aivan kokonaan perikatoon tuomittu, voi päättää päivänsä, jos hän vaan kerrankaan on nähnyt terveen ja hyvän elämän taittuvan. Näin uudelleen äitini kuolevan. Näin jälleen hänen kasvoillaan kuoleman hiljaisen ja vakavan työn, joka loi kasvoille aatelisuuden leiman. Katkeran näköinen oli tosin kuolema, mutta myös niin mahtava ja hyvä kuten hellä isä, joka noutaa kotiin eksyneen lapsen.

Äkkiä tiesin taas, että kuolema on meidän viisas ja hyvä veljemme, joka tietää oikean hetken ja jota me luottamuksella saamme odottaa. Aloin myöskin ymmärtää, ettei kärsimys, pettymys ja masentunut mieli ole meitä vaan kiusaamassa ja riistämässä meiltä arvoa ja itsekunnioitusta, vaan olemustamme kypsyttämässä ja kirkastamassa.

Kahdeksan päivää myöhemmin olivat tavarani lähetetyt Baseliin, itse vaelsin jalan kautta kauniin Etelä-Ranskan ja tunsin päivä päivältä noiden turmiollisten Parisin päivien, joiden muisto minua vainosi kuin löyhkä, häipyen sumuna mielestäni. Olin yötä linnoissa, myllyissä, ladoissa, ja join tummaveristen, puheliaitten talonpoikain kanssa heidän lämmintä, kuuman auringon alla kypsyyntä viiniään.

Ryysyissä, laihana, päivettyneenä ja sisällisesti muuttuneena saavuini kahden kuukauden kuluttua Baseliin. Se oli ensimmäinen suuri vaellukseni, jommoisista tein myöhemmin monta. Locarnon ja Veronan, Baselin ja Briegin, Florensin ja Perugian välillä ei löydy monta paikkaa, jonka kautta en olisi ainakin pari kertaa tehnyt pölyisiä pyhiinvaellusmatkojani — ajaen takaa unelmia, joista ei yksikään ole vielä toteutunut.

* * * * *

Baselissa vuokrasin itselleni huoneen eräästä esikaupungista ja aloin tehdä työtä; minua ilahdutti elää kaupungissa, jonka hiljaisuudessa ei kukaan minua tuntenut. Sitoumukseni muutamiin sanomalehtiin ja aikakauskirjoihin olivat vielä voimassa, joten minulle riitti työtä ja leipää. Alkuviikot kuluivat hyvin ja rauhallisesti, sitten alkoi vähitellen vanha surumielisyys palata, jäi vieraakseni päiviksi, viikoiksi, eikä kadonnut työskennellessäkään. Joka ei ole omalle kohdalleen kokenut, mitä tällainen raskasmielisyys on, se ei sitä ymmärrä. Kuinka sitä kuvaisin? Kamala yksinäisyydentunne vaivasi minua. Ihmisten, kaupungin elämän, torien, talojen, katujen ja minun välillä oli edelleen syvä juopa. Jos sattui suuri onnettomuus tahi sanomalehdissä oli muita tärkeitä asioita — minä en niistä välittänyt. Vietettiin juhlia, kuolleita haudattiin, markkinoita pidettiin, konsertteja annettiin — miksi, mitä varten? Juoksin ulos, harhailin metsissä, kukkuloilla ja maanteilla, ja ympärilläni olivat niityt, puut, pellot hiljaisina sanattomassa surussaan, katsoivat minuun mykkinä ja rukoilevina, ikäänkuin pakottaen itsensä minulle jotakin sanomaan, saapumaan vastaan ja minua tervehtimään. Mutta mitään ne eivät voineet sanoa, ja minä ymmärsin niiden kärsimykset ja kärsin niiden kanssa, sillä en voinut niitä vapahtaa.

Menin lääkärin luo, vein hänelle tarkat muistiinpanoni tilastani, koetin sitä hänelle kuvailla. Hän luki, kysyi, tutki.

"Olette kadehdittavan terve", kehui hän, "ruumiillisesti ei Teiltä puutu mitään. Koettakaa ilahduttaa itseänne lukemisella tahi soitolla."

"Työssänne tulen lukeneeksi päivittäin joukon uusia asioita."

"Jokatapauksessa täytyy Teidän suoda itsellenne liikettä raittiissa ilmassa."

"Juoksen päivittäin kolme neljä tuntia, lupa-aikoina vähintään kaksi kertaa enemmän."

"Silloin täytyy Teidän pakoittaa itsenne hakemaan ihmisten seuraa. Teistähän voi pian tulla suoranainen ihmisvihaaja."

"Mitä siitä olisi hyötyä?"

"Paljo. Kuta suurempi Teidän haluttomuutenne on seurusteluun, sitä enemmän täytyy Teidän

pakoittaa itsenne ihmisiä näkemään. Teidän tilanne ei ole vielä mitään sairautta eikä näytä vaaralliselta; mutta ellette lakkaa noin vaan välinpitämättömästi nahjustelemasta, saatatte kyllä lopuksi kadottaa tasapainonne."

Lääkäri oli ymmärtäväinen ja hyväntahtoinen mies. Kohtelin häntä väärin. Hän esitti minut eräälle oppineelle, jonka kodissa seurusteltiin paljo ja jossa vallitsi jonkunmoinen henkevä ja kirjallinen elämä. Menin sinne. Nimeni tunnettiin, kohteliaita, melkeinpä sydämellisiä oltiin, kävin siellä usein sen jälkeen.

Kerran saavuin sinne kylmänä syksy-iltana. Tapasin siellä nuoren historianharrastajan sekä hyvin solakan, tummaverisen neidon. Neito hoiteli teekeittiötä, puhui paljon ja puhutteli pisteliäästi historianharrastajaa. Välillä soitti hän hiukan pianoa. Sitten kertoi hän minulle lukeneensa satiirini, mutta pitäneensä niistä aivan vähän. Hän oli minusta viisas, vähän liiankin viisas, ja pian menin kotiin.

Sillävälin oli vähitellen saatu selville, että istuskelin paljo kapakoissa ja olin oikeastaan salajuoppo. Se ei minua kummastuttanut, sillä olihan juoruaminen juuri akatemisissa piireissä miesten ja naisten keskuudessa suuressa kukoistuksessa. Seurusteluani ei tämä hävettävä huomio ollenkaan haitannut, teki minut vaan päinvastoin suositummaksi, sillä siihen aikaan oltiin juuri innostuneita kohtuuden aatteen ystäviä, herrat ja naiset kuuluivat kohtuuden ystäväin komiteoihin ja iloitsivat jokaisesta syntisestä, joka heidän käsiinsä joutui. Eräänä päivänä tapahtui ensimmäinen kohtelias hyökkäys. Ravintolaelämän häpeä, alkoholismin kirous ja kaikki nuo terveydelliseltä, siveelliseltä ja yhteiskunnalliselta kannalta kamalat epäkohdat lajiteltiin silmieni eteen ja minut pyydettiin saapumaan erääseen kohtuuden ystäväin illanviettoon. Olin aivan hämmästyksissäni, sillä sellaisista yhdistyksistä ja pyrkimyksistä oli minulla tuskin ollut siihen saakka aavistustakaan. Yhdistyksen kokous, ohjelmassa soittoa ja yleensä uskonnollista makua, oli minusta tuskastuttavan koomillinen, enkä tätä mielipidettäni salannutkaan. Viikkokausia ahdisteltiin minua mitä ystävällisimmän tunkeilevasti, asia oli minusta jo äärimmäisen ikävä, ja kun eräänä iltana minulle taas veisattiin samaa virttä ja kaihoten toivottiin kääntymystäni, masentuivat voimani ja pyysin ankarasti, että korviani säästettäisiin moiselta lorulta. Tuo nuori neito sattui olemaan saapuvilla. Hän kuunteli minua tarkkaavaisesti ja sanoi vallan sydämellisesti: "Hyvä!" — Olin kuitenkin liian huonolla tuulella sitä sen enempiä huomatakseni.

Sitä suuremmalla tyytyväisyydellä olin katsomassa pientä hassunkurista onnettomuudentapausta, joka sattui muutamassa valtavassa raittiusjuhlassa. Tuon suuren yhdistyksen jäsenet sekä lukuisat vieraat söivät päivällistä ja viettivät raittiuspäiviään huoneustossaan, puheita pidettiin, ystävyysliittoja tehtiin, kuorolauluja laulettiin ja suurella hosianna-riemulla vietettiin hyvän asian edistymisen juhlaa. Erästä lipunkantajaksi valitusta virkailijasta tuntuivat kuitenkin nämä alkoholivapaat puheet liian pitkiltä, jonka vuoksi hän pistäytyi niitä lyhentämään läheiseen kapakkaan, ja kun suuri juhla- ja mielenosoituskulkue aloitti kulkunsa, oli katsomaan saapuneilla vahingoniloisilla syntisillä nähtävänä mainio näytelmä: iloisen nousuhumalan vallassa oleva johtaja tuon innostuneen joukon etunenässä sekä sinisen ristin lippu hänen käsissään heiluen kuin haaksirikkoisen laivan masto.

Juopunut lipunkantaja erotettiin; mutta sillä ei päästy erilleen siitä inhimillisen turhamaisuuden, kateuden ja vehkeitten vilinästä, joka syntyi kilpailevien yhdistysten ja toimikuntien välillä ja joka kohosi yhä suurempaan kukoistukseen. Liike meni hajalle, pari kunnianhimoista tahtoi anastaa koko maineen itselleen ja ei katsonut muuta kuin heidän nimessään tapahtunutta syntisen kääntymystä miksikään; jalot ja uhraavaiset voimat, joista ei puutetta ollut, käytettiin hukkaan ja pian saattoivat asiantuntijat todistaa, miten tälläkin alalla ihanteellisuuden nimessä kukoisti kaikellaisia inhimillisiä likaisia heikkouksia. Kaiken tämän narrinpelin sain kuulla aina siinä sivussa jonkun kolmannen suusta, olin siitä hiljaisuudessa mielissäni ja aattelin öisin palatessani juomaretkiltäni: "Kas vaan, me villit olemme kuitenkin parempia ihmisiä."

Pienessä, korkealla vapaassa ilmassa olevassa asunnossani, josta oli näköala Reinille, tutkin ja ajattelin paljo. Olin aivan lohduton siitä, että elämä näin vaan virtasi ohitseni, tempaamatta minua mukaansa mihinkään väkevämpään pyörteeseensä, ettei mikään kiivas intohimo tahi osanotto minua kiihottanut ja herättänyt minua tukahduttavasta unestani. Tosin työskentelin kyllä päivittäin sen verran kuin oli tarpeellista kirjoittamalla teosta, josta piti tulla kuvaus ensimmäisten minoriittien elämästä; tämä ei ollut kuitenkaan mitään luomistyötä, vaan ainoastaan vaatimatonta kokeilemistä eikä tyydyttänyt kaipuutani. Rupesin selvittämään itselleni, muistellen Zürichä, Berliiniä ja Parisia, aikalaisteni ydintoivomuksia, intohimoja ja ihanteita. Eräs teki työtä poistaakseen tähänastiset huonekalut, seinäverhot ja puvut, sekä totuttaakseen ihmiset vapaampaan ja kauniimpaan ympäristöön. Toinen taas työskenteli saadakseen Häckelin monistisen filosofian leviämään laajemmalle kansantajuisten kirjasien ja esitelmien kautta. Muutamista näytti toivottavalta, että yleinen maailmanrauha saataisiin julistetuksi. Tuossa taas yksi taisteli puutetta kärsivien alaluokkien puolesta, tahi teki työtä ja harrasti sen eteen, että teatterit ja museot rakennettaisiin kansaa varten ja pidettäisiin avoinna sille. Täällä Baselissa taisteltiin alkoholia vastaan.

Kaikissa näissä harrastuksissa oli elämää, pyrkimystä ja liikettä; mutta ei yksikään niistä ollut minulle tärkeä, ja jos kaikki nuo päämäärät olisi tänään saavutettu, niin ei se olisi minua ollenkaan liikuttanut. Toivottomana lysähdin tuoliini, heitin kirjat syrjään ja mietin — mietin. Silloin kuulin ikkunan kautta Reinin solinan, kuulin tuulen puhaltavan ja kuuntelin jännityksellä tuota surun, kaikkialla vaaniskelevan kaihon ja raskasmielisyyden kieltä. Näin yön väröttömien pilvien suurin parvin liihoittelevan yli taivaan kuin säikähtyneen lintuparven, kuulin Reinvirran vyöryvän, ajattelin äitini kuolemaa, Pyhää Fransiskusta, lumivuorista kotiseutuani ja hukkunutta Rikhardia, Näin itseni kiipeilemässä alppien rinteitä noutaakseni Rösi Girtannerille alppiruusuja, näin itseni Zürichissä innostuneena kirjoista, soitosta ja keskusteluista, näin meneväni Agliettin kanssa öiselle veneretkelle, riehuvani epätoivossa Rikhardin kuoleman vuoksi, matkustavan ja palaavan, parantuvan ja taasen vajoavan kurjuuteen. Miksi? Minkä tähden? Oi jumala, oliko tuo kaikki ollut vaan leikkiä, sattumusta, maalattu kuva vaan? Enkö ollut taistellut ja kärsinyt himon tuskia janoten henkeä, ystävyttä, kauneutta, totuutta ja rakkautta? Eikö sydämessäni yhäkin kuohunut kaihon ja rakkauden tukala tunne? Ja tämä kaikki tyhjän tähden, itselleni tuskaksi eikä kenellekään iloksi.

Silloin olin jo päässyt kapakkamielentilaani. Sammutin lampun, hiivin alas vanhaa jyrkkää kiertoporrasta ja menin johonkin weltliner-tupaan tahi waadtlinnin viiniravintolaan. Siellä otettiin minut vastaan kunnioituksella hyvänä vieraana, jotavastoin itse olin tavallisesti tyly ja karkeakin. Luin joka kerta Simplisissimusta, joka aina minua suututti, join viiniäni ja odotin sen lohdutusta. Ja suloinen jumala kosketti minua naisellisen pehmeällä kädellään, toi jäseniini hyväatekevän raukeuden ja vei harhailevan sieluni vieraaksi ihanien unelmien maahan.

Väliin itsekkin ihmettelin, miksi kohtelin ihmisiä niin karkeasti ja olin jopa huvitettukin siitä että heitä näykiskelin. Ravintoloissa, joissa useimmin kävin, pelkäsivät ja manasivat minua tarjoilijattaret, kuten ainakin ärmättiä ja pahantuulen tuojaa, jolla oli ijankaikkiset vaatimukset. Joutuessani keskusteluun muiden ihmisten kanssa olin tavallisesti pilkallinen ja karkea, vaikka kyllä ihmisetkin käyttäytyivät sen mukaan minua kohtaan. Iästä huolimatta löysin kuitenkin pari vähäisempää kapakkaveljeä, molemmat jo vanhentaneita ja parantumattomia syntisiä, joiden kanssa pääsin siedettävään suhteeseen ja istuin jonkun illan. Toinen heistä oli jo vanhemmanpuoleinen äijänkarilas, ammatiltaan mallipiirustaja, naisten vihaaja, sikamaisuuksien haastelija ja tammenkova, ensiluokkainen viinamies. Tavatessani hänet iltasin jossain kapakassa yksinään, syntyi siitä joka kerta tiukka juomajuhla. Aluksi poristiin, lasketeltiin sukkeluuksia ja tyhjennettiin siinä sivussa puteli punaista, sitten pääsi ryyppäys vähitellen etusijaan, puhe taukosi ja me makasimme siinä toisiamme vastapäätä ja tyhjensimme kumpainenkin omaa pulloamme. Siinä työssä olimme aivan toistemme vertaiset, täytimme pullomme aina samalla kertaa ja katselimme toisiamme puoleksi kunnioituksella puoleksi vahingonilolla. Myöhään syksyllä uuden viinin aikaan kuljimme kerran yhdessä muutamissa maaseudun viinikylissä ja siellä kertoi tuo vanha ystävämme minulle elämäntarinansa. Luullakseni oli se mieltäkiinnittävä ja harvinainen, mutta olen sen unohtanut paha kyllä, täydellisesti. Muistiini on vaan jäänyt hänen kuvauksensa eräistä hänen myöhäisempinä vuosinaan tapahtuneista juomingeista. Se oli jossain maalla muutamassa kyläjuhlassa. Vieraana kunnivieraitten, papin ja kylävoudin pöydässä, viekoitteli ystävämme nämä helposti liian aikaiseen ukkohumalaan. Papin piti vielä pitää puhekin. Kun oli vaivalla saatu hänet puhujalavalle, lausui hän sieltä niin hämmästyttäviä ikitotuuksia, että hänet täytyi viedä syrjään, jonka jälkeen kylävouti riensi ystäväänsä auttamaan. Valtavana rupeksi hän puistamaan puhetta hihastaan, mutta rupeksi voimaan äkkinäisten liikkeittensä vuoksi pian pahoin, ja lopetti puheensa oudolla ja epähienolla tavalla.

Myöhemmin olisin mielelläni kuunnellut tämän ja muut jutut vieläkin kerran. Mutta eräänä ampumaseuran juhlaillana olimme riitautuneet aivan sovittamattomasti, tarttuneet toisiamme partaan ja vihassa eronneet. Senjälkeen sattui jonkun kerran, että jouduimme istumaan samaan ravintolaan, mutta vihamiehinä luonnollisesti kumpikin oman pöydän ääreen; mutta vanhan tavan mukaan tarkastelimme vaieten toisiamme, joimme samassa tahdissa ja istuimme niin kauan, kunnes aikoja jo olimme olleet viimeiset vieraat ja meitä kehoitettiin lähtemään pois. Sovintoa emme tehneet koskaan.

Turhaa ja väsyttävää oli ijankaikkisesti miettiä syitä suruuni ja kykenemättömyyteeni elää. Minulla ei ollut yleensä sellaista käsitystä, että olisin ollut valmis ja käytetty, vaan mieleni oli täynnä hämäriä pyrkimyksiä ja minä uskoin oikealla hetkellä kerran onnistuvani luomaan jotakin syvää ja hyvää, sekä tempaamaan hauraasta elämän maljasta edes pivollisen onnea. Mutta tulisiko tuo oikea hetki koskaan? Katkeruudella ajattelin noita uudenaikaisia hermostuneita herrasmiehiä, jotka keinotekoisesti kannustivat voimiaan taiteellisiin töihin, kun minussa sitävastoin suuret voimat käyttämättöminä riutuivat ja jäivät lamaan. Ja minä aprikoin uudelleen, mikä este tai demooni tukahdutti ja teki yhä raskaammaksi sieluni muutoin niin uhmailevan voimakkaassa ruumiissani. Siinä välähti mieleeni sekin omituinen ajatus, että olin aivan erikoinen, jotenkin huonomman osalle joutunut ihminen, jonka kärsimyksiä ei kukaan tuntenut, ei ymmärtänyt eikä osanotolla hoitanut. Raskasmielisyyden pirullisin puoli onkin se, että se ei tee uhriansa ainoastaan sairaaksi, vaan vieläpä luulottelevaksi ja lyhytnäköiseksi, jopa ylpeäksikin. Luulottelee olevansa joku Heinen mauton Atlas, jolla on hartioillaan

koko maailman tuskat ja arvoitukset, ikäänkuin ei tuhansia ihmisiä olisi kärsimässä samoja tuskia ja samassa sokkelossa harhailemassa. Yksinäisyydessäni ja kaukana kotiseudustani en sitäkään ollenkaan muistanut, että suurin osa ominaisuuksiani oli paremmin Camenzindien perheomaisuutta kuin erikoisesti juuri minun omaani.

Joka kahden viikon kuluttua menin aina uudelleen vieraanvaraisen oppineen taloon. Vähitellen opin tuntemaan jokseenkin kaikki siellä seurustelevat ihmiset. Enimmäkseen nuoria akatemikkoja, joukossa useita saksalaisia, kaikista tiedekunnista, sitäpaitsi pari maalaria, muutamia soittoniekkvoja, vihdoin pari tavallista kansalaista rouvineen ja tyttärineen. Hämmästyksellä katselin usein näitä ihmisiä, jotka pitivät minua harvinaisena vieraana ja joiden tiesin tapaavan toisensa niin ja niin monta kertaa viikossa. Mitä heillä riitti puhumista ja tekemistä keskenään? Useimmat heistä olivat tuota tavallista kiteytynyttä yhteiskuntaihmisilajia ja näyttivät olevan kaikki keskenään ikäänkuin sukulaisia sen seuraelämällisen ja tasoittavan hengen vuoksi, joka minulta juuri puuttui. Joukossa oli monta hienoa ja huomattavaa henkilöä, jotka eivät nähtävästi kadottaneet mitään tahi ei ainakaan paljo tuoreudesta ja personallisesta voimastaan tuossa seuraelämän ikuisuudessa. Yhden ja toisen kanssa saatoinkin keskustella kauan ja mielenkiinnolla. Mutta siirtyä yhden luota toisen luo, puhella kunkin kanssa vaan joku minuutti, lausua naisille kohteliaisuuksia ja yhtäikaa kohdistaa huomionsa teekuppiin, kahteen keskusteluun ja pianokappaleeseen, ja näyttää tällöin vielä huvitetulta ja tyytyväiseltä, sitä en voinut. Kauheinta oli minusta, kun täytyi jutella kirjallisuudesta tai taiteesta. Näin, että näillä aloilla ajateltiin hyvin vähä, valehdeltiin hyvin paljo ja ylipäätänsä loruttiin paljo. Valehtelin itse mukaan, mutta se ei minua huvittanut ja tuntui minusta koko tuo hyödytön suunniksiäminen ikävältä ja arvottomalta. Paljo mieluummin kuulin jonkun äidin kertovan lapsistaan tahi kerroin itse matkoistani, pienistä päivän kokemuksista ja muista tosiasioista. Silloin saatoinkin väliin olla avomielinen, jopa tyytyväinenkin. Useimmiten menin kuitenkin sellaisten iltojen jälkeen vielä kapakkaan ja huuhtelin weltlinerillä pois kaulastani kuivuuden ja ilkeän ikävän.

Erään kerran näin muutamassa tällaisessa seurassa tuon tummaverisen nuoren neidon uudelleen. Saapuvilla oli aika joukko vieraita, he soittelivat ja pitivät tavallista menoansa, minä istuin muutamassa syrjäisessä nurkassa lampun ääressä katsellen kuvia. Ne olivat maisemia Toskanasta, ei noita tavallisia, tuhat kertaa nähtyjä efektimaisemia, vaan sydämellisempiä, yksityiskohtaisempia pienoiskuvia, jotka useimmat olivat talonisännän tuttavien ja ystävien lahjoittamia. Parhaillaan katselin piirustusta eräästä kivisestä, kapeaikkunaisesta talosta San Clementin yksinäisessä laaksossa, jonka tunsin, sillä olin tehnyt sinne useita kävelymatkoja. Laakso on hyvin lähellä Fiesolea, mutta matkailijat eivät käy siellä koskaan, sillä siellä ei ole mitään muinaismuistoja. Se on villin ja omituisen kaunis laakso, kuiva ja melkein asumaton, ahtautuneena korkeiden ja kaljujen kallioiden väliin, kaukana maailmasta, surumielinen ja koskematon.

Tyttö astui luokseni ja katsoi olkapääni ylitse.

"Miksi olette aina niin yksin, herra Camenzind?"

Minua suututti. Kun herrat eivät muka häntä kylliksi puhuttele, ajattelin, niin tulee hän nyt minun luokseni.

"No, enkö saakaan vastausta?"

"Anteeksi neiti; mitäpä minulla on vastaamista? Istun yksin, koska se minua huvittaa."

"Häiritseen siis?"

"Olette koomillinen."

"Kiitos; sitä olemme molemminpuolin."

Hän istui. Odotellessa pitelin yhä kuvaa kädessäni.

"Olette vuoristolainen", sanoi hän. "Kuulisin kernaasti Teidän kertovan jotakin sieltä. Veljeni kertoi, että teidän kylässänne on vaan yksi ainoa sukunimi, Camenzind. Onko totta?"

"Melkeinpä", murahdin. "On siellä kuitenkin Füssli-niminen leipuri. Ja kapakoitsija, nimeltä Nydegger."

"Ja muutoin paljaita Camenzindeja! Kaikki sukua keskenään?"

"Enemmän tahi vähemmän."

Näytin hänelle katsomaani piirustusta. Hän otti sen ja huomasi hänen sitä jokseenkin ymmärtävän. Sanoin sen hänelle.

"Kehutte minua", naurahti hän, "mutta aivan kuten koulumestari."

"Ettekö tahdo kuvaa katsoa?" kysyin hiukan karkeasyisesti. "Panen sen muutoin pois."

"Mitä se kuvaa?"

"San Clementin laaksoa."

"Missä?"

"Fiesolen luona."

"Olette käynyt siellä?"

"Monta kertaa."

"Minkä näköinen on laakso? Tämä tässä on vaan osa siitä."

Muistelin. Tuo vakava, jylhänkaunis maisema ilmestyi silmiäni eteen ja suljin silmäni pidättääkseni sen luonani. Vasta hetkisen kuluttua saatoin ruveta puhumaan, ja minuun teki hyvän vaikutuksen se, että hän malttoi olla niin kauan hiljaa. Hän ymmärsi minun muistuttelevan maisemaa mieleeni.

Kuvailin San Clementin laakson, miltä se näyttää kesäisen iltapäivä-auringon paahtamana, mykkänä, kuivana, suurenmoisena. Lähellä Fiesolessa harjoitetaan teollisuutta, kudotaan koreja ja olkihattuja, myödsään muistitavaroita tahi appelsiineja, pidetään matkailijaa tahi kerjätään häneltä. Kauempana laaksossa on Florens, kätkien itseensä kuohuaallon vanhaa ja uutta elämää. Clementistä ei näy kumpaakaan. Taiteilijat eivät ole siellä työskennelleet, roomalaiset eivät ole sinne rakentaneet, historia on unohtanut köyhän laakson. Mutta siellä taistelee aurinko ja sade maan kanssa, siellä pysyttelevät koukkuiset piniat vaivaloisesti hengissä, ja pari syprssiä tunnustelee hiutuneilla latvoillaan ilman merkkejä, lieneekö vihamielinen myrsky lähestymässä, lyhentääkseen heidän tylyn elämänsä, josta he janoovin juurin kiinni pitävät. Väliin vaelttaa sivu läheisistä meijerikartanoista tuleva härkävaljakko, tahi retkeilee sen läpi Fiesoleen talonpoika perheineen, mutta ne ovat kuitenkin satunnaisia vieraita, ja talonpoikaisvaimojen punaiset puserot, vaikkakin muutoin hauskan ja vapaan näköisiä, häiritsevät täällä ja saavat huolehti pysyä kaukana syrjässä.

Kertoilin, kuinka nuorukaisena ystäväni kanssa niillä seuduilla vaelsin, makasin syprssien juurella ja nojauduin niiden ohkaista runkoa vastaan; kuinka tuon omituisen laakson suruisan kaunis yksinäisyyslumo muistutti kotiseutuni luonnon mieleeni.

Olimme hetkisen vaiti.

"Olette runoilija", sanoi tyttö.

Hymyilin pilkallisesti.

"Tarkoitin hiukan toista", jatkoi hän. "Ette ole runoilija siksi, että kirjoitatte novelleja ja muuta semmoista. Siksi vaan, että ymmärrätte luontoa ja rakastatte sitä. Mitäpä useimmat ihmiset siitä välittävät, jos puu humisee tuulessa tahi vuori hehkuu auringonpaahteessa? Mutta Te löydätte siinä elämää, jossa voitte elää mukana."

Vastasin siihen, ettei kukaan voinut "luontoa ymmärtää", että kaiken hakemisen, ymmärtämisen halun palkaksi saapi vaan pysähtyä ongelmia arvaamaan ja suremaan. Auringonvalossa oleva puu, mureneva kivi, eläin, vuori, niillä on elämänsä, historiansa, ne elävät, kärsivät, uhmaavat, nauttivat, kuolevat, mutta me emme niitä ymmärrä.

Puhuessani ja iloittessani hänen kärsivällisestä, hiljaisesta tarkkaavaisuudestaan, rupesin häntä katselemaan. Hänen katseensa oli suunnattu minuun eikä väistynyt oman katseeni tieltä. Kasvot olivat aivan rauhalliset, hartaat ja niillä kuvastui tarkkaava jännitys. Hän kuunteli melkein kuin lapsi. Ei, vaan kuten aikainen ihminen, joka unehtuu kuuntelemaan, ja saa tietämättään lapsen katseen silmiinsä. Ja häntä katsellessani huomasin vihdoinkin lapsellisella löytäjän ihastuksella, että hän oli hyvin kaunis.

Lakattuani puhumasta oli neitokin vaiti. Sitten säpsähti hän hereille ja tuijotti siristäen silmiään lampunvaloon.

"Mikä olikaan nimenne, neiti?" kysäsin, ajattelemta paljo, miksi.

"Elisabeth."

Hän meni ja sai pian ruveta soittamaan pianoa. Hän soitti hyvin. Mutta tullessani lähemmäs huomasin, ettei hän enää ollutkaan niin kaunis.

Mennessäni kotimatalla alas talon mukavia vanhanaikaisia portaita, kuulin parin etehisessä pukeutuvan maalarin keskustelusta muutaman sanan.

"Kas sitä, on koko illan vaan seurustellut ihanan Lisbethin kanssa", sanoi toinen ja nauroi.

"Hiljaisessa vedessä —!" tuumi siihen toinen. "Huonoimpaan hän ei käsiksi käyntykään."

Nuo apinat keskustelivat siis jo asiasta. Huomasin äkkiä paljastaneeni, vaikkakin vasten tahtoa, tuolle oudolle nuorelle neidolle sydänmuistojani sekä melkoisen osan sielunelämäni. Miten olin sen tehnyt? Ja pahat kielet heti saapuvilla!

Menin tieheni enkä käynyt talossa kuukausimääriin. Sattumalta juuri toinen noista nuorista maalareista kerran minulle kadulla siitä huomautti.

"Miksi ette käy siellä enää?"

"En voi sietää tuota kirottua juoruamista", vastasin.

"Niin, ne meidän naiset", naurahti mies.

"Ei", vastasin, "tarkoitin herroja ja erittäinkin juuri herroja maalareita."

Näinä kuukausina näin Elisabethiä ainoastaan muutamia kertoja kadulla, kerran myymälässä ja kerran taidekokoelmissa. Hän oli tavallisesti hyvin sievä, mutta ei kaunis. Hänen ylenmäärin solakan vartalonsa liikkeet olivat hiukat: omituiset, ne pukivat häntä ja tekivät hänet huomatuksi, mutta monesti saattoivat ne näyttää myös liioitelluilta ja teeskennellyiltä. Tuona kertana taidekokoelmissa oli hän hyvin kaunis, ylen kaunis. Hän ei huomannut minua. Istuin lepäämässä syrjempänä ja katselin luetteloa. Hän seiso i läheisyydessäni kokonaan vaipuneena erästä Segantinin suurta taulua tarkastamaan. Se esitti paria laihalla pellolla työskentelevää talonpoikaistyttöä, heidän takanaan kohosi jyrkkiä terävähuippuisia vuoria, muistuttaen alppiryhmää, yllä kaareutui viileä, kirkas taivas ja taivaalla sanomattoman nerokkaasti maalattu, norsunluunvärinen pilvi. Ensi silmäyksellä herätti pilvi huomiota omituisen, säännöttömän, kutoutuneen muodostuksensa kautta; näki, miten tuuli oli juuri sitä pyöritellyt ja survonut ja miten se nyt alkoi kohota ja hitaasti liittää pois. Nähtävästi ymmärsi Elisabeth pilven, sillä hän oli kokonaan vaipunut sitä katsomaan. Hänen kasvoillaan heijastui jälleen hänen muutoin salassa oleva sielunsa, hiljainen hymy loisti hiukan suurentuneista silmistä, kapea suu lauhtui lapsellisen pehmeäksi, ja nuo ylenniisaat rypyt silmäkulmien väliltä tasoittuivat. Suuren taideteoksen kauneus ja totuus pakoitti hänenkin sielunsa paljastamaan kauneutensa ja todellisen laatunsa.

Istuin hiljaa siinä vierellä, katsellen kaunista Segantinin pilveä, ja siitä ihastunutta kaunista tyttöä. Sitten pelkäsin, että hän kääntyisi, näkisi minut ja tulisi puhuttelemaan sekä kadottaisi jälleen kauneutensa, jätin salin hiljaa ja nopeasti.

Niihin aikoihin alkoi mykän luonnon minussa herättämä ilo ja suhteeni siihen muuttua. Yhä vieläkin harhailin kaupungin satumaisen kauniissa ympäristössä, mieluiten Jura-vuorten puolella. Yhä näin metsien, vuorten, ruohokenttien, hedelmäpuiden ja pensaiden odottavan jotakin. Kenties minua, mutta ainakin rakkautta.

Niin aloin heitä rakastaa. Tunsin niiden hiljaista kauneutta kohtaan voimakasta, janoavaa kaipuuta. Hämärästi tunsin minäkin sydämessäni heräävän syvän elämänhalun ja kaipuun tunteen, kaihoten halasin tietoisuutta, ymmärrystä ja rakkautta.

Useat sanovat "rakastavansa luontoa". He tarkoittavat sillä, ettei heillä ole mitään sitä vastaan saada silloin tällöin tuntea sen tarjoomia suloja. He menevät ulos ja iloitsevat maan kauneudesta, polkevat niityt, repivät irti oksia ja kukkia, heittääkseen ne kohta taas pois tahi viedäkseen ne kotiansa kuihtumaan. Siten rakastavat he luontoa. Sunnuntaina kauniilla ilmalla muistavat he tämän rakkautensa ja ovat sitten liikutettuja siitä, että heillä on niin hyvä sydän. Eihän heidän tarvitsisi puuttua mihinkään tuommoiseen, sillä "onhan ihminen luomakunnan kruunu". Niinpä kylläkin, kruunu!

Yhä ahnaammin kuroittelin siis nähdäkseni asioiden ydinuumeniin. Kuulin tuulen soittavan puiden latvoissa monin äänin, kuulin purojen pauhaavan onkaloissa ja virtain vaeltavan hiljaista tietään tasankojen läpi, ja tiesin, että nuo äänet ovat jumalan puhetta, että se, joka ymmärtäisi tuon kauniin, aikojen alusta kaikuneen kielen, olisi samalla löytänyt paratiisin. Kirjat tietävät tästä vähän, ainoastaan raamatussa on luettavana tuo ihmeellinen sana eläinten "mykästä huokauksesta". Kuitenkin aavistin, että tämä käsittämätön vaikutus oli kaikkina aikoina vallannut ihmisiä aivan samoin kuin minut nyt, he olivat jättäneet työnsä, paenneet hiljaisuuteen, kuunnellakseen luomisen laulua, katsellakseen pilvien teitä ja ojentaakseen rukoilevat kätensä sammumattomalla kaipuulla ijankaikkisuutta kohti — he olivat erakoita, katujia, pyhimyksiä.

Oletko ollut koskaan Pisan Camposantossa? Sen seinät on koristettu vaalenneilla kuvilla menneiltä vuosisadoilta, ja eräs niistä kuvaa muutaman erakon elämää Theban erämaassa. Tuosta lapsellisesta kuvasta hohtaa vielä tänään, huolimatta vaalenneista väreistä, niin autuas rauha, että äkkiä tunnet piston sydämessäsi ja sinussa herää vaativa halu itkeä itsesi puhtaaksi synneistäsi ja saastaisuudestasi jossain pyhässä kaukaisuudessa, josta et enää takaisin saapuisi. Lukemattomat taiteilijat ovat koettaneet tulkita kaihonsa hartaissa kuvissa, ja joku Ludvig Richterin pieni palanen laulaakin sinulle samoja tunteita kuin Pisan freskot. Miksikä maalasi Tizian, joka muutoin on niin samanaikaisuuden ja ruumiillisuuden ystävä, kuitenkin monta kertaa kirkkaisiin ja selviin kuviinsa kirkkaimman avaruuden sinen pohjaksi? Se on ainoastaan kaistale hyvää tummansinistä, ei voi nähdä, tarkoittaako se kaukaisia vuoria, vai rajatonta avaruutta. Tizian, realisti, ei sitä itsekään tiennyt. Hän ei tehnyt sitä väriharmonian vuoksi, kuten taidehistorioitsijat väittävät, vaan se oli hänen kunnianosoituksensa tuolle sammumattomalle, joka salattuna eli tämänkin iloisen ja onnellisen ihmisen sielussa. Samaten on minusta kaikkien aikojen taide koettanut pukea puheeksi jumaluuden mykkää vaatimusta.

Kypsemmin, kauniimmin ja kuitenkin paljoa lapsellisemmin toi sen esiin pyhä Fransiskus. Vasta silloin ymmärsin hänet täydellisesti. Hänen rakkautensa jumalaan oli samalla rakkautta koko maailmaan, kasveja, tähtiä, eläimiä, tuulta ja vettä kohtaan, siinä oli hän edellä koko keskiajasta, Dantestakin ja tulkitsi ajattomasti inhimilliset tunteet. Hän kutsuu kaikkia luonnon voimia ja ilmiöitä rakkaiksi veljikkeeseen ja sisarikseen. Kun lääkärit kerran hänen myöhemminä vuosinaan määräsivät, että hänen piti polttaa ohimoaan hehkuvalla raudalla, nimitti hän keskellä sairauden ja kidutuksen tuskaa raudan hehkua "tuleksi, rakkaaksi veljikkeeseen".

Ruvetessani nyt rakastamaan luontoa persoonallisesti, kuulemaan sitä kuin toveria ja matkakumppania, joka puhuu vierasta kieltä, oli raskasmielisyyteni myös tosin ei parannut, mutta jalostunut ja puhdistunut. Korvani ja silmäni terottuivat, opin eroittamaan hienoja väriä ja eroituksia, ja halusin kuulla yhä lähempää ja selvemmin koko elämän sydämenlyöntejä, niitä ehkä kerran ymmärtää ja kenties kerran saada lahjat, millä suoda niille runollinen ilmitulomuoto, että muutkin pääsisivät niitä lähestymään ja ymmärtämään, sekä käymään ainoan todellisen virkistyspuhtauden ja lapsen mielen lähteellä. Se oli toivomus, unelma — —, en tiennyt, toteutuisiko se koskaan, siksi pidin siitä, mikä lähinnä oli, rakastamalla kaikkea näkyväistä ja totuttelemalla siihen, etten mitään asiaa enää kohdellut välinpitämättömästi ja halveksivasti.

En voi kuvata, kuinka uudistavasti ja lohduttavasti tämä vaikutti väsyneeseen elämäni. Ei löydy mitään jalompaa ja onnellisempaa maailmassa, kuin äänetön, kestävä, intohimoton rakkaus, ja minulla ei ole sydämellisempää toivomusta kuin että jotkut lukijoistani, tahi kaksi, tahi ainoastaan yksi, tahtois oppia tuntemaan tämän minun kehoitukseni johdosta tuota puhdasta ja autuaaksi tekevää taitoa. Monet tuntevat sen luontaisesti ja harrastavat sitä itsetiedottomasti, he ovat jumalan mielikkejä, hyviä lapsia ihmisten seassa. Monet ovat oppineet sen tuntemaan vaikeiden kärsimysten aikoina — ettekö ole huomanneet, kuinka rampojen ja kurjien katse on ylevä, hiljainen, loistava? Ellette tahdo kuulla minua ja koruttomia sanojani, niin käykää niiden luo, joidenka himoton rakkaus on voittanut ja kirkastanut tuskat.

Surettavan kaukana olen tästä täydellisyyden asteesta, jonka olen löytänyt monessa marttyyrissä. Mutta näinä vuosina oli minulla useimmiten lohdutuksenani se varma usko, että tiesin varman tien sinne päästäkseni.

Sanomattakin on selvää, etten aina käynyt sitä tietä, vaan jäin useinkin matkan varrelle kaikille penkeille istumaan enkä jättänyt monta paha mutkatietäkään koettamatta. Kaksi itsekästä ja voimakasta taipumusta taisteli minussa oikeata rakkauttani vastaan. Olin juoppo ja ihmisvihaaja. Tosin rajoitin viinimäärääni tuntuvasti, mutta joka toinen viikko houkutteli tuo liehakoiva jumala minut heittäytymään hänen helmaansa. Tuskin koskaan on kuitenkaan tapahtunut, että olisin jäänyt öisin kadulle makaamaan tahi tehnyt muita sellaisia yötöitä, sillä viini rakasti minua ja houkutteli minut ainoastaan niin pitkälle, että sen henget pääsivät parhaiten kanssani ystävälliseen keskusteluun. Joka juopottelun jälkeen vaivasi minua pitkät ajat paha omatunto. Mutta lopultakaan en voinut lakata kokonaan lempimästä viinin jumalaa, jonka palvelukseen olin perinyt vahvat taipumukset isältäni. Vuosikausia olin tätä perintöä huolellisesti ja hartaasti säilyttänyt ja omistanut sen itselleni perusteellisesti, sen vuoksi pääsin nyt pälkähästä tekemällä taipumukseni ja omantuntoni välillä puoleksi vakavan, puoleksi leikillisen sopimuksen. Pyhän Assisilaisen kiitoslauluun pääsi mukaan myös "viini, minun rakas veljeni".

Paljoo vaarallisempi oli toinen paheeni. Ihmiset eivät tuottaneet minulle iloa ollenkaan, elelin erakkona ja olin aina valmis pilkkaamaan ja halveksimaan inhimillisiä asioita.

Alottaessani uutta elämääni en alussa tuota huomannut. Mielestäni tein oikein jättämällä ihmiset omaan rauhaansa ja omistamalla sydämellisyyteni, harrastukseni ja osanottoni yksistään luonnon mykälle elämälle. Se täyttikin sydämeni alussa kokonaan.

Öisin pannessani nukkumaan muistin äkkiä jonkun kukkulan, metsänreunustan tai valiopuuni, jota en ollut pitkään aikaan käynyt tervehtimässä. Nyt oli se yksin yön tuulessa, unelmoi, uinui ehkä, voihi ja liikutti oksiaan. Miltä näyttäne se nyt? Jätin kotini ja menin sen luo, näin sen vähäpätöisen varren pimeydessä seisovan, katselin sitä hämmästyneellä sydämellisyydellä ja painoin siitä muistiini hämärtävän kuvan.

Nauratte tälle. Kentiesi oli tämä rakkaus harhaan mennyttä, mutta turhaan tuhlattua se ei ollut. Mutta miten saatoin tämän kautta löytää tien ihmisrakkauteen?

Kun alku vaan on tehty, seuraa muu paras heti itsestään jäljessä. Yhä lähempänä ja yhä mahdollisempänä kuvastui minulle aate suuresta runoelmastani. Ja jos rakkaudessani kerran kehittyisin siihen, että voisin runoilijana kerran puhua metsien ja virtain kieltä, niin ketä varten se sitten tapahtuisi? Ei omia rakkaitani varten, vaan ennen muita kaikkia ihmisiä varten, joiden johtaja ja rakkauden opettaja halusin olla. Ja näitä ihmisiä kohtaan olin raaka, pilkallinen ja tyly. Huomasin tuon ristiriidan ja että oli välttämätöntä ryhtyä taistelemaan tuota katkeraa vierastumista vastaan ja osoittaa ihmisiäkin kohtaan veljellisyyttä. Ja se oli vaikeaa, sillä yksinäisyys ja kohtalo olivat juuri siinä suhteessa tehneet minut paatuneeksi ja pahaksi. Eihän riittänyt se, että koetin olla vähemmän karkea kotona ja ravintolassa ja ystävällisesti tervehdin jotakin vastaantulijaa. Muutoin näin jo tästä, kuinka hyväksi olin suhteeni ihmisiin suolannut, sillä minun ystävällisydenosoitteet otettiin kylmästi ja epäluuloisesti vastaan, tahi pidettiin niitä pilkkana. Pahinta oli, etten ollut vuoteen avannut tuon oppineen, ainoan tuttavani ovea, ja huomasin välttämättömäksi ennen kaikkea uudestaan mennä sinne kolkuttamaan ja hankkia siten jälleen pääsy senlaatuiseen seuraelämään.

Pilkkaamani ihmiskunta auttoi minua tässä melkoisesti. Tuskin olin kerennyt muistella mieleeni tuon talon, kun näin hengessä Elisabethin, yhtä kauniina kuin hänen seisoessaan Segantinin pilveä katsomassa, ja huomasin äkkiä, että hänellä olikin ollut suuri osa kaipuussani ja sydämeni synkkyudessa. Ja tapahtuipa, että ensikerran vakavasti ajattelin pyytää naisen kättä omakseni. Siihen saakka olin ollut niin varma täydellisestä kykenemättömyydestäni avioliittoon, että olin kohdellut itseäni purevalla ivalla siinä suhteessa. Olin runoilija, vaeltaja, juomari, yksivaljakko! Nyt luulin huomanneeni, että kohtaloni tahtoi avata minulle tien ihmisten yhteyteen antamalla sillaksi rakkaudesta perustetun avioliiton. Kaikki näytti niin houkuttelevalta ja varmalta! Että Elisabeth tunsu osanottoa minua kohtaan, sen olin huomannut ja nähnyt; myös oli hän olennoltaan tunteellinen ja jalo. Mietin, kuinka juttellessamme San Clementistä ja sittemmin Segantinin edessä hänen kauneutensa oli ikäänkuin herännyt eloon. Taiteesta ja luonnosta olin taas itse kerännyt vuosien kuluessa rikkaan sisällisen omaisuuden. Minä opettaisin hänet näkemään tuon kaikkialla uinuvan kauneuden, ympäröisin hänet niin totuudella ja kauneudella, että hänen kasvonsa ja sielunsa unohtaisivat kaikki epäsoinnut ja voisivat kehittyä edellytystensä mukaiseen kukoistukseen. Harvinaista kyllä en huomannut sitä koomillisuutta, jota äkillisessä muutoksessani kyllä oli. Minusta erakosta ja ärmätistä oli tullut yhdessä yössä rakastunut hupakko, joka uneksui aviollisesta onnesta ja oman kodin rakentamisesta.

Mitä kiiruimmiten menin siis uudelleen vieraanvaraiseen taloon ja minut otettiin vastaan ystävällisillä moitteilla. Menin sinne usein ja muutamien käyntien jälkeen tapasinkin siellä Elisabethin. Oi miten hän oli kaunis! Hän näytti siltä kuin olin kuvitellut hänen näyttävän lemmittynäni: kauniilta ja onnelliselta. Tunnin verran sain nauttia hänen läsnäolonsa iloista kauneutta. Hän tervehti minua ystävällisesti, jopa sydämellisestikin ja jonkunmoisella avomielisellä ystävyydellä, joka teki minut onnelliseksi.

* * * * *

Muistatteko vielä tuota iltaa, jolloin olimme järvellä venheessä soutelemassa, punaiset paperilyhdyt loistivat, soittoa kuului ja rakkaudentunnustukseni tukahtui alkuunsa? Se oli naurettava ja surullinen kohtaus rakastuneen pojan rakkaudentarinassa.

Naurettavampi ja — surullisempi on rakastuneen miehen Peter Camenzindin rakkaudentarina.

Sivumennen sain kuulla, että Elisabeth oli mennyt aivan äskettäin kihloihin. Onnittelin häntä, tutustuin hänen sulhaseensa, joka tuli häntä noutamaan ja onnittelin häntäkin. Koko illan oli kasvoillani hyvänsuopa holhoojan hymy, minulle itselleni vastenmielinen kuin naamio. Jälkeenpäin en mennyt metsään enkä kapakkaan, vaan istuin kotona vuoteellani, katsoin lamppua, kunnes se rupesi käryämään ja sammui, hämmästyneenä, ukkosen iskemänä, kunnes vihdoin tietoisuuteni alkoi palata. Silloin levisi

jälleen ylleni tuskan ja epätoivon tumma verho, makasin vuoteellani pienenä, heikkona ja murrettuna, ja nyhkytin kuin pieni poika.

Sitten kokosin tavarani, menin aamulla rautatieasemalle ja matkustin kotia. Halusin jälleen kiipeillä Senn-alpeilla, muistella lapsuuteni aikaa ja nähdä, oliko isäni vielä elossa.

Olimme vierastuneet toisistamme. Isäni oli kokonaan harmaantunut, käynyt hiukan kumarammaksi. Hän kohteli minua melkein pä arasti, ei kysellyt mitään, ja näytti olevan tuloni johdosta sekä hämmästynyt että hämillään. Tupa oli hänellä vielä, mutta niityt ja karjan oli hän myönyt, hän eleli pienistä koroistaan ja teki pikkutöitä siellä täällä.

Jäätyäni yksin menin sille paikalle, jossa ennen oli äitini vuode ollut, ja menneisyys vaelsi ohitseni leveänä, rauhallisena virtana. En ollut enää mikään nuorukainen, ja ajattelin, kuinka nopeasti vuodet vierivät, pian tulisi minustakin kumara, harmaahapsi-äijä ja kallistuisin katkeraan kuolemaan. Tuossa pienessä tuvassa, jossa kaikki oli melkein entisellään, jossa pienokaisena olin ollut, latinaa lukenut ja äitini kuolemaa katsonut, juoksivat aatokset niin rauhallisen luonnollisesti. Kiitollisuudella muistelin kaikkia nuoruuteni rikkauksia, muistaen vihdoin Florensissa oppimani Lorenzo Medicin runon:

Quant e bella giovinezza,
Ma si fugge tuttavia.
Chi vuol esser lieto, sia:
Di doman non 'e certezza.

[Kuinka ihana on nuoruus,
vaikkakin se alati meitä pakenee.
Ken tahtoo olla onnellinen,
hän älköön huoliko huomisesta päivästä.]

ja samalla kummastellen, kuinka Italian muistot, historia ja aatokset hengen rajattomasta valtakunnasta johtuivat mieleen vanhan kodin kurkihirren alla.

Annoin sitten isälleni vähän rahaa. Illalla menimme kapakkaan, jossa kaikki kävi samoin kuin kerran ennenkin, paitsi että nyt minä maksoin ja että isäni, puhuessaan tähtiviinistä ja sampanjasta vetosi minun kokemukseeni sekä että minä siedin enemmän kuin hän. Kysyin sitä vanhaa talonpoikaisäijää, jonka päälle olin kaatanut viiniä. Hän oli ollut vitsinieikka ja tempputaituri, mutta oli kuollut aikoja sitten ja hänen viiksiensä päälle alkoi jo ruoho kasvaa. Join waadtlantilaista, kuuntelin keskustelua, kerroin sanasen joukkoon, ja kun kotia mennessämme yöllä kuutamossa isäni humalapäissään yhä puhui ja viittoili, valtasi minut aivan omituinen ennen tuntematon lamauksen tunne. Entisyyden kuvat ympäröivät minua yhä, eno-Konrad, Rösi Girtanner, äiti, Rikhard, Aglietti, ja minä katselin niitä kuin kaunista kuvakirjaa, jonka kuvien kauneutta ja hienoutta ei voi kyllin ihailia, mutta jotka todellisuudessa eivät ole puoleksikaan sen arvoiset. Kaikki tuo oli sohisten solahtanut ohitseni, mennyt ja melkein unohtunut, ja ilmestyi jälleen niin selvään silmiäni eteen: puoli elämäni oli säilynyt muistissani tahtomattani.

Vasta kotia tultuamme, kun isäni vihdoin vaiken ja nukkui, ajattelin Elisabethia. Vielä eilen oli hän minua tervehtinyt, olin häntä ihailut ja toivottanut hänen sulhaselleen onnea. Tuntui kuin olisi siitä kulunut pitkä aika. Mutta tuska heräsi, yhtyi hereille häirittyihin muistoihin ja pudisti itsekästä ja huonoa sydäntäni kuin föhn-tuuli tärisevää, rapistunutta olkimajaa. En voinut olla kotona. Menin alakerran ikkunasta ulos, läpi puutarhan rantaan, irroitin turvattoman purren ja sousin hiljaa järven sumuiseen yöhön. Juhlallisen hiljaisina vartioivat ympärillä hopeaisen sumun peittämät alpit, melkein täysikehäinen kuu loisti kalpeana sinertävässä yössä yli mustien alppien terävien huippujen. Oli niin hiljaista, että saatoin kuulla kaukaa Senn-alpeilta vesiputouksen kohinan. Kotiseutuni ja nuoruuteni henget koskettivat minua kalpeilla siivillään, täyttivät kokonaan pienen purteni ja osoittelivat rukoilevasti ojennetuin käsin ja tuskallisoin, käsittämättömin ilmein.

Mitä merkitystä oli elämälläni ollut ja miksi oli osalleni sattunut niin paljon iloa ja tuskaa? Miksi olin janonnut kaunista ja totta, kun yhäkin vielä janon tuskia sain kärsiä. Miksikä olin uhmailleen kyyneliä vuodattanut, lempeä ja tuskaa kärsinyt noiden ihanien naisten vuoksi, minä, joka tänään taaskin painoin pääni alas häpeästä ja hyljätyyn rakkauden vuodattamista kyynelistä? Ja miksi oli jumala käsittämättömässä viisaudessa luonut sydämeeni tuon polttavan rakkaudenkaihon, koska hän kuitenkin oli määrännyt minut elämään yksinäisenä ja osattomana.

Vesi lori hiljaa keulan edessä ja tippui airoista hopeasateena, äänettöminä vartioivat ympärillä vuoret ja rotkojen sumumeren yllä loisti kalpeana viileä kuu. Nuoruuteni henget seisovivat vaieten ympärilläni ja katsoivat minuun syvillä silmillään hiljaa ja kysyvästi. Olin näkevinäni niiden joukossa myös kauniin Elisabethin, ja hän olisi rakastanut minua ja tullut omakseni, jos olisin saapunut oikeaan aikaan.

Parhaimmalta tuntui minusta myös vaipua hiljaa valkeaan veteen, niin ettei enää kukaan kysyisi. Mutta kuitenkin vedin yhä lujemmin huomattessani, että vanha venhe vuoti. Vilu karsi äkkiä ruumistani ja kiiruhdin kotia päästäkseni vuoteeseen. Makasin väsyneenä valveillani, miettien elämäni ja koettaen huomata, mitä minulta puuttui ja mikä olisi minulle tarpeellista, elääkseni onnellisemmin ja eheämmin ja päästäkseni lähemmä olemisen sydäntä.

Tiesin kyllä, että rakkauden ydin oli hyvyys ja ilo, ja että minun täytyi ruveta vakavasti rakastamaan ihmisiä, huolimatta uudesta Elisabethin tähden saamastani tuskasta. Mutta kuinka? Ja ketä?

Silloin muistin vanhan isäni ja huomasin ensikerran, etten minä ollut rakastanut häntä koskaan oikealla tavalla. Poikasena olin katkeroitannut hänen elämänsä, sitten olin mennyt pois, jättänyt hänet äidin kuolemankin jälkeen yksin ja lopuksi hänet melkein kokonaan unohtanut. Kuvittelin mielessäni hänen lepäävän kuolinvuoteellaan ja itseni siinä vierellä seisomassa yksin ja orpona, nähden hänen sielunsa muuttavan pois, pysyttyään aina minulle outona, jonka rakkautta en ollut koettanut saavuttaa.

Niin alkoi minulla tuo vaikea ja suloinen tehtävä oppia rakastamaan vanhaa räsyistä juoppoa ihanan ja ihailun armaan asemasta. En vastannut hänelle koskaan enää karkeasti, puuhailin hänen kanssaan niin paljon kuin mahdollista, luin hänelle kalenterijuttuja ja kerroin hänelle niistä viimeistä, joita Ranskassa ja Italiassa kasvaa ja juodaan. Hänen pientä työtään en voinut mennä tekemään hänen edestään, koska hän olisi ilman sitä vajonnut kokonaan välinpitämättömyyteen. En myöskään voinut totuttaa häntä ottamaan iltahumalaansa kanssani kotona, menemättä kapakkaan. Parina iltana koetimme sitä. Noudin viiniä ja sikareja ja koetin saada vanhuksen ajan kulumaan. Neljäntenä ja viidentenä iltana muuttui hän hiljaiseksi ja pahantuulennäköiseksi ja rupesi valittamaan, kun kysäsin häneltä, mikä häntä vaivasi: "Etkö päästä isääsi enää koskaan kapakkaan?"

"Älä puhu mitään", sanoin silloin, "sinä olet isä ja minä poika, sinun asiasihan on, miten tehdään."

Hän katsoi minuun hiukan epäillen, otti lakkinsa ja niin menimme kapakkaan.

Huomasin selvään, että pitempi yhdessä olomme oli isästä vastenmielistä, vaikkei hän mitään siitä sanonut. Itsenikin teki mieli hakea jostakin kaukaisuudesta rauhoitusta ristiriidoilleni. "Mitä sanoisit, jos matkustaisin tänään?" kysäsin äijältä. Hän kynsäsi korvallistaan, kohautti kapeaksi käyneitä hartioitaan, naurahti viekkaasti ja vastasi: "Kuten tahdot". Mutta ennenkuin matkustin, pyysin muutamien naapurien sekä luostariveljien pitämään häntä silmällä. Yhden kauniin päivän käytin myöskin noustakseni Senn-alpille. Sen kupevalta, leveältä laelta näin vuoria ja vihreitä laaksoja, kirkkaita vesiä ja savua kaukaisista kaupungeista. Poikana oli kaikki tämä sytyttänyt rintaani voimakkaan halun päästä valloittamaan edessäni avautuva ihana maailma, ja kun se nyt jälleen oli avoinna edessäni, yhtä ihanana ja vieraana kuin koskaan ennen, olin valmis uudelleen sinne käymään ja vielä kerran onnen saarta etsimään.

Tutkimusteni vuoksi olin jo aikoja sitten päättänyt mennä asumaan Assisiin pitemmäksi ajaksi. Matkustin ensin Baseliin, pannen kuntoon välttämättömimmät, varustin tavarani ja lähetin ne edeltäpäin Perugiain. Itse matkustin Florensiin ja kuljeksin sieltä pyhiinvaeltajana hitaasti ja mukavasti jalkasin eteläänpäin. Siellä ei tarvita mitään erityisiä keinoja päästäkseen ihmisten kanssa ystävällisiin suhteisiin; näiden ihmisten tunteet karehtivat aina pintavesillä, heidän elämänsä on niin yksinkertaista, vapaata ja lapsellista, niin että joka kaupungissa tulee tehneeksi aina uusien ihmisten kanssa uusia tuttavuussuhteita. Tunsin olevani jälleen pelastettu sekä kotiutunut ja päätin, etten vasta Baselissa hakisi ihmisten lämmittävää läheisyyttä ylhäisempien seurassa, vaan yksinkertaisen kansan joukossa.

Perugiassa ja Assisissa saavutin jälleen innostusta ja elämää historiallista teostani varten. Kun paljas oleskelukin niillä seuduilla oli nautintoa, alkoi vahinkoa kärsinyt olemukseni taas tervehtyä ja rakentaa elämää kohti uusia hätäsiltoja. Taloudenhoitajattareni Assisissa, rehellinen ja hurskas vihannesten myyjätär, jutteli kerran kanssani pyhimyksestämme, ja muuttui innokkaaksi ystäväkseni, saattaen minut väkevän katolilaisen maineeseen. Niin ansaitsematon kuin tämä kunnia olikin siitä kuitenkin se hyöty, että pääsin irti pakanuuden maineesta, joka muutoin on jokaisella muukalaisella vastuksena. Vaimon nimi oli Anunziata Nardini, 35 vuoden vanha leski, suunnattoman paksu ruumiiltaan, tavattoman siro tavoiltaan. Sunnuntaisin oli hän kukallisessa iloisenvärisessä puvussaan kuin itse ilmeinen juhlapäivä, silloin oli hänellä päällään, paitsi korvarenkaita, vielä kultakäädyt rinnoillaan, joissa joukko kultaisia mitaleja helisi ja välkkyi. Sitäpaitsi laahasi hän mukanaan hopeahelaista, raskasta rukouskirjaa, jonka käyttäminen hänelle joka tapauksessa olisi tullut hankalaksi, ja kaunista hopeaketjuista rukousnauhaa, jota hän sensijaan käytteli sitä kätevämmiin. Kun hän näin kirkonmenojen välillä istui kirkon etehisessä kertoen ihaileville naapurinvaimoille poissa olevien ystävätärten syntejä, kuvastihe hänen pyöreillä, hurskailla kasvoillaan liikuttavasti jumalan kanssa sovinnossa oleva sielu.

Kun ihmiset eivät voineet lausua nimeäni, nimittivät he minua yksinkertaisesti "herra Pietroksi". Kauniina, kultaraskoisina iltoina istuimme yhdessä pienessä etehisessä, siinä naapurit, lapset ja kissat joukossa, tahni myymälähuoneessa hedelmien, vihanneskorien, siemensäkkien ja riippuvien

savumakkaroiden keskellä, kerroimme toisillemme kokemuksiamme, keskustelimme vuodontulontoiveista, poltimme tupakkaa ja imeskelimme kumpikin melooniviipalettaan. Kerroin pyhästä Fransiskuksesta, Portinukulasta ja Sentan kirkosta, pyhästä Klarasta ja ensimmäisistä luostariveljistä. Vakavasti minua kuunneltiin ja tehtiin tuhansia pieniä kysymyksiä, ylistettiin pyhimystä, ruvettiin kertomaan ja pohtimaan uudempiä ja jännittävämpiä tapauksia, joista ryövärijutut ja poliittiset tapahtumat erittäinkin olivat mieluisia. Ympärillämme leikkivät ja peuhasivat kissat, lapset ja koirat. Omasta halustani ja pitääkseni yllä hyvää mainettani kertoilin pyhän Fransiskuksen historiaa ylösrakentavien ja liikuttavain pyhimystarujen mukaan, ja olin mielissäni, kun olin muiden vähien kirjojeni mukaan tullut myös ottaneeksi Arnoldin "Vanhojen isien ja muiden jumalassa autuaitten elämän", jonka hurskaat tarinat kääntelin pienillä muutoksilla italialaiselle kansanmurteelle. Sivukulkijat pysähtyivät hetkiseksi, kuuntelivat, juttelivat hiukan mukana, ja niin vaihteli seura illassa usein kolme neljä kertaa, paitsi että rouva Nardini ja minä aina olimme vakinaisesti paikoillamme. Vieressäni oli minulla punaviiniä suuressa litteässä pullossa ja nuo köyhät sekä kohtuulliset ihmiset katselivat kunnioituksella minun runsasta viinin käyttöäni. Vähitellen muuttuivat naapurien arat naisetkin rohkeammiksi ja ottivat kynnykseltä pitäen osaa keskusteluun, saivat lahjaksi pieniä kuvia ja rupesivat uskomaan minun pyhyteeni, koska en pakkautunut tekemään mitään tunkeilevaista pilaa enkä yleensä pyrkinyt heidän suosionsa. Heissä oli muutamia suurisilmäisiä haaveksivia kaunottaria, jotka näyttivät olevan kotoisin Peruginon tauluista. Pidin heistä kaikista ja nautin heidän hyväntahtoisesta leikillisestä seurastaan, mutta en rakastunut heistä kehenkään, sillä nuo kaunottaret olivat niin toistensa näköisiä, että heidän kauneutensa oli minusta rotuominaisuus eikä mikään persoonallinen etu. Usein saapui seuraamme myös Mattheo Spinelli, leipurimestarin nuori poika, aika velikulta ja sukkeluusmestari. Hän osasi matkia useita eläimiä, tunsu tarkkaan joka häväistysjutun ja oli pakahtuakseen täynnä kaikenmoisia julkeita ja viekkaita vehkeitä. Kertoessani pyhimystaruja kuunteli hän vallan verrattoman hurskaasti ja nöyrästi, mutta teki jälkeinpäin pyhistä isistä niin lapsellisen hurskaita, ilkeitä kysymyksiä, vertauksia ja otaksumisia, emäntäni suureksi kauhistukseksi ja kuulijain peittelemättömäksi ihastukseksi.

Usein istuin yksinäni rouva Nardinin luona kuunnellen hänen ylösrakentavaisia puheitaan ja nautin salassa hänen monista inhimillisistä heikkouksistaan. Yksikään lähimmäisen vika ja synti ei jäänyt häneltä huomaamatta ja hän määräsi kiusoittavan tarkkaan jo edeltäpäin heidän jokaisen paikkansa kiirastulessa. Minut oli hän kuitenkin sulkenut sydämeensä ja uskoi minulle avomielisesti pienimmätkin kokemuksensa ja huomionsa. Pienimmistäkin ostoksistani otti hän selvää, kysyi, miten paljon olin maksanut ja valvoi, ettei minua petetty. Kerroin hänelle pyhimyksemme elämäkerran ja hän puolestaan tutustutti minut hedelmä- ja vihanneskauppaan ja kyökin salaisuuksiin. Eräänä iltana istuimme rappiolle joutuneessa etehisessä. Lasten suunnattomaksi riemuksi olin laulanut sveitsiläisen laulun ja vuoristolaisen tapaan hiukan äänelläni lurikoinut. He aivan vääntelehtivät riemusta, matkivat vieraan kielen kaikua ja näyttivät, miten koomillisesti kurkunpääni liikkui edestakaisin hyräillessäni. Silloin alkoi joku puhumaan rakkaudesta. Tytöt tirskuivat, rouva Nardini huokaili ja mulkoili surullisesti, ja lopuksi vaadittiin minua kertomaan oma lemmentarinani. Elisabethista en puhunut mitään, mutta kerroin veneretkestäni Aglietin kanssa ja onnettoman lopun saaneesta rakkaudentunnustuksestani. Tuntui omituiselta kertoa tätä asiaa, josta en ollut kellekään paitsi Rikhardille sanaakaan virkkanut, tälle uteliaalle umbrialaiselle kuulijakunnalle, edessä kapeat, etelämaiset kadut ja iltaruskon punaamat kukkulat. Kerroin asian paljo sitä ajattelematta, vanhain novellien tapaan, mutta kuitenkin oli sydämeni mukana ja salaa pelkäsin, että kuulijani nauraisivat ja pilkkaisivat minua.

Kun olin lopettanut, olivat kaikkien katseet osanottoisesti suunnatut minuun.

"Niin uljas mies!" huudahti vilkkaasti eräs tyttö. "Niin uljaskin mies voi olla onneton rakkaudessaan!"

Mutta rouva Nardini silitti lihavalla kädellään hiljaa tukkaani ja lausui: "Mies parka".

Toinen tyttö ojensi minulle suuren luumun, ja kun pyysin häntä haukkaamaan siitä ensiksi, teki hän sen ja katsoi minuun hyvin vakavasti. Mutta kun tahdoin antaa muidenkin siitä maistaa, ei hän sitä sallinutkaan. "Ei, syökää itse! Olen lahjoittanut sen Teille, koska olette kertoneet meille onnettomuudestanne."

"Mutta Te rakastutte tietysti vielä johonkin toiseen", sanoi eräs päivettynyt viininviljelijä.

"En", vastasin.

"Vieläkö sitten rakastatte tuota häijyä Erminiaa?"

"Rakastan nyt pyhää Fransiskusta ja hän on opettanut minut rakastamaan kaikkia ihmisiä, teitä, Perugian ihmisiä, kaikkia näitä lapsia tässä, vieläpä Erminian rakastettuakin."

Tämä idyllinen elämä häiriytyi ja joutui hiukan vaaranalaiseksi, kun huomasin, että signora Nardinin oli vallannut vankka halu saada minut lopullisestikin jäämään hänen luoksensa menemällä naimisiin

hänen kanssaan. Tämä pieni juttu kehitti minusta notkean diplomaatin, sillä ei ollut suinkaan helppo hävittää noita unelmia, häiritsemättä yhteistä sopusointua ja panematta mieluisaa ystävyyttä alttiiksi. Kotimatkaa oli minun myöskin ajateltava. Ellen olisi yhä unelmoinut tulevaa runoteostani ja ellei kassaani olisi ruvennut vaivaamaan köyhyys, niin olisin jäänyt sinne. Olisinpa kenties kassani vuoksi nainutkin Nardinin. Mutta se, mikä minut siitä kuitenkin pidätti, oli vielä parantumaton sydämentuskani Elisabethin tähden ja halu saada tavata häntä.

Pyöreähkö leski mukautui vastoin odotustani hiljaisesti välttämättömyyden pakkoon eikä kostanut pahoja tekojani. Lähtiessäni tuntuivat jäähyväiset kentiesi minusta raskaammilta kuin hänestä. Jälkeeni jäi täällä paljota enemmän kuin koskaan kotoa lähtiessäni, ja koskaan eivät ole lähdön hetkenä käteni useampaa sydämellistä puristusta saaneet kuin nyt. Ihmiset toivat mukaani vaunuun hedelmiä, viiniä, makeata viinaa ja makkaraa, ja minulla oli sydämessäni outo tunne, että erosin ystävistä, joista ei ollut suinkaan sama, jäinkö vai meninkö. Mutta rouva Anunziata Nardini suuteli minua eron hetkellä molemmille poskille, ja kyyneleet kihosivat hänen silmiinsä.

Aikaisemmin olin luullut erityiseksi nautinnoksi olla rakastettu, tuntematta vastarakkautta. Nyt olin kokenut, kuinka kiusallista on olla tuollaisen tarjoutuvan rakkauden esineenä, johon ei voi vastata. Ja kuitenkin olin hiukan ylpeä siitä, että vieras nainen minua rakasti ja toivoi miehekseni.

Jo tämä pieni turhamaisuuskin merkitsi parannusaskelta tilassani. Rouva Nardinia kävi säälikseni, mutta kuitenkin olin mielissäni, että asia oli tapahtunut. Yhä enemmän opin vähitellen huomaamaan että onnella ja ulkonaisten toiveiden täyttymisellä on hyvin vähä yhteistä, ja ettei rakastuneitten nuorukaisten lemmentuskissa, olivatpa ne kuinka tuskallisia tahansa, ole vähääkään traagillisuutta. Tuskallistahan oli tietää, etten saisi Elisabethia omakseni. Mutta elämäni, vapauteni, työ- ja ajatuskykyni säilyivät silti ennallaan, ja saatoinkin kaukaa lempiä häntä sydämessäni niin paljon kuin halusin. Tämä ajatustapa ja vielä enemmän oloni lapsellinen iloisuus olivat olleet minulle näinä umbrialaisina kuukausina yleensä terveelliset. Sitä ennen olin ollut terävä huomaamaan kaikessa naurettavaa ja hassunkurista, jolla myös aina olin turmellut oman iloni. Nyt rupesin vasta ymmärtämään elämän huumoria ja minusta rupesi tuntumaan sovinnonteko tähtieni kanssa yhä mahdollisemmalta ja helpommalta, sekä onnen suupala elämän pöydältä jokseenkin todennäköiseltä.

Niinpä taitaa olla useimmiten asianlaita Italiassa matkustaissa. Silloin heitetään hitoilte kaikki periaatteet ja ennakkoluulot, pistetään kädet housuntaskuun, naureskellaan huolimattomasti ja ollaan olevinaan ulosoppinut elämätaiteilija. On saatu uida hiukan etelän lämpimissä elämänvesissä ja niin eletään siinä uskossa, että samaa riittää edeskinpäin myös kotona. Niin on minullekin käynyt joka kerta Italiasta palatessani ja tällä kerralla tuntuvimmin. Palattuani Baseliin oli vanha, jäykistynyt elämä siellä nuorentumattomana ja entisellään, ja niin sain astua iloni valtakunnasta askeleen pikkumaisuutta ja harmien maailmaa kohti. Mutta hiukkanen hankkimastani uutuudesta jäi kuitenkin edelleen itämään ja siitä alkaen ei pieni purteni koskaan purjehtinut ei kirkasten eikä sameitten vesien halki, ilman ettei sillä olisi aina ollut liehumassa julkean rohkeana pieni värikäs lippupahanen.

Muutoinkin oli elämänyymmärrystapani vähitellen muuttunut. Ilman suurempia suruja tunsin jättäväni nuoruuden vuodet ja saapuvani siihen ikäkauteen, jolloin voi kulunutta elämäänsä pitää pienenä kulettuna taipaleena ja itsensä matkalaisena, jonka vaellus ja uppoaminen maailman mereen ei tule suurta huomiota herättämään eikä paljon puuhaa tuottamaan. Päämäärä on pidettävä aina selvillä, mieliunelma aina kirkaana, mutta liiallista välttämättömyyden tunnetta ei ole aina päästettävä valtaan, vaan on suotava itselleen usein lepohetkiä, voidakseen omantunnonvaivoitta laiskotella muutaman päivämatkan, maata ruohossa, viheltää laulunpätkän ja nauttia rakkaasta nykyisyydestä ilman muita ajatuksia. Siihen saakka olin oikeastaan ollut ylimysihminen, jumaloimatta kuitenkaan koskaan Zarathustraa, eikä minulta ollut puuttunut itserakkautta eikä vähä-arvoisempien kansalaisten halveksimista. Nyt opin yhä paremmin ymmärtämään, ettei siinä suhteessa ole mitään rajoja, että vähäpätöisten, sorrettujen ja köyhäin elämä on aivan yhtä monipuolista, vieläpä lämpimämpää, todellisempaa ja mallikelpoisempaa kuin parempiosaisten ja ylhäisten.

Muutoin saavuin Baseliin juuri oikeaan aikaan ottaakseni osaa illanviettoon, joka tapahtui ensikertaa tällävälain naimisiin menneen Elisabethin kodissa. Olin hyvin tyytyväinen, vielä terve ja päivettynyt matkani jälkeen ja muistin joukon kaikellaisia pieniä hauskoja tapahtumia sitte viime näkemän. Kaunis rouva suvaitsi osoittaa minulle erityistä hienoa tuttavallisuutta, ja iloitsin koko illan siitä, että onneni oli varjellut minut myöhään tulleen kosijan ikävästä asemasta. Sillä huolimatta kokemuksistani Italian matkalta oli minulla yhäkin omat pienet epäluuloni naisia kohtaan, sillä yhäkin luulin heidän julmalla ilolla katselevan niitä toivottomia tuskia, joita heihin rakastuneilla miehillä oli kärsittävä. Erinomaisen valaiseva tällaisen kunniattoman ja piinallisen aseman ymmärtämiseksi on eräs pieni kertomus lasten kouluelämästä, jonka kerran kuulin muutamalta viisivuotiaalta pojalta. Siinä lastenkoulussa, jossa hän kävi, oli käytännössä seuraava merkillinen ja esikuvallinen tapa: Jos joku poikanen oli sattunut tekemään jonkun tavallista raskaampaa laatua olevan kolttosan ja häneltä piti sen vuoksi pudotettaa housut alas, niin määrättiin kuusi pientä tyttöä pitämään tätä vastustelevaa

rangaistusvankia rangaistuksen täytäntöönpanoa varten kiinni penkillä tuossa kieltämättä kiusallisessa asemassa. Koska tätä kiinnipitoa pidettiin suurena kunnian ja luottamuksen osoituksena, pääsivät tuosta julmasta riemusta osallisiksi aina ne tytöt, jotka kulloinkin olivat olleet kilteimmät ja parhaimmat. Tuo leikillinen lasten juttu on usein antanut minulle ajattelemista, onpa sellainen kohtalo sattunut osakseni unessa pari kertaa, niin että ainakin unen kautta tiedän, kuinka kurjalle tuntuu olo siinä asemassa.

VII.

Kirjailijatointoni en ole juuri koskaan ottanut vakavalta kannalta. Työstäni sain leivän, tein pieniä säästöjä ja lähetin murun isälleni silloin tällöin. Iloisena vei hän sen vuorostaan kapakkaan, lauloi siellä kaikin mahdollisin äänin ylistystäni ja mieltipä jo ruveta vastapalveluksiakin tekemään. Olin nimittäin kerran sanonut hänelle, että ansaitseen leipäni sanomalehtiartikkeleilla. Nyt piti hän minua samallaisena uutistoimittajana, jommoisista on maaseutulehdissä, ja kirjoitti minulle kolme isällistä kirjettä, kertoen tapahtumista, joita hän piti tärkeinä ja joilla hän arveli minun rahaa ansaitsevan. Eräs oli muutaman ladon paloa koskeva, toisessa kerrottiin parin vuorituristin tapaturmaisesta putoamisesta ja kolmannessa kylätuomarin vaalista. Ne oli kirjoitettu jo valmiiksi karkean värikkääseen sanomalehtityyliin ja tuottivat minulle todellista iloa, sillä olivathan ne todistuksia välillämme vallitsevasta ystävällisestä suhteesta ja vuosien perästä ensimmäiset kotoa saamani kirjeet. Ne virkistivät minua myöskin sen kautta, että ne olivat itsessään tahtomattansa hienoa pilaa kirjailijatoimistani; ja takaanpa, että kuukausittain ilmoittelin monta kirjaa, jotka eivät olleet läheskään niin tärkeitä kuin nuo maaseudun tapahtumat.

Siihen aikaan ilmestyi pari kirjaa, joiden tekijät tunsin jo Zürichistä alkaen, jolloin he olivat molemmat yläpuolella tavallisten rajojen eläviä runoilijanuorukaisia. Toinen heistä asui nyt Berlinissä ja hänellä oli kerrottavana paljo mehukkaita asioita suurkaupungin kahviloista ja tyttöpaikoista. Toinen oli rakentanut itselleen Münchenin ympäristöön loistavan ylellisen erakonasumuksen, jossa hän vietti aikansa, vaappuen innostuksesta toiseen, milloin neurasteenisissa, itsetutkistelemuksissa, milloin spiritistisissä kokeissa, halveksittavana ja toivotonna. Minun piti arvostella kirjat, ja en voinut olla laskematta arvosteluissani herroista hiukan viatonta pilaa. Neurasteenian tutkijalta tuli vastaukseksi ainoastaan halveksiva, suorastaan ruhtinaallinen kirje. Mutta berliiniläinen nosti asiasta häväistysjutun muutamassa aikakauskirjassa, hänen vakavaa tarkoitustaan ei oltu muka ymmärretty, hän huusi avukseen Zolan ja uskalsi lausua minun muka ymmärtämättömän arvosteluni johdosta moitteen sveitsiläisten muka yleensä itserakasta ja arkipäiväistä henkeä vastaan. Luulenpa, että tuolla miehellä oli ollut ainoa edes jossakin määrin terve ja arvokas kirjallinen kautensa Zürichissä.

Tosin en ollut koskaan ollut mikään erityisempi isänmaallisuudenharrastaja, mutta tämä berliiniläisen annos oli minusta kuitenkin jo vähän liian väkevä, ja kirjoitin siis tuolle tyytymättömälle vastaukseksi pitkän epistolan, jossa en juuri pannut vakan alle halveksimistani tuota pöyhkeää suurkaupungin uutuussankaria kohtaan.

Tämä nahina teki minulle hyvää ja pakoitti minut uudelleen tarkemmin tutkimaan käsitystäni nykyaikaisesta sivistyselämästä. Se työ oli vaikea ja pitkälinen sekä päättyi hyvin vähän virkistäviin tuloksiin. Kirjani ei menetä mitään, vaikka vaikenemalla ne sivuutankin.

Mutta nämä mietteet saivat minut samalla lähemmin tarkastelemaan itseäni ja kauan suunniteltua elämäntyötäni.

Kuten olen selittänyt oli tarkoitukseni tehdä jossain suuremmassa runoelmassa luonnon mykkä elämä nykypäivän ihmisille rakkaammaksi ja läheisemmäksi. Tahdoin opettaa ihmisen kuulemaan maan sydämensykintää, ottamaan osaa kaikkeuden elämään ja unohtamaan oman pienen kohtalonsa kera taistellessaan, ettemme ole itsestämme syntyneitä jumalia, vaan maailman kaikkeuden lapsia ja osia. Halusin muistuttaa ihmisille sitä, että virrat, meret, kiitävät pilvet ja myrsky ovat, samoin kuin runoilijan laulut ja öittemme unet, kaipuun vertauksia ja esikuvia, jotka jännittävät siipiään taivaan ja maan välillä ja joiden päämääränä on päästä epäamättömään varmuuteen siitä, että kaikilla, joissa elämää on, on myös maailman kansalaisoikeus ja kuolemattomuus. Jokaisen olennon ydin on varma tästä oikeudestaan, se on jumalan lapsi ja lepää pelotta ijankaikkisuuden helmassa. Mutta kaikki, mikä meissä on pahaa, sairasta, turmeltunutta, vastustaa tätä uskoa ja uskoo kuolemaan.

Mutta tahtoisin myös opettaa ihmiset huomaamaan, kuinka tästä veljellisestä rakkaudesta luontoa kohtaan pulppuaa esiin elämänilon lähde; tahtoisin saarnata katsomisen, kulkemisen, nauttimisen,

käsillä olevan hetken riemua. Tahtoisin antaa vuorten, merten ja vihreitten saarien puhua heille mahtavalla viehättävällä kielellään ja tahtoisin pakoittaa heidät näkemään, kuinka suunnattoman monipuolinen ja vilkas elämä päivittäin kukoistaa sekä kuohuu teidän talojenne ja kaupunkien ulkopuolella. Tahtoisin päästä siihen, että häpeäisitte tietäessänne enemmän ulkomaisista sodista, muodista, juoruista ja kirjallisuudesta kuin keväästä, joka teidän kaupunkeinne edessä puhkeaa hillittömään monipuolisuuteensa, kuin virrasta, joka siltainne alatse juoksee tahi kuin metsistä ja ihanista niityistä, joiden läpi junamme kiitävät. Tahtoisin kertoa teille siitä unohtumattomien kultaisten nautintojen sarjasta, jonka minä erakko ja huono elämäntaituri tässä maailmassa olen löytänyt ja haluaisin, että te, jotka kenties olette onnellisempia ja iloisempia kuin minä, tekisitte tässä maailmassa vielä iloisempia löytöretkiä.

Ja ennenkaikkea haluaisin kätkeä sydämiinne rakkauden kauniin salaisuuden. Toivoisin voivani opettaa teitä olemaan veljiä kaikelle eläväiselle, täyttämään sydämenne siihen määrään rakkaudella, ettette enää pelkäisi kärsimyksiä ja kuolemaa, vaan ottaisitte ne vastaan vakavina sisaruksina, jos ne teidän luoksenne saapuisivat. Tämän kaiken haluaisin esittää, en hymneissä ja korkeissa lauluissa, vaan koruttomasti, todenmukaisesti ja asiallisesti, kertoa kuten kotiin palaava matkalainen kertoo toverilleen kokemuksiaan.

Tahtoisin, — haluaisin — toivoisin —, sehän tuntuu todellakin koomilliselta. Yhä odotan sitä päivää, jolloin tästä paljaasta tahtomisesta sukeutuisi suunnitelma ja kehys. Mutta olinhan ainakin kokoillut paljo aineksia. En ainoastaan päähän, vaan myöskin pieniin kapeisiin kirjasiin, jommoisen aina pidin matkoillani taskussani ja joista aina yksi joka toinen viikko täyttyi. Sinne olin vaillinaisina ja lyhyinä lauselmina kirjoittanut muistiin kaikki, mitä mielestäni oli näkyvää maailmassa, ilman mitään lisämietelmiä ja yhteyttä. Se oli ikäänkuin taiteilijan skitsikirja, jossa oli lyhyin piirtein kuvattuna paljaita tosi-olioita: Kuvia kaduilta ja maanteiltä, varjokuvia vuorilta ja kaupungeista, talonpoikien, käsityöläisten, torimuijien jutelmia, ilman ennussääntöjä, havaintoja valosta, tulesta, sateesta, kivistä, kasveista, eläimistä, linnunlennosta, aaltojen muodostumisesta, meren värvivahduksista ja pilvien muodoista. Joskus olin myös muodostanut niistä lyhyitä kertomuksia ja julaissut ne luonnon- ja matkatutkielminä, ollenkaan kuitenkaan niissä inhimillisyyden asiaan tähtäämättä. Ilman inhimillisyyden täytettäkkin oli minua huvittanut jonkun puun tahi eläimen elämä tahi jonkun pilven juoksu.

Usein olin jo tullut ajatelleeksi, ettei suuremmalla runoteoksella, jossa ei yleensä esiinny yhtään ihmistä, voi olla mitään todellista arvoa, mutta vuosikausia haudoskelin kuitenkin tätä ihannettani sydämessä hämärä toivo siitä, että kenties kuitenkin mahtava inspiratsioni kerran voittaisi mahdollisuudetkin. Nyt ymmärsin lopullisesti, että minun on kansoitettava kauniit maisemani, ja ettei ihmisiä voisi kuvata niin luonnollisesti ja totuudenmukaisesti kuin pitäisi. Äärettömän paljo aukeni silloin minulle parannettavaa, ja sitä työtä teen vieläkin. Siihen saakka olivat ihmiset olleet minulle kokonaisuudessaan vieraita. Viimeksi olen oppinut, kuinka hyödyllistä on tutkia ja oppia tuntemaan yksityis-olioita abstraktisen inhimillisyyssaatteen asemasta, ja muistini sekä muistikirjani täyttyivät aivan uusilla kuvilla.

Näiden tutkimusten alku oli aika ilahduttava. Jätin lapsellisen välinpitämättömyyteni ja miellyin moneen ihmiseen. Huomasin, kuinka monta itsestään selvää asiaa oli minulle jäänyt vieraaksi, ja näin myöskin, miten olin saanut auki ja teroittanut silmäni vaeltaessani ja nähdessäni maailmaa. Koska aina olin tuntenut erityistä rakkautta lapsia kohtaan, seurustelin niiden kanssa niin usein ja niin paljo kuin mahdollista.

Pilvien ja aaltojen tarkasteleminen oli kuitenkin ollut hauskempaa kuin ihmisten. Hämmästyksellä huomasin, että ihmisen erottaa muusta luonnosta erittäinkin jonkunmoinen häntä ympäröivä ja suojaava valheaitaus. Lyhyessä ajassa saatoin huomata kaikissa tuttavissani saman ilmiön — mikä johtui siitä, että heidän oli pakko esiintyä selväperiaatteisina henkilöinä, vaikka kukaan ei kuitenkaan tuntenut heidän sisintä olemustaan. Omituisin tuntein huomasin itsessäni samaa, ja koetin nyt tunkea henkilöiden ytimeen. Useimmille oli tämä aitaus hyvin tärkeä. Lapsissakin jo saattoi sen huomata kaikkialla, ja lapset myöskin alati, tietäen tai tietämättään, mieluummin näyttelivät jotakin osaa kuin esiintyivät avoimesti ja peittelemättä vaistojensa mukaan.

Muutaman ajan kuluttua olin huomaavinani, etten tehnyt enää mitään edistysaskeleita ja että vaan sotkeuduin harhaan johtaviin yksityisseikkoihin. Aluksi koetin hakea vikaa itsestäni, mutta en voinut pianaikaa enää salata itseltäni sitä, että olin pettynyt ja etten löytänyt ympäristöstäni niitä ihmisiä, joita hain. En tarvinnut erikoismerkittäviä, vaan tyyppejä. Sellaisia ei ollut akateemikkojen piirissä eikä seuraelämä-ihmisten joukossa löydettävissä. Kaiholla muistelin Italiaa ja kaiholla käsityöläispoikia, matkatovereitani ja ystäviäni monella pitkällä jalkamatkalla. Heidän kanssaan olin hyvin tottunut seurustelemaan ja löysin heissä monta kunnan nuorukaista.

Oli turhaa ruveta pitämään kestikievaria kotimaan lentävien lintujen vuoksi. Maankuleksijajoukot

eivät minulle kelvanneet. Olin taas jonkun aikaa neuvotonna, seurustelin lasten kanssa ja kirjoitin tutkimuksiani kapakoissa, joista ei luonnollisesti ollut mitään saatavana. Tuli pari surullista viikkoa, jolloin taas olin epätoivoissani, pidin halujani ja toivomuksiani naurettavan liioiteltuina, kuljeskelin paljo ulkona ja vietin jälleen puolet yöt viinin vierellä.

Sillävälän oli pöydälleni taas kokoontunut pari kantamusta kirjoja, jotka kyllä olisin mielelläni säilyttänyt, viemättä niitä antikvariin; mutta hyllyissäni ei ollut enää tilaa. Saadakseni vihdoinkin asian autetuksi menin erääseen pieneen puusepänliikkeeseen ja pyysin itse mestaria saapumaan asuntooni ottamaan mittaa pientä kirjahyllyä varten.

Hän tuli, mies pieni, hidaskäppäinen, miettivin askelin, rupesi paikkaa mittaamaan, pani polvilleen lattialle, ojensi metrimittan kattoon, tuoksahti hiukan liimalta ja kirjoitti muistikirjaansa huolellisesti luvun toisensa jälkeen tuumankorkuisilla numeroilla. Sattumalta töyttäsi hän muuatta tuolia, jossa oli kirjoja, niin että pari kirjaa putosi alas. Hän kumartui, niitä nostamaan. Kirjojen joukossa oli pieni käsityöläisten ammattisanakirja. Sen voi nähdä missähyvänsä saksalaisessa käsityöläismajalassa, kirja on hyvin tehty ja huvittava.

Puuseppä, nähdessään tuon hänelle hyvin tutun kirjaseinän, katsahti omituisesti minuun, puoleksi huvitettuna, puoleksi epäluulolla.

"Mikä hätänä?" kysyn minä.

"Anteeksi, tuossa on kirja, jonka minäkin tunnen. Oletteko todellakin lukenut sitä?"

"Matkoillani pitkin maanteitä olen tutkinut ammattikieltä", vastasin, "ja katsonpa sieltä vieläkin silloin tällöin jonkun lauseparren."

"Todellakin", huudahti hän, "ja oletteko sitten itse oppimatkalla ollut?"

"En varsin siinä mielessä kuin Te otaksutte, mutta matkoilla olen ollut ja monessa majalassa yötä majoillut."

Sillävälän oli hän uudelleen nostanut kirjat paikoilleen ja teki lähtöä.

"Missä Te olette aikoinanne kuljeskellut?" kysyin häneltä.

"Täältä Koblenziin, ja sittemmin aina Geneveen saakka. Se ei ollut muutoin minun huonointa aikaani."

"Ja putkassakin olette kenties pari kertaa ollut?"

"Kerran, Durlachissa."

"Kertokaapa, kuulkaa, minulle siitä joskus! Tapaamme toisemme jossain ja juomme lasin terveydeksemme?"

"Sitä en mielelläni, herrani tee. Mutta jos Teillä sopii joskus vapaailtana tulla luokseni ja kysyä: mitä kuuluu? miten jaksatte? niin silloin saamme nähdä. Ellette vaan mieli tehdä koiruuksia kanssani."

Muutama päivä sen jälkeen oli Elisabethilla vapaa vastaanottoilta, mutta minä jäin kadulle miettimään, menisinkö sen sijaan puuseppäni tervehtimään. Niinpä käännyinkin ympäri, jätin kylänuttuni kotia ja menin puusepän luo. Työhuone oli jo aivan pimeä ja suljettu, kompuroitsin pimeään etehisen ja ahtaan pihan kautta takarakennukseen ja kiipeilemällä siellä portaita ylös toisia alas löysin vihdoinkin oven, jossa oli mestarimme nimikilpi. Astuttuani sisään tulin pieneen kyökkiin, jossa laiha vaimo laittoi illallista ja samalla piti silmällä kolmea lasta, jotka tuossa ahtaassa huoneessa asianmukaisesti elämöivät. Ujostellen vei vaimo minut viereiseen tupaan, jossa itse puuseppä istui ikkunan ääressä sanomalehteä lukien. Aluksi näytti hän melkoisen kärtyisältä pitäen minua tunkeilevaisena liiketuttavana, mutta tunsikin minut sitten ja ojensi kätensä.

Kun hän oli yllätyksissään ja hämillään, käännyin lapsia puhuttelemaan; he pakenivat minua kyökkiin ja minä perässä. Nähdessäni siellä talonemännän keittävän riisiryyniruokaa, heräsivät kyökkimuistoni italialaisen suojelushengittäreni ajoilta eloon ja minä otin osaa riisin valmistamiseen. Meillä keitetään maukas riisi tunnottomasti useinkin jonkunmoiseksi liisteriksi, joka ei maistu miltään ja on vastenmielisen limaista syödäkin. Nytkin oli onnettomuus alussa ja häidin tuskin sain ruoan pelastetuksi temmattuani käteeni ruukun ja vaahtokauhan ja ruveten kiireimmiten itse kokiksi. Rouva taipui kohtaloonsa ja näytti hämmästyneeltä, riisi onnistui välttävästi, se kannettiin pöytään, lamppu sytytettiin ja minäkin sain lautaseni.

Puusepän vaimo sotki minut tänä iltana niin perinpohjin kyökkikysymyksistä keskustelemaan, ettei hänen miehelleen jäänyt suunvuoroa ollenkaan, joten hänen vaelluseikkailunsa täytyi siirtää toiseen

kertaan. Muutoin saivat nämä ihmiset pian selville, että olin talonpojan poika ja köyhän kansan lapsi, herra ainoastaan päältäpäin, ja niin tuli meistä jo ensi iltana avomieliset ystävät. Sillä samoinkuin he minussa näkivät vertaisensa, samoin heräsi minussakin köyhän koti-ikävä nähdessäni heidän köyhän taloutensa. Heillä ei ollut aikaa hienostella, pöyhkeillä eikä olla narrimaisia, katkera, köyhä elämä oli heille raskas ilman tuota sivistyksen ja korkeampien pyrkimyksien valhepeitettä, ja liian hyvä, tarvitsematta sitä puheilla parannella.

Yhä useammin saavuin heidän luokseen ja unohdin siellä en ainoastaan tuon kömpelön seuraelämäromun vaan vieläpä surullisuuteni ja hätäni. Olin löytävinäni sieltä hiukan lapsuutta itseäni varten säilyneenä ja olin jatkavinani täällä sitä elämää, jonka luostariveljet aikoinaan olivat keskeyttäneet lähettäessään minut kouluun.

Repaleista ja keltaista vanhanaikaista karttaa tarkastellen seurailimme me puusepän kanssa meidän molempien matkoja, iloitsimme jokaisesta torista tahi kadusta, jonka molemmat tunsimme, laskettelimme silloin tällöin oikean kisällivitsinkin ja jopa lauloimmekin useampia noita ikuisesti nuoria Straubingin lauluja. Puhelimme käsityöläisen huolista, taloudesta, lapsista, kaupungin asioista, ja pian kävi niin, että saimme vaihtaa osia ja minusta tuli kiitollinen kuulija, hänestä antaja sekä opettaja. Tunsin syvään hengähtäen, että nyt oli todellisuus ympärilläni salonkien solinan sijasta.

Hänen lapsistaan veti viisivuotias tyttö huomiota puoleensa omituisella hellällä erityisyydellään. Hänen nimensä oli Agnes, vaikka häntä sanottiin Agi'ksi, vaaleaverinen, kalpea, pehmeäjäseninen, silmät arat ja suuret ja olennessa lauhkea arkuus. Eräänä sunnuntaina mennessäni heitä noutamaan kävelymatkalle oli Agi kipeä. Äiti jäi hänen luokseen, me muut vaelsimme hitaasti kaupungista pois. Pyhän Margaretan taakse istuimme penkille, lapset juoksentelivat ympäriinsä poimien kiviä, kukkia ja käpyjä, ja me miehet katselimme kesäisiä niittyjä, Binningenin hautuumaata ja kaunista, sinertävää Juran vuorijonoa. Puuseppä oli väsynyt, alakuloinen ja hiljaa sekä näytti surulliselta.

"Mikä Teitä vaivaa, mestari?" kysyin minä, kun lapset olivat siirtyneet kylleiksi kauas. Hän katsahti minuun hajamielisenä ja suruissaan.

"Ettekö sitten sitä huomaa?" alkoi hän puhua. "Agi kuolee minulta pois. Olen sen tiennyt jo aikoja sitten ja olen ihmeteltyt vaan, että hän on niinkin vanhaksi päässyt, sillä hänellähän on ollut kuolema aina silmissään. Nyt meidän täytyy uskoa se."

Koetin häntä lohduttaa, mutta pian lakkasin siitä itsestäni.

"Nähkääs", nauroi hän surullisesti, "ette itsekään usko, että hän pääsee terveenä taudistaan. En ole mikään jumalinen, tietäkääs, käyn kirkossa ainoastaan joka riemuvuosi, ja silloinkin vaan kerran, mutta sen tunnen hyvin hyvästi, että herrajumalalla on nyt minulle sananen sanottavana. Lapsihan hän vaan on, eikä ole ollut terve koskaan, mutta jumala sen tietää että hän oli minulle rakkaampi kuin kaikki muut yhteensä."

Ilakoiden ja tehden tuhansia pieniä kysymyksiä juoksisivat lapset saapuville, ympäröivät minut, kyselivät kukkien ja ruohojen nimiä ja tahtoivat lopuksi, että juttelisin heille satuja. Silloin kerroin heille kukista, puista ja pensaista, että niilläkin on jokaisella kuten lapsillakin sielu ja oma enkelinsä. Isä kuunteli myöskin, naurahteli ja lisäsi joukkoon hiljaisen hyväksymisensä. Näimme vuorien sinertyvän yhä enemmän, kuulimme iltakellojen soivan ja menimme kotia. Illan punertava rusko kultaili niityt, kaukaiset temppelien tornit kohosivat siroina taivaalle illan väräjävässä ilmassa, kesän taivaan sini kutoutui kauniiksi vihertäväksi ja kullahtaviksi vivahduksiksi, puut loivat yhä pitemmän varjon. Pienokaiset olivat väsyneet ja vaienneet. He ajattelivat valmujen, neilikoiden ja kissankellojen enkeleitä, sillävälän kuin me vanhat muistelimme pikku Agia, jonka sielu oli jo valmis siipiä kantamaan ja jättämään meidät, pienen aran joukon.

Pari ensimmäistä viikkoa kävi kaikki hyvin. Tyttö näytti paranevan, saattoi jättää vuoteensa tuntikausiksi ja näytti maattessaan viileillä patjoillaan tyytyväisemmältä kuin koskaan ennen. Sitten tuli pari kuumeista yötä, ja nyt näimme, paljo siitä enää puhumatta, että lapsi olisi vieraanamme ainoastaan muutamia viikkoja tahi päiviä. Ainoastaan harvoin puhui hänen isänsä siitä. Se tapahtui työhuoneessa. Näin hänen haeskelevan lantavarastostaan ja tiesin itsestään, että hän teki sen sopivia lapsen ruumisarkun lautoja löytääkseen.

"Pianhan se kuitenkin tapahtuu", sanoi hän, "ja senvuoksi teenkin mieluummin tämän työn vapaailtana yksinäni."

Istuin toisella höyläpenkillä, kun hän teki työtään toisen ääressä. Höylättyään laudat sileiksi näytti hän niitä minulle jonkunmoisella ylpeydellä. Kaunista, hyvin kasvanutta, virheetöntä kuusilautaa.

"En lyö arkkun yhtään naulaa, vaan sovittelen osat sievästi toisiinsa, niin että siitä syntyy hyvä ja kestävä kapine. Mutta tälle päivälle on tässä kylleiksi, menkäämme vaimoni luo."

Kuumat, ihmeelliset sydänkesäpäivät kuluivat, ja joka päivä istuin tunnin tai pari pienen Agin luona, kerroin hänelle kauniista niityistä ja metsistä, pidin leveässä kädessäni hänen keveätä, ohkaista lapsenkättänsä ja nautin koko sielustani siitä rakastettavasta, kirkastavasta sulosta, joka ympäröitsi lasta hänen viime hetkiinsä saakka.

Tuskaisina ja surullisina seisoimme vihdoon vuoteen vieressä, katsoen, miten tuo laiha, pieni ruumis vielä kerran kokosi voimansa taistellakseen väkevän kuoleman kanssa, joka voitti hänet pian ja helposti. Äiti oli vaiti ja hillitsi surunsa; isä heittäysi vuoteen yli ja jätti lemmikillensä hyvästit satakin kertaa, silitti hänen vaaleita hiuksiaan ja hyväili kuollutta mielikkiään.

Tuli sitten lyhyt, yksinkertainen hautajaisjuhla, ja ne ikävät illat, jolloin lapset itkivät vuoteissaan toistensa vieressä. Tulivat kauniit matkat hautuumaalle, jossa istuimme kukkia vastapeitetylle haudalle ja keskustelematta toistemme kanssa istuimme penkillä viileiden istutusten varjossa, muistelimme pientä Agia, ja katselimme eri aatoksin muutoin kuin tavallisesti sitä maata, jossa lemmikkimme lepäsi, puita ja ruohoa, jotka hänen päällään kasvoivat sekä lintuja, jotka häiritsemättä ja iloisesti leikkiään löivät keskellä hautuumaan syvää rauhaa.

Siinä ohessa kuluivat ankarat työpäivät entiseen tapaansa, lapset leikkivät ja lauloivat taas, nauroivat sekä halusivat kuulla satuja, ja kaikki totuimme huomaamattamme siihen, ettemme saisi Agia koskaan enää nähdä, vaan että tiesimme hänen sijastaan taivaassa olevan pienen, kauniin enkelin.

Tällävälän en ollut käynyt professorin kodissa enää ollenkaan ja Elisabethinkin ainoastaan muutamia kertoja, ja silloin olin ollut kuunnelllessani keskustelun loppumatonta virtaa omituisen neuvottomalla ja ahdistuneella mielellä. Nyt menin jälleen tapaamaan molempia, mutta ovet olivatkin suljetut, sillä herrasväet olivat muuttaneet aikoja sitten maalle. Nyt vasta huomasin hämmästyksellä, että olin kokonaan unohtanut kuuman vuodenajan ja kesäluvan pidon ystävytyeni vuoksi puusepän perheen kanssa ja lapsen sairauden vuoksi. Ennen olisi minulle ollut mahdotonta jäädä kaupunkiin heinäkuuksi ja elokuuksi.

Heitin hetkiseksi jäähyväiset ja lähdin jalkamatkalle Schwarzwaldin vuoristoon, Bergstrassen ja Odenwaldin kautta. Harvinaisen hauskaa oli minusta matkalta lähettää puusepän lapsille maisemakortteja kauniista seuduista ja kaikkialla huvittaa itseäni sillä ajatuksella, että näistä kaikista sittemmin kertoileisin lapsille ja heidän isälleen.

Frankfurtissa päätin vielä matkustaa pari päivää. Aschaffenburgissa, Nürnbergissä, Münchenissä ja Ulmissa nautin uudella halulla vanhoista taideluomista ja lopuksi pysähdyin aivan tynesti Zürichiin. Kaikkina vuosina olin siihen saakka kiertänyt tuota kaupunkia kuin hautaa, nyt kuljeksinkin pitkin noita tuttuja katuja, kävin vanhoissa kapakoissa ja puistoissa sekä saatoinkin muistella vanhoja asioita aivan ilman tuskaa. Taiteilijatar Aglietti oli mennyt naimisiin ja sain tietää hänen osoitteensa. Illalla menin sinne, luin ovesta hänen miehensä nimen, katsoin ylös ikkunoihin, empien, astuisinko sisään. Vanhat ajat muistuvat elävästi mieleeni ja nuoruuteni rakkaus alkoi herätä hiljaisella tuskalla unestaan. Käännyin ympäri turmelematta kauniin italiattaren kuvaa sydämessäni millään hyödyttömällä jälleen näkemisellä. Jatkaen kulkuani kävin siinä rantapuistossa, jossa taiteilijat viettivät kesäyön juhlaansa, katselin sitä pientä taloa, jonka ullakkokamarissa olin asunut kolme lyhyttä hauskaa vuotta, ja keskellä näitä vanhoja muistoja kohosi huomaamattani Elisabethin nimi huulilleni. Uusi rakkaus oli kuitenkin vanhempaa sisartansa voimakkaampi. Se oli myös hiljaisempi, vaatimattomampi ja kiitollisempi.

Säilyttääkseni hyvän tuuleni otin venheen ja sousin mukavasti verkalleen lämpimälle valoisalle järvelle. Ilta oli tulossa ja taivaalla oli ainoastaan yksi kaunis lumivalkoinen pilvi. Katselin sitä koko ajan ja nyökäytin sille päätäni muistellen lapsuuteni pilvirakkautta, Elisabethia sekä myös tuota Segantinin maalattua pilveä, jonka edessä olin nähnyt kerran Elisabethin niin ihanana ja hartaana seisovan. En ollut koskaan tuntenut niin ihanana ja puhdistavaa rakkautta kuin nyt muistelllessa tuota lempeä, jota ei sana eikä epäpuhdas himo ollut samentanut, kuin myös katsellessani tuota pilveä rauhallisena ja kiitollisena kaikesta elämäni ajalla kokemastani hyvydestä, ja tuntien rinnassani vaan poikuuteni ajan vanhaa kaipuuta, sekin kypsyneempänä ja hiljaisempana, entisten ristiriitojen ja intohimojen sijaan.

Vanhastaan olin tottunut hyräilemään tahi laulamaan airojen rauhalliseen tahtiin. Nytkin lauloin jotakin hiljaa itsekseen ja huomasin vasta laulaessani, että sanat muodostivatkin säkeitä. Ne tarttuivat muistiini ja kirjoitin ne kotona talteen, muistoksi ihanasta illasta Zürichin järvellä.

Sinitaivahan valkopilvi
Ikiteitänsä kiiruhtaa,
Sinusta puhtautensa,
Elisabeth, kertoaa.

On hiljaista pilven matka,
Sitä ehdi et huomaamaan,

Mutt' tiedä, oi, haaveesi juuri,
Sen yöhön sai katoamaan.

Sen armautta autuus on nähdä,
Sitä unhottaa et sä voi,
Sun syömmessä alati aina
Vaan kaihon sävelet soi.

Baseliin oli saapunut minulle kirje Assisista. Se oli rouva Anunziata Nardinilta ja täynnä ilahduttavia uutisia. Hän oli vihdoinkin saanut itselleen toisen miehen! Parasta on muutoin, että panen sen tähän sanasta sanaan:

Suuresti kunnioitettu ja rakastettu Herra Peter!

Sallikaa uskollisen ystävättärenne kirjoittaa Teille pienen kirjeen. Jumala on kaikkiviisaassa neuvossaan nähnyt hyväksi suoda minulle suuren onnen, ja toivoni olisi nähdä Teidät häissäni vieraana lokakuun 12 päivänä. Hänen nimensä on Menatti ja on hänellä tosin vähänpuoleisesti rahaa, mutta hän rakastaa minua vahvasti ja on jo ennenkin kaupannut hedelmiä. Hän on kaunis, mutta ei niin suuri ja kaunis kuin Te Herra Peter. Minä hoidan myymäläämme, hän myö torilla. Naapurin kaunis Marietta menee myöskin naimisiin, mutta ainoastaan erään muukalaisen muurarin kanssa.

Olen muistellut Teitä joka päivä ja kertonut Teistä ihmisille. Teitä ja pyhimystämme rakastan kovasti, olen sytyttänyt pyhimykselle neljä kynttilää Teidän autuudeksenne. Menatti ihastuisi myöskin, jos tulisitte häihin. Jos hän mielisi olla epäystävällinen Teitä kohtaan, niin kiellän sen kyllä. Ikävä kyllä on käynyt selville, että pieni Mattheus Spinelli todella on kuten aina olen sanonut oikea rakkari. Minulta on hän usein varastanut sitrooneja. Nyt on hän viety pois kotoa, koska hän varasti isältään leipurilta 12 liraa ja myrkytti Giacomon koiran.

Toivotan Teille jumalan ja hänen pyhäinsä siunausta. Kaipaam teitä suuresti.

Teidän alamainen ja uskollinen ystävättärenne

Anunziata Nardini.

Jälkikirjoitus.

Sato oli tavallinen. Rypäleitä tuli huononpuoleisesti, ja tuskin kylliksi luumujakaan, mutta sitrooneja sensijaan runsaasti, vaikka ne täytyi myödä liian halvasta. Spellossa on tapahtunut kamala onnettomuus. Eräs nuorukainen on lyönyt veljensä kuoliaaksi peltoharavalla, ei tiedetä, miksi, mutta luultavasti on hän ollut vainajalle mustasukkainen, vaikka tämä olikin hänen veljensä.

* * * * *

Paha kyllä en voinut noudattaa tätä imartelevaa kutsua. Lähetin onnentoivotukseni ja mainitsin mahdollisesti saapuvani sinne aikaisin keväällä. Sitten menin puuseppämestaria tervehtimään ottaen mukaan kirjeen ja lapsille muutamia Nürnbergistä tuomiani lahjoja.

Siellä oli tapahtunut odottamattoman suuria muutoksia. Ikkunan luona, syrjään pöydästä, kyrrötti tuolissaan romuluinen, vino raajarikko, jonka tuolissa oli edessä pöytälauda kuin lapsilla. Vieras oli talonrouvan veli Boppi, köyhä, puoleksi halvattu raajarikko, jolla äsken kuolleen vanhan äitinsä jälkeen ei ollut paikkaa mihin päänsä kallistaisi. Vastenmielisesti oli puuseppä vihdoin ottanut hänet luokseen ja tuon sairaan kykyrän ainainen läsnäolo oli kuin painajainen koko perheelle. Häneen ei oltu vielä totuttu; lapset pelkäsivät häntä, äiti sääli häntä, oli hämillään ja huolissaan, isä huonolla tuulella.

Rumien kyttyräisten olkapäiden välissä oli Boppilla suuri, voimakaspiirteinen pää, otsa oli leveä, nenä paksu ja suu kaunis, kärsivän näköinen, silmät olivat kirkkaat ja katse rauhallinen, hiukan arka, ja omituisen pienet ja kauniit kädet olivat hänellä aina, rauhallisina, valkoisina, rintalaudan päällä. Minuakin ujustutti ja pahoitti kurjan kuokkavieraan kohtalo, ja samalla oli tuskallista kuulla puuseppän kertovan hänen lyhyttä elämäkertansa, tämän itsensä siinä vierellä istuessa ja käsiinsä katsellessa, ilman että kukaan häntä puhutteli. Hän oli kykyrä syntymästään, mutta oli kuitenkin käynyt läpi kansakoulun ja saattoi vuosikautia ansaita olkia letittämällä aina jotakin, kunnes vaikeat jäsenkolotuskohtaukset osittain lamauttivat hänen ruumiinsa. Vuosikautia oli hän nyt joko maannut vuoteessa tahi istunut omituisessa tuolissaan patjojen väliin ahdettuna. Rouva tiesi kertoa hänen vuosia sitten laulaneen itsekseen paljo ja kauniisti, mutta nyt hän ei ollut kuullut sitä pitkään aikaan eikä sairas ollut heillä laulanut ollenkaan. Ja koko ajan, kun tätä kaikkea kerrottiin, istui hän hiljaa itsekseen katsellen eteensä. En voinut sitä katsoa, jonka vuoksi menin, enkä seuraavina päivinä käynyt talossa.

Koko ikäni olin ollut vankka ja terve, en ollut koskaan ollut arveluttavammin sairaana, ja olin aina kohdellut säällillä, kentiesi myös hiukan halveksien, kärsiviä, erittäinkin raajarikkoisia; en ollut ollenkaan tyytyväinen, että iloinen mukava elämäni käsityöläisen perheessä tuli häirityksi tämän lamauttavan, onnettoman olennon olemassaolon kautta. Sen vuoksi siirsin toisen käyntini heillä päivästä päivään ja mietin turhaan, miten voisin saada halvatun Boppin pois vastuksena olostani. Täytyi olla jotenkin mahdollista saada hänet halvasta maksusta johonkin sairaalaan tahi hyväntekeväisyyslaitokseen. Usein teki mieleni mennä puuseppää tapaamaan neuvotellakseni asiasta hänen kanssaan, mutta kuitenkin arastelin ruveta puhumaan siitä ilman muuta, ja sairaan kohtaaminen minua aina lapsellisesti peloitti. Minusta oli vastenmielistä aina häntä nähdä ja antaa hänelle kättä.

Niin annoin yhden sunnuntain mennä. Toisena olin juuri aikeessa lähteä aamujunalla Juravuorille, kun kuitenkin häpesin heikkouttani, jäin kotia ja menin syötyäni puuseppäni luo.

Vastenmielisesti ojensin Boppille käteni. Puuseppä oli huonolla tuulella ja ehdotti, että menisimme kävelemään; hän oli, kuten hän minulle lausui, kyllästynyt tähän ijankaikkiseen kurjuuteen, ja iloitsin siitä, sillä tiesin hänen taipuvan tuumiini. Rouva tahtoi jäädä kotiin, mutta raajarikko pyysi häntä silloin menemään mukaan, koska hän aivan hyvin saattoi jäädä kotia. Hänet sai huoletti sulkea sisäänsä ja jättää yksin, kunhan annettiin hänelle vaan joku kirja sekä lasi vettä.

Ja me, jotka kaikki kuitenkin pidimme itseämme siedettävänä ja hyväsydämisinä ihmisinä, saatoimme sulkea hänet sisäänsä ja mennä kävelemään! Ja me olimme tyytyväisiä, leikimme lasten kanssa, iloitsimme kauniista kultaisesta syysauringonpaisteesta, eikä kukaan hävennyt eikä kenenkään sydän soimannut, vaikka olimme jättäneet tuon ramman yksinään kotiin. Ei, päinvastoin olimme iloissamme siitä, että olimme päässeet hetkiseksi hänestä erilleen, hengitimme keventyneinä kirkasta, kesälämmintä ilmaa ja olimme kuin hyväkin kiitollinen ja kunnollinen perhe, joka ymmärtää nauttia jumalan sunnuntaista ymmärtäväisesti ja kiitollisella mielellä.

Istuttuamme juomaan lasin viiniä muutamassa puistossa, sattui isä haastelemaan Boppista. Hän valitti liikavieraansa tähden, huokasi taloutensa ahtautta ja kalleutta ja lopetti puheensa nauraen seuraavalla huomautuksella: "Täällä ulkonahan tuota voi vielä hetkisen viettää tyytyväisenä, kun hän ei ole häiritsemässä."

Kuunnelllessani näitä ajattelemattomia sanoja näin yhtäkkiä ramparaukan edessäni, rukoilevana, kärsivänä, hänet, jota emme rakastaneet, josta me toivoimme pääsevämme ja joka nyt istui yksinään ja hyljättyinä, surullisena hämärtävässä huoneessa. Huomasin, että pian tulisi pimeä ja ettei hän pystyisi saamaan valkeaa eikä siirtymään ikkunaa lähemmäksi. Hänen täytyisi siis panna kirja pois ja istua yksinään puolihämärässä, ilman ketään, jonka kanssa hän puhelisi, ilman mitään ajanvietettä, sillä aikaa kuin me joimme täällä viiniä, nauroimme ja huvittelimme. Muistin, kuinka olin Assisissa kertonut pyhästä Fransiskuksesta ja kehunut, kuinka hän oli opettanut minut rakastamaan kaikkia ihmisiä. Mitä varten olin tutkinut pyhimyksen elämää ja oppinut ulkoa hänen ihanan rakkaudenlaulunsa sekä hakenut hänen jälkiään Umbrian vuorilla, jos nyt tuo kurja ja avuton ihmisraukka sai tuolla sillänsä maata ja kärsiä, vaikka minä siitä tiesin ja olin tilaisuudessa häntä lohduttamaan.

Mahtava näkymätön voima laski kätensä sydämelleni, painoi sen maahan ja täytti sen niin häpeällä ja tuskalla, että vapisin ja antauduin. Tiesin että jumalalla oli minulle sananen sanottavana.

"Sinä runoilija!" sanoi hän, "sinä Umbrialaisen profeetan poika, joka haluat opettaa ihmisille rakkautta ja tehdä heidät onnellisiksi! Sinä uneksija, joka tahdoit kuulla ääneni tulesa ja vesissä."

"Sinä rakastat perhettä", sanoi hän, "joka on sinulle ystävällinen, jonka keskuudessa vietät mieluisia hetkiä! Ja samana päivänä kun minä kunnioitan tätä perhettä saapumalla sen luo, juokset sinä pois ja mielit karkoittaa minut sieltä! Sinä pyhimys! Sinä profeetta! Sinä runoilija!"

Minusta tuntui aivan samalta, ikäänkuin olisi minut asetettu puhtaana, himmenemättömän peilin eteen ja ikäänkuin näkisin peilistä valhettelijan, suunsoittajan, pelkurin ja sanansa syöjän. Se koskee, se on katkeraa, kiduttavaa ja kauheaa; mutta se, mikä tänä hetkenä minussa musertui, kärsi tuskaa ja haavoittuneena vastusteli, se olikin särkymään ja katoamaan omiaan.

Suoraan ja kiiruusti heitin hyvästit, jätin viinin lasiin juomatta ja murretun leivän pöydälle syömättä ja menin kaupunkiin takaisin. Kiihdyksissäni kuvittelin aivan sietämättömällä kauhulla, että oli tapahtunut joku onnettomuus. Saattoi tulla päästä irti, avuton Boppi oli kentiesi pudonnut tuolistaan ja makasi lattialla tuskissaan tahi kuolleena. Näin hänen siinä makaavan, luulin seisovani vieressä ja ramman hiljaista nuhdetta täynnä olevan katseen suunnattuna minuun.

Hengästyneenä saavuin kaupunkiin ja puuseppäni asunnolle, ryntäsin portaita ylös ja vasta ovella huomasin, että se oli lukossa ja ettei minulla ollut avainta. Mutta pelkoni katosi kuitenkin heti. Sillä ennenkuin olin päässyt edes kyökki ovellekaan, kuulin sisältä laulua. Se oli omituinen silmänräpäys.

Sydän tykyttäen ja kokonaan hengästyneenä seisoin portaan pimeällä lattialla ja kuuntelin sisään suljetun ramman yksinäistä laulua, samalla tullen vähitellen jälleen rauhalliseksi. Hän lauloi hiljaa, pehmeästi ja hiukan valittaen erästä kansanomaista lemmenlaulua, "valko- ja punakukista". Tiesin, ettei hän ollut laulanut pitkään aikaan ollenkaan, ja sydäntäni liikutti kuullessani, miten hän käytti hiljaista hetkeä ollakseen iloinen omalla tavallaan.

Niinhan se on: elämä irroittaa mielellään vakavien tapahtumien ja syvien tunnekuohujen joukkoon hiukan naurettavaakin. Niinpä minäkin huomasin heti, mihin naurettavaan ja ujostuttavaan asemaan olin joutunut. Äkillisen pelon valtaamana olin yhdessä hetkessä kiitänyt pitkät matkat jäädäkseen nyt ilman avainta kyökinoven eteen. Joko oli minun lähteminen tieheni tahi huutaminen rammalle hyvät tarkoitukseni kahden lukitun oven läpi. Seisoin portailla mielessäni hyvä päätökseni lohduttaa raukkaa, olla osaaottavainen ja tehdä hänen hetkensä hupaisemmiksi, mutta hän istui siellä sisällä mitään aavistamatta, lauloi ja olisi epäilemättä vaan säikähtänyt, jos olisin koettanut herättää huomiota huutamalla ja kolkuttamalla.

En voinut tehdä muuta kuin poistua jälleen. Hetkisen kuljeksin pitkin sunnuntai-vilkkaita katuja, jonka jälkeen perhe oli jo palannut kotia. Nyt ei minun tarvinnut voittaa itseäni ojentaussani Boppille käteni. Istahdin hänen viereensä, rupesin keskustelemaan ja kysyin, mitä hän oli lukenut. Tarjosin hänelle kirjoja luettavaksi ja hän oli siitä kiitollinen. Suosittaessani hänelle Jeremias Gotthelfiä, huomasinkin ramman tuntevan melkein kaikki hänen kirjansa. Gottfried Keller oli hänelle kuitenkin outo, ja minä lupasin lainata hänelle Kellerin teokset.

Tuodessani seuraavana päivänä kirjat sain tilaisuuden olla hänen kanssaan kahdenkesken, kun rouva juuri tahtoi mennä ulos ja mies oli työssään. Silloin tunnustin hänelle, kuinka suuresti häpesin, että olin jättänyt hänet eilen yksin, ja että olisin iloinen saadessani usein olla hänen luonaan ja tulla hänen ystäväkseen.

Pieni kykyrä käänsi hiukan suurta päätänsä puoleeni, katsahti minuun ja sanoi: "Kiitos". Siinä kaikki. Mutta tuo pään kääntäminen oli tuottanut hänelle vaivaa ja oli samanarvoinen kuin jonkun terveen kymmenen syleilyä, ja hänen katseensa oli niin kirkas ja lapsellisen puhdas, että veri kohosi häpeästä poskilleni.

Vielä oli vaikein edessä, puhuminen puusepän kanssa. Minusta näytti sopivimmalta suoraan kertoa hänelle eilinen tuskani ja häpeäni. Ikävä kyllä ei hän minua ymmärtänyt, mutta salli kyllä kanssansa neuvotella. Hän otti pitääkseen sairasta yhteisenä vieraana kanssani, niin että otimme yhteisesti osaa kustannuksiin, ja minä sain vallan tulla ja mennä Boppin luo mieleni mukaan ja pitää häntä omana veljenäni.

Syksy oli silloin tavattoman pitkä, kaunis ja lämmin. Ensimmäinen, mitä Boppin hyväksi tein, oli se, että hankin hänelle kuljetettavan tuolin ja vein hänet päivittäin lasten kanssa ulos vapaaseen ilmaan.

VIII.

Minun kohtaloni oli aina ollut sellainen, että sain elämältä ja ystäviltäni enemmän kuin saatoin heille antaa takaisin. Se oli tuloksena seurustelustani Rikhardin, Elisabethin, rouva Nardinin ja puusepän kanssa, ja nyt sain vihdoinkin kokea sen, että minusta tuli täytenä miehenä jo kylläkin riittävän itsekunnioituksen ja omanarvontunnon ohessa muutaman kurjan ramman hämmästyneenä ja kiitollinen oppilas. Jos joskus kävisi niin, että saisin aikoja sitten aletun runoteokseni valmiiksi ja julaistuksi, niin vähä on siinä sitä hyvää, jota en olisi Boppilta oppinut. Hyvä, iloinen aika alkoi, josta minulla aina on runsaasti nauttimista. Minun suotiin katsoa syvään, kirkkaaseen ja kauniiseen ihmissieluun, jonka pinnalla sairaus, yksinäisyys, köyhyys ja pahoinpitely olivat kyenneet vain pienenä vihurina karehtimaan.

Kaikki ne pienet paheet, joilla katkeroitamme ja turmelemme itseltämme tämän kauniin, lyhyen elämän, viha, kärsimättömyys, epäluulo, valhe — kaikki nämä inhoittavat mätähaavat, jotka rumentavat meitä, oli pitkä, perinpohjainen, tuskallinen kärsimys juuriaan myöten hävittänyt tästä ihmisestä. Hän ei ollut mikään viisas eikä mikään enkeli, mutta hän oli hyvin ymmärtäväinen ja harras ihminen, joka oli oppinut suurissa ja kauheissa tuskissaan ja puutteissaan häpeämättä tunnustamaan heikkoutensa ja heittäytymään jumalan huomaan.

Kerran kysyin häneltä, miten hän saattoi kestää aina voimattoman ruumiinsa tuskat.

"Se on hyvin yksinkertaista", vastasi hän ystävällisesti. "Sairauden ja minun välillä on ijankaikkinen sota. Milloin voitan minä, milloin hän jonkun taistelun, taas taistelemme edelleen, väliin olemme molemmat hiljaa, teemme aselevon, vakoilemme ja vaanimme toisiamme, kunnes toinen taas rupeaa liian röyhkeäksi ja sota syttyy uudelleen."

Siihen saakka olin aina luullut olevani tarkkasilmäinen, hyvä huomioiden tekijä. Mutta siinäkin taidossa tuli Boppista ihailtu opettajani. Kun häntä tavattomasti huvitti luonto ja erittäinkin eläimet, vein hänet usein eläintieteelliseen puutarhaan. Siellä vietimme hauskoja hetkiä. Lyhyen ajan kuluttua tunsin Boppi kaikki eläimet, ja kun meillä aina oli mukana leipää ja sokeria, tunsivat useat eläimet meidät, niin että teimme monenlaisia ystävyysliittoja. Erittäinkin pidimme tapiirista, jonka ainoa hyve on muutoin sen muulle heimolle tuntematon puhtaus. Muutoin huomasimme sen olevan itserakkaan, tyhmän, epäystävällisen, kiittämättömän ja sangen ahnaan. Toiset eläimet, erittäinkin elefantti, hirvi ja alppivuohi osoittivat aina saamastaan sokerista jonkunmoista kiitollisuutta, joko katselemalla meitä rauhallisesti tahi sallimalla meidän silittää itseään. Tapiirissa ei ollut siitä jälkeäkään. Niinpian kuin saavuimme sen luo, tuli se suoraan aitauksen eteen, söi hitaasti ja perinpohjin, mitä sille annoimme, ja meni tiehensä muitta mutkitta, nähtyään, ettei mitään enää herunut. Olimme huomaavinamme siinä lujjuuden ja itsenäisen ylpeän luonteen tuntomerkit, ja kun hän aiottua osaansa ei kerjännyt eikä siitä kiittänyt, vaan otti sen armollisesti vastaan kuin itsestään selvän veron, nimitimme häntä veroherraksi. Väliin syntyi meillä pieni riita siitä, Boppi kun ei useinkaan voinut itse eläimiä syöttää, oliko tapiiri jo saanut kylläksi, vai tuliko hänen vielä saada joku palanen. Punnitsimme kysymystä sellaisella asiallisuudella ja yksityiskohtaisuudella, ikäänkuin olisi ollut esillä joku valtiollinen elinkysymys. Kerran olimme menneet jo tapiirin sivu, kun Boppi arveli, että tapiirin olisi sietänyt saada vielä pala sokeria. Niinpä palasimme sinne uudelleen, mutta sillä välin olkivuoteelleen paneutunut tapiiri räpyttelikin vaan ylpeästi silmiään eikä saapunutkaan aitaukselle. "Suokaa kaikinmokomin anteeksi, hra verottaja", huusi Boppi sille, "luulimme erehtyneemme yhdestä sokeripalasta." Niin mentiin edelleen elefantin luo, joka jo kiihkeästi odottaen sinne tänne heilutteli ruumistaan ja ojensi vastaamme lämpimän liikkuvan kärsänsä. Sitä saattoi Boppi itse ruokkia, ja lapsellisella ilolla katseli hän, miten jättiläinen taivutti häneen päin notkean kärsänsä, otti leivän hänen kämmeneltään ja katseli uskollisilla, pienillä silmillään viisaasti ja hyväntahtoisesti.

Sovin erään vartijan kanssa, että Boppi sai jäädä puistoon niinäkin aikoina, jolloin minulla ei ollut aikaa olla hänen seurassaan, niin että hän silloinkin sai olla auringon paisteessa ja katsella eläimiä. Jälkeenpäin kertoi hän minulle kaikki, mitä hän oli nähnyt. Erittäinkin vaikutti häneen se kohtelias tapa, jolla leijona kohteli puolisoaan. Heti kun tämä oli pannut lepäämään, muutti hän väsymätöntä edestaaskulkuaan niin, ettei hän koskenut, ei häirinnyt puolisoaan eikä hypännyt hänen ylitsensä. Eniten huvitti Boppia kuitenkin saukko. Hän ei väsynyt katselemasta vilkkaan elukan notkeita uinti- ja voimistelutemppeja ja niistä sydämestään iloitsemasta, hän, joka itse makasi liikkumattomana tuolissaan ja vaivoin sai hiukan päänsä ja kätensä liikkumaan.

Sen syksyn ihanin päivä oli se, jolloin kerroin Boppille rakkauteni vaiheet. Olimme tulleet niin tutuiksi, etten enää saattanut salata häneltä näitäkään itsessään hyvin vähän ilahduttavia ja mainehikkaita asioita. Hän kuunteli minua vakavasti ja ystävällisesti sanomatta mitään. Sittemmin tunnusti hän haluavansa nähdä kerran Elisabethia, valkopilveäni, ja pyysi minua pitämään sen mielessäni siltä varalta, että sattuisimme Elisabethin kadulla kohtaamaan.

Kun tämä ei näyttänyt koskaan tapahtuvan ja päivät alkoivat muuttua viileiksi, menin Elisabethin luo ja pyysin häntä suomaan ramparaukalle sen ilon. Hyväntahtoisesti suostui hän toivomukseeni, ja eräänä päivänä kävin hänet noutamassa eläintarhaan, jossa Boppi tuolissaan odotti. Kun tuo kaunis, hyvinpuettu ja hieno nainen ojensi kykyrälle kätensä ja kumartui hiukan häneen päin, ja kun Boppi-raukka kohotti ilosta loistavat kasvonsa ja katsoi häneen kiitollisesti, melkeinpä sydämellisesti, niin enpä olisi voinut päättää, kumpi noista kahdesta oli sydäntäni lähinnä. Nainen lausui pari ystävällistä sanaa, kykyrä ei kääntänyt hänestä loistavaa katsettaan, ja itse seisoin vierellä, ihmetellen, nähdessäni edessäni käsikädessä kahden minulle elämässäni rakkaimman ihmisen, joita syvä juopa eroitti toisistaan. Koko päivänä ei Boppi puhunut mistään muusta kuin Elisabethista, ylisti hänen kauneuttaan, ylhäisyyttään, hänen hyvyyttään, hänen vaatteitaan, keltaisia hansikkaitaan ja vihreitä kenkiään, hänen käyntiään ja katsettaan, hänen ääntään ja kaunista hattuaan, samalla kuin minusta tuntui koomilliselta, että olin ollut todistajana, kun lemmittyäni antoi almun parhaalle ystävälleni.

Sillävälän oli Boppi lukenut "Nuoren Henrikin" ja Seldwylerin, ja oli koteutunut näihin maailman ensimmäisiin kirjoihin niin hyvin, että Schmoller Pankroz, Albertus Zwihau ja rehelliset kampain tekijät olivat meidän molempien rakkaita ystäviä. Olin jonkun aikaa epä tietoinen, antaisinko hänen luettavakseen joitakin C. F. Meyerin kirjoista, sillä minusta oli todennäköistä, ettei hän ymmärtäisi pitää arvossa sen liian hiotun kielen melkein latinan tapaista tarkkuutta, ja arvelutti minua myöskin avata historian kuilujen ristiriitoja hänen hiljaisen ja iloisen sydämensä samentajaksi. Sensijaan kerroin hänelle pyhästä Fransiskuksesta ja annoin hänen lukea Möriken kertomuksia. Omituiselta tuntui minusta hänen tunnustuksensa, ettei hän olisi saattanut nauttia suurimmasta osasta erästä kaunista

kertomusta, ellei hän olisi saanut olla niin usein saukon altaan ääressä ja siinä antautua kaikellaisiin vesihaaveiluihin.

Hauskaa oli huomata, miten meistä vähitellen tuli sinut toistemme kanssa. En ollut koskaan hänelle esittänyt lähempää tuttavuutta, eikä hän olisi siihen suostunutkaan; aivan itsestään sattui tapahtumaan, että sinuttelimme toisiamme, ja kun sen eräänä päivänä huomasimme, naurahdimme vaan, emmekä siitä sen enempää välittäneet.

Kun alkava talvi oli tehnyt meidän ulkoilmamatkamme mahdottomiksi ja jälleen istuin illat pitkät Boppin langon luona, niin huomasin vähitellen, ettei uusi ystävytyeni ollut saavutettu sentään aivan ilman uhrauksia. Puuseppä nimittäin oli yhä huonolla tuulella, epäystävällinen ja harvapuheinen. Pitemmänpäälle ei häntä suututtanut ainoastaan tuon hyödyttömän syöjän läsnäolo, vaan vieläpä minun suhteeni häneen. Saattoi tapahtua, että juttelin kokonaisen illan ystävällisesti Boppin kanssa, kun talonisäntä itse sitävastoin istui vieressä huonontuulisena lukien sanomalehtiä. Muutoin tavallisen kärsivällisen rouvansakin kanssa hän riitautui, kun tämä tällä kerralla oli luja kannallaan eikä tahtonut ollenkaan, että Boppi vietäisiin muualle hoidettavaksi. Useita kertoja koetin lepytellä häntä ja tehdä hänelle uusia ehdotuksia, mutta hän ei huolinut mistään. Päinvastoin muuttui hän pisteliääksikin, alkoi pilkata ystävyttäni kykyä kohtaan ja katkerottaa hänen elämäänsä. Tottahan olikin, että sairas ja minä, joka paljo oleskelin päivittäin hänen luonaan, olimmekin liikalaisia tuossa jo muutenkin ahtaassa kodissa, mutta minä toivoin vaan yhä, että puuseppä yhtyisi meihin ja rupeaisi rampaa rakastamaan. Vihdoin oli minun aivan mahdotonta tehdä tahi tekemättä jättää mitään, joka ei olisi joko loukannut puuseppää tahi ollut Boppille epäedullista. Koska vihaan kaikkia nopeita ja pakoittavia päätöksiä — jo Zürichissä ollessa oli Rikhard ristinyt minut Petrus Cunctatoriksi — odottelin viikkokausia ja olin alinomaan tuskassa ja pelossa, että kadottaisin jommankumman tahi mahdollisesti molempien ystävyiden.

Tämän epäselvän suhteen aina lisääntyvä vastenmielisyys ajoi minut taas useammin kapakkaan. Kun tämä ikävä juttu oli eräänä iltana taas minua erityisesti suututtanut, menin pieneen waadtlantitupaan, ja join suutuksissani useampia litroja. Ensikerran jälleen kahden vuoden perästä oli minun vaikea mennä pystössä omin jaloin kotia. Seuraavana päivänä olin kuten tavallista juopottelun jälkeen hyvin kylmäverisellä tuulella, rohkaisin itseni ja menin puuseppän luo, saadakseni tuon narripelin vihdoinkin loppumaan. Ehdoitin, että hän uskoisi Boppin kokonaan minun huostaani, hän ei juuri pannut vastaan ja muutaman päivän ajateltuaan suostui siihen kokonaan.

Pian senjälkeen muutin kykyräraukan kanssa uuteen asuntoon. Tuntui melkein siltä, ikäänkuin olisin mennyt naimisiin, kun meidän oli nyt entisen nuoren miehen elämän sijaan kahden aloitettava oikea talous. Menihän se kuitenkin, vaikka alussa teinkin monta epäonnistunutta taloudellista koetta. Siivoamassa ja pesemässä kävi muudan palvelustyttö, ruuan kannoimme muualta, ja pian tuntui yhteiselämämme meistä molemmista lämpimältä ja hyvältä. En säikähtänyt siitä, että olin pakoitettu luopumaan huolettomista pienistä ja suurista matkoistani. Työtä tehdessäni tuntui minusta ystäväni hiljainen läsnäolo rauhoittavalta ja edulliselta. Pienet sairaalle välttämättömästi osoitettavat palvelukset kuten pukeminen ja riisuminen olivat minulle uusia ja alussa tuskin virkistäviä; mutta ystäväni oli niin kärsivällinen ja kiitollinen, että häpesin ja oikein koetin häntä huolellisesti hoitaa.

* * * * *

Professorin luona en ollut enää usein käynyt, useammin Elisabethin luona, jonka kodissa oli huolimatta kaikesta alituisesti viehätysvoimaa. Siellä istuskelin, ryypiskellen teetä tahi viiniä, kuuntelin talonemännän soittoa ja tunsin joskus tunteitteni kaihoisasti heltyvän, vaikkakin alituisella pilkanteolla Vainosinkin kaikkia wertherimäisyyksiä povessani. Nuoruuden pehmeä rakkauden itsekkäisyys oli vihdoin lopullisesti kadonnut rinnastani. Meidän oikea suhteemme oli hieno, avomielinen sotatila, ja harvoin tapasimme toisemme ilman ettemme olisi aina vähän kiistelleet kaikessa ystävytydessä. Tuon viisaan rouvan vilkas ja naisten tapaan hiukan erikoinen järki löysi rakastuneessa ja hieman karkeasyisessä olennessani paljo kiinnekohtia ja kun pohjaltaan kunnioitimme toisiamme, saatoimme sitä jännevämmin joutua otteluun joistakin vähäpätöisyyksistä. Erittäin koomillista oli minun puolustaa vanhanpojan elämää — naista vastaan, jonka äskettäin olisin nainut vaikka millä ehdolla. Uskalsinpa kiusata häntä hiukan hänen miehelläänkin, joka oli kunnon mies ja ylpeä henkevistä vaimostaan.

Hiljaisuudessa kyti vanha rakkaus kytemistään, mutta nyt se ei ollut enää entinen vaativainen ilotulitus, vaan hyvä ja kestävä hiilos, joka pitää sydämen nuorena ja jonka loisteessa toivoton vanhapoika saattoi väliin talvi-iltoina lämmitellä sormiansa. Siitä alkaen kun Boppi oli kokonaan tullut ystäväkseni ja ja kun tiesin, että omistin pysyvaisen, puhtaan rakkauden, saatoin vaaratta sallia lempeni elää ikäänkuin jonkunmoisena sydämessäni säilyneenä nuoruuden runollisuutena.

Muutoin opetti itse Elisabeth minua silloin tällöin tosi naisellisilla huonon tuulen kohtauksillaan kylmentämään tunteitani ja iloitsemaan sydämestäni nuoren miehen päivistäni.

Siitä alkaen kun Boppi tuli asumaan luokseni, jäivät käyntini Elisabethin luona yhä vähemmälle. Boppin kanssa lueskelin, katselin kuvia matkoiltani ja selailin päiväkirjojani, pelasin dominoa; hankimme iloksemme puudeli-koiran, katselimme ikkunasta talven tuloa ja juttelimme päivät pitkät milloin oikeita asioita milloin joutavuuksia. Sairas oli kasvattanut itselleen itsenäisen maailmankatsomuskannan, jonkunmoisen hyväntahtoisen huumorin elähdyttämän asiallisen elämänymmärryksen, josta minulla oli jokapäivä oppimista. Kun lumi alkoi tupruta taivaalta ja talvi näyttihen ikkunan läpi koko puhtaassa kauneudessaan, kuvittelimme itsellemme poikamaisella riemulla elävämme kinosten keskellä kodikkaassa pirtin lämpimässä. Ihmistuntemuksen taidon, jonka hankkimisessa olin ennen niin monet pohjat kuluttanut, opin nyt aivan siinä ohessa. Boppin sielu oli täynnä kuvia hänen aikaisimmasta ympäristöstään, jota hän hiljaisesti ja terävästi aina oli tarkastellut, ja hän saattoi kerran ruvettuaan kertoa ihmeellisen hyvin. Kykyrä-raukka ei ollut elämässään oppinut tuntemaan kuin tuskin kolme tusinaa ihmisiä eikä ollut koskaan ollut mukana suurissa ihmisvirroissa, mutta siitä huolimatta tunsii hän elämän paljoa paremmin kuin minä, oli oppinut huomaamaan pienimmätkin seikat ja löytämään joka ihmisessä uuden kokemuksen, ilon ja tiedon lähteen.

Eläinmaailmassa oli nyt kuten ennenkin meidän päähuvimme. Kun emme enää voineet käydä eläintarhassa, kerroimme ja keksimme sen eläimistä kaikellaisia satuja ja tarinoita. Useimmiten emme niitä suoraan kertoneet, vaan esitimme ne dialoogeina aivan valmistamatta. Esimerkiksi parin papukajijan rakkaudentunnustus, kohtauksia biisonin perheessä, villisikojen illanviettoja.

"Miten voitte, herra Mäyrä?"

"Kiitos kysymästä, herra Kettu, siinähän se meneskelee. Kuten muistatte kuoli rakas puolisoni ollessani vankeudessa. Hänen nimensä oli Sutihäntä, kuten minulla jo oli kunnia Teille ilmoittaa. Todellinen helmi, pyydän vakuuttaa, tod — —."

"Oh, jättäkää hyvä naapuri nuo vanhat jutut, Te olette usein, ellen väärin muista, kertonut minulle helmestänne. Herra jumala, eihän tässä maailmassa eletä kuin yksi ainoa kerta, ilonrahtuistaan ei mitenkään sovi itseltään turmella."

"Anteeksi, hra Kettu, jos olisitte tuntenut puolisoni, niin ymmärtäisitte minua paremmin."

"Niin kyllä, niin kyllä. Jassoo, vai oli hänen nimensä Sutihäntä, vai mitä? Kaunis nimi, silittävä nimi! Mutta — niin, mitä minun piti sanomanikaan — olettehan huomannut, miten tuo sietämätön varpusten tiuskutus taas on lisääntynyt? Olen tehnyt pienen suunnitelman."

"Varpusiako vastaan?"

"Juuri niin. Katsokaas, ajattelin näin: panemme hiukan leipää aitausten eteen, ja rupeemme rauhallisesti makailen niitä veitikoita odottamaan. Sittehän nyt piru on, ellemme nappaa siitä yhden ja toisen. Mitä arvelette?"

"Oivallista, hra naapuri."

"Olkaapa nyt sitte hyvä ja pankaa tuohon hiukan leipää. — Ka se! Mutta kentiesi siirrätte sitä hiukan enemmän oikealle, niin se on meille kummallekin hyödyksi. Nähkääs, ikävä kyllä ei minulla ole tällä kertaa yhtään penniä. Kas niin, sillä tavalla. Nyt varuillaan! Paneudumme makaamaan, silmät kiinni — ssst! tuossa lentää jo yksi!" (Paussi.)

"No, hra Kettu, eikö vielä mitään?"

"Miten kärsimätön Te olette! Ikäänkuin olisitte ensi kertaa metsällä! Metsästäjän täytyy osata odottaa, odottaa, kolme kertaa odottaa! Siis vielä kerran!"

"Mutta mihin on leipä joutunut?"

"Lempo!"

"Leipähän ei olekaan enää!"

"Onko se mahdollista! Leipäkö ei oi? Todellakin — kadonnut! No vie sun seitsemän seppää! Luonnollisesti tuo kirottu tuuli."

"Hm-m, minulla on omat ajatukseni asiasta. Minusta kuulosti äsken, että Te soitte jotakin."

"Mitä? Minäkö jotakin syönyt? Mitä sitten?"

"Luultavasti leipää."

"Teidän otaksumisenne ovat selvytydessään suorastaan loukkaavia, hra Mäyrä. Täytyyhän tosin sietää

naapureiltaan sana silloin, toinen tällöin, mutta tämä menee liian pitkälle, sanon minä. Oletteko ymmärtäneet? Minäkö olisin syönyt Teidän leipänne? Mitä Te ajattelette? Ensin pitää tässä kuulla tuhatkin kertaa tuota Teidän imelää juttuanne helmestänne, sitten keksin minä hyvän tuuman, panemme leivän syötiksi —"

"Sen tein minä! Minähän annoin leivän."

"— panemme leivän syötiksi, rupean vaanimaan, kaikki käy hyvin, silloin tulette Te joutavine loruinne, — varpuset tiehensä, metsästys mennyt turhaan, ja nyt olen minä muka syönyt leivänkin! Kyllä saatte odottaa, että sen takaisin tuon."

Sillätavoin kuuluivat jälkeenpuoliset ja illat nopeaan. Olin mitä parhaimmalla tuulella, työskentelin mielelläni ja ihmettelin, miten ennen olin ollut veltto, pahantuulinen ja raskasmielinen. Paras ystävytyeni aika Rikhardin kanssa ei ollut ollut hauskempi kuin nämä hiljaiset iloiset päivät, jolloin ulkona lumihuutaleet tanssivat ja me lieden ääressä puudelin kanssa kolmikantaan hauskoja hetkiä vietimme.

Ja silloin juuri piti Boppin mennä tekemään ensimmäinen ja viimeinen tuhmuuksensa! Omassa mukavuudessa olin luonnollisesti sokea huomaamaan, että hän oli kipeämpi kuin tavallisesti. Mutta hän, tuo pelkkä vaatimattomuus ja rakkaus, oli vaan tyytyväisempi kuin koskaan ennen, ei valittanut, ei kieltänyt minua edes tupakoimasta, ja niin sai hän maata yönsä kärsien, yskien ja hiljaa voihkien. Aivan sattumalta kuulin hänen valittavan, kun kerran viereisessä huoneessa kirjoitin myöhään yöhön saakka ja hän jo aikoja luuli minun menneen nukkumaan. Miesparka oli aivan kivettyä säikähdyksestä, kun astuin hänen huoneeseensa lamppu kädessä. Panin lampun syrjään, istuin hänen vuoteensa reunalle ja panin toimeen kuulustelun. Kauan koetti hän vieläkin kierrellä, mutta sitten tuli totuus esiin.

"Ei se niin vaarallista ole", sanoi hän arasti. "Paljo liikkua vaan sydämessä kouristava tunne, ja samoin myös väliin hengittäessä."

Hän pyysi anteeksikin, ikäänkuin olisi hänen sairastumisensa ollut joku rikos.

Aamulla menin lääkärin luo. Päivä oli kaunis ja pakkasenkirjas, ahdistukseni ja huoleni häipyivät ja rupeesinpa jo ajattelemaan jouluakin, miten sen laittaisin hauskaksi Boppin kanssa. Lääkäri oli kotona ja lähti hartaasta pyynnöstäni mukaani. Ajoimme sinne hänen mukavissa vaunuissaan, nousimme portaita ylös, tulimme Boppin kamariin, siellä alkoi tunnusteleminen, koputtaminen ja kuunteleminen, ja kun lääkärin kasvoniilmeet ainoastaan hiukan kirkastuivat ja tulivat tyyntemmiksi, haihtui iloni kokonaan.

Kolotusta, sydämen heikkoutta, vakavaa laatua — kuuntelin vaan kirjoittaen kaikki muistiini ja itsekin hämmästyen, kun en ollenkaan vastustanut lääkärin ehdotusta, että Boppi vietäisiin sairaalaan.

Iltapäivällä saapuivat sairasvaunut ja palatessani sairaalasta tyhjiin huoneisiini olin sanomattoman surullisella tuulella, puudeli tunkeili jalkoihini, sairaan suuri tuuli samoin kuin hänen huoneensa olivat tyhjinä.

Sellaista on rakkaus. Se tuottaa tuskia, ja niistä sain kärsiä paljon seuraavana aikana. Mutta vähä on merkitystä sillä, kärsimmekö vai emme. Kaikki riippuu siitä, onko toverinamme voimakas elämä, huomaammeko sen läheisen, elävän suhteen, josta kaikki elämä meissä riippuu ja huomaammeko valvoa, ettei rakkaus meissä koskaan lopu. Antaisin kaikki iloiset päiväni, mitä minulla on koskaan ollut, kaikki rakastumiseni ja runoilijasuunnitelmani, kunhan vain siitä edestä vielä kerran saisin astua kaikkein pyhimpään samoin kuin tuona aikana. Katkeraa tuskaa tuntevat silloin silmät ja sydän, kaunis ylpeytemme ja itserakkautemme saapi myös tuntuvat pistonsa, mutta jälkeensä muutimme sitten niin hiljaisiksi, niin vaatimattomaksi, niin paljoa kypsemmiksi ja sydämessämme elinvoimaisemmiksi!

Jo pienen, vaaleanverisen Agin kanssa oli osa vanhaa olemustani hautaan laskettu. Nyt näin ramparaukkani, jota olin koko sydämestäni rakastanut ja jonka kanssa olin jakanut koko elämäni, kärsivän ja hitaasti, hitaasti kuolevan, ja itse kärsin joka hetki hänen kanssansa ja otin osaa kuoleman pyhyyden kaikkeen kauheuteen. Rakkauden taidossa olin vasta aivan alottelevainen ja sain jo ensi kappaleessa samalla alottaa vakavan kertomuksen kuoleamisen taidosta. Tätä aikaa en sivuuta vaieten kuten Pariisin ajan. Siitä tahdon puhua ääneen kuten rouva morsiusajastaan tahi harmaahapsi poikuutensa päivästä.

Näin ihmisen kuolevan, jonka elämä oli ollut vaan kärsimystä ja rakkautta. Kuulin hänen laskevan leikkiä kuin lapsen, vaikka hän aavisti kuoleman työn edessään. Näin kuinka hänen katseensa tuskien keskelläkin haki minua, ei kerjätäkseen, vaan rohkaistakseen minua ja osoittaakseen minulle, että nämä kohtaukset ja kärsimykset olivat jättäneet parhaan hänessä koskematta. Silloin olivat hänen silmänsä suuret ja hänen riutuvia kasvojaan ei silloin huomannut, vaan ainoastaan hänen suurten silmänsä loisteen.

"Voinko tehdä sinulle mitään, Boppi?"

"Kerro jotakin. Ehkä tapiirista."

Kerroin hänelle tapiirista, hän sulki silmänsä ja vaivalla saatoin puhua kuten ennen, sillä itku oli alituisesti kurkussani. Ja luullessani hänen nukkuneen tahi ettei hän minua muuten kuullut, vaikenin heti. Silloin avasi hän heti silmänsä.

"— Ja sitten?"

Kerroin edelleen, tapiirista, puudelista, isästani, pienestä, häijystä Mattheus Spinellistä, Elisabethistä.

"Niin, hän on ottanut tyhmän miehen. Niin saattaa käydä, Peter!"

Usein alkoi hän äkkiä puhua kuolemasta.

"Se ei ole leikin asia, Peter. Kaikista raskain työ ei ole niin vaikeata kuin kuoleminen. Minussa saapi kuolema vaivansa palkituksi, pääsen irti kykyrästäni, lyhyistä jaloistani ja rammoista nivusistani. Mutta sinusta ei paljo lähde leveiden hartioittesi ja kauniiden, terveitten jalkaisi vuoksi."

Ja kerran viimeisinä elonpäivinä heräsi hän lyhyestä unesta ja sanoi aivan ääneensä:

"Sellaista taivasta, josta pappi puhuu, ei ole ollenkaan. Taivas on paljoa kauniimpi. Paljoa kauniimpi."

Puusepänvaimo tuli usein häntä tervehtimään ja oli hienotunteisesti osaaottavainen ja avulias. Mutta puuseppää itseään ei suureksi surukseni näkynyt.

"Mitä arvelet?" kysäsin Boppilta kerran, "pääseeköhän tapiiri taivaaseen?"

"Pääsee", sanoi hän ja nyökäytti päätänsä. "Siellä ovat kaikki eläimet, alppivuohetkin."

Joulu tuli ja me vietimme pienen joulujuhlan hänen vuoteensa vieressä. Oli kovia pakkasia, jälleen taas suvesi, ja uutta lunta sateli iljanteelle, mutta siitä kaikesta en huomannut mitään. Kuulin Elisabethin synnyttäneen pienen pojan, mutta unehdutin senkin. Rouva Nardinilta tuli aivan hassunkurinen kirje, luin sen hätäpikaa läpi ja panin pois. Työni toimitin aivan kuin vihurilla, alati tuntien varastavani omaa ja kuolevan aikaa. Sitten riensin kiihtyneenä ja väsyneenä sairaalaan ja siellä vallitsi iloinen hiljaisuus, Boppin vuoteen vieressä istuin puolet päivät, uneksuen syvän rauhan ympäröimänä.

Vähää ennen loppuaan oli hänellä muutamia parempia päiviä. Kummallista oli, että silloin näytti juuri eletty aika kokonaan häipyneen hänen muistostaan, hän eli kokonaan aikaisempaa elämäänsä. Kahteen päivään ei hän puhunut muista kuin äidistään. Pitkältähän hän ei voinut puhua, mutta noina tuntikausia kestävinä välihetkinä näki hänen äitiään ajattelevan.

"Olen kertonut hänestä sinulle liian vähän", valitti hän, "et saa unohtaa mitään siitä, mitä häntä koskevaa olen kertonut, sillä muutoin ei löydy ketään, joka hänestä tietäisi ja olisi hänelle kiitollinen. Olisi hyvä, Peter, jos kaikilla ihmisillä olisi sellainen äiti. Hän ei vienyt minua vaivaishoitoon, kun en enää voinut tehdä työtä."

Hän hengitti vaivaloisesti. Hetkisen kuluttua alkoi hän puhua uudelleen.

"Hän on rakastanut minua eniten kaikista lapsistaan ja on pitänyt minut luonansa kuolemaansa saakka. Veljet, ovat menneet maailmalle ja sisar on mennyt naimisiin puusepän kanssa, minä vaan olen ollut kotona, ja vaikka hän oli köyhä, ei hän antanut minulta mitään puuttua. Et saa, Peter, unehduttaa äitiäni. Hän oli hyvin pieni, kentiesi pienempi kuin minä. Kun hän antoi minulle kättä, niin oli niinkuin pienen pieni lintu olisi käteni päälle istahtanut. Naapuri Rütimann oli sanonut, että äidilleni riittää hänen kuoltuaan lapsen kirstu."

Hänelle itselleenkin olisi lapsen kirstu hyvin riittänyt. Puhtaassa sairavuoteessaan makasi hän niin pienenä ja vaatimattomana, hänen kätensä näyttivät sairailta naisen käsiltä, ne olivat pitkät, ohuet, valkoiset ja vähän rypistyneet. Kun hän herkesi äidistään uneksimasta, tuli minun vuoroni. Hän puheli minusta, aivan kun en olisi ollut läsnä.

"Hän on, tottakyllä, oikea pahanonnenlintu, mutta ei siitä ole ollut hänelle mitään vahinkoa. Hänen äitinsä on kuollut liian varhain."

"Tunnetko minua vielä, Boppi?" kysyin minä.

"Kyllä, hra Camenzind", sanoi hän leikillisesti ja naurahti hyvin hiljaa.

"Kunpa vaan voisin laulaa", tuumi hän kohta perään.

Viime päivänään kysyi hän vielä: "Kuule, eihän sairaala ole vaan liian kallis? Saattaisi käydä sinulle liian kalliiksi."

Vastausta ei hän kuitenkaan kaivannut. Hieno puna kohosi hänen kalpeille kasvoilleen, hän sulki silmänsä ja näytti hetkisen aivan ylen onnelliselta.

"Loppu lähestyy", sanoi sairaanhoitajatar.

Mutta vielä kerran avasi hän silmänsä, katsoi minuun veitikkamaisesti ja liikutti kulmakarvojansa ikäänkuin hän olisi halunnut nyökäyttää päätään. Nousin, panin käteni hänen vasemman olkapäänsä alle, ja kohotin häntä hiljaa, mikä aina oli lievittänyt hänen kärsimyksiään. Maaten siten käsissäni värähtelivät hänen huulensa tuskasta, kunnes hän käänsi hiukan päätänsä ja värisi ikäänkuin vilusta. Se oli vapahduksen hetki.

"Miten voit, Boppi?" kysyin vielä. Hän oli kuitenkin tuskistaan vapaa ja kylmeni sylissäni. Se oli tammikuun seitsemäs päivä klo 1 iltapäivällä. Iltaan mennessä oli meillä jo kaikki valmiina, ja tuo pieni epämuodostunut ruumis makasi arkussaan rauhallisesti ja puhtaana, odotellen hetkeä, jolloin hänet vietäisiin pois haudattavaksi. Näiden kahden päivän aikana ihmettelin alituisesti, miksi en ollut juuri erittäin surullinen enkä toimetonkaan, enpä edes itkenytkään. Olin sairauden aikana jo kerennyt niin perinpohjin oppia tuntemaan eron ja jäähyväisten katkeruuden, ettei minulla ollut enää uusia tunteita paljo jäljellä, joten vapahduksen hetkenä omakin tuskani rauhalliseksi levoksi ja tyyneydeksi kirkastui.

Siitä huolimatta oli minusta kuitenkin nyt sopiva aika lähteä kaupungista kaikessa hiljaisuudessa, ja levähtää jossakin syrjäisessä seudussa, mieluummin etelässä, ja vihdoinkin panna vasta karkeille kuteille saadun runoteokseni oikeisiin kangaspuihin. Rahaa oli minulla hiukan jäljellä, jonka vuoksi heitin kirjalliset sitoumukseni sikseen ja laittauduin valmiiksi kevään tullen valmistamaan huoneeni ja lähtemään. Ensiksi Assisiin, jossa vihannesrouva odotteli käyntiäni, sitten lujasti työhön jonnekin syrjäiseen vuorenloukkoon. Olin mielestäni nähnyt jo niin riittävän paljo elämää ja kuolemaa, että hyvällä syyllä saatoin kehoittaa ihmisiä itseäni kuulemaan. Hyväntuulisella kärsimättömyydellä odottelin maaliskuuta jo edeltäpäin nauttien korvat täynnä italialaisia voimasanoja ja nenässä kutkuttava tuoksu riisiruuista, appelsiineista ja chiantiviinistä.

Suunnitelmani oli moitteeton ja tyydytti minua sitä paremmin kuta enemmän sitä harkitsin. Oli hyvä kuitenkin, että edeltäpäin osasin nauttia chiantiviinistä, sillä kaikki tapahtuikin aivan toisin kuin olin aikonut.

Ravintolanisäntä Nydeggerin liikuttavasta, omituisesti kirjoitetusta kirjeestä sain tietää, että lunta oli satanut hyvin paljo, että kylässä ei ollut karjan ja ihmisten laita hyvin ja että erittäinkin oli minun isäni tila niin ja näin, joten kaikenkaikkiaan olisi hyvä, jos voisin lähettää rahaa tahi tulla itse. Kun minun ei sopinut lähettää rahaa ja todellakin tunsin itseni huolestuneeksi vanhuksen takia, niin päätin matkustaakin sinne. Saavuin kylään ikävänä talvipäivänä, tuulen ja lumituiskun vuoksi en voinut nähdä vuoria enkä huoneita, joten oli vallan hyvä, että tunsin tien ummessasilminkin. Vanha Camenzind olikin vastoin otaksumistani jalkeilla ja istui köyhänä ja surkutuulisena uuninpankolla, jossa häntä oli piirittämässä eräs naapurinvaimo, joka juuri oli tuonut hänelle maitoa ja parhaillaan perinpohjin ja hartaasti saarnasi hänelle hänen huonon elämänsä johdosta, antamatta minunkaan tuloni itseään häiritä.

"Ole vaiti, Peter on täällä", sanoi harmaapäa syntinen iskien minulle silmää.

Mutta häiriytymättä jatkoi vaimo saarnaansa. Istuuduin tuolille, odottelin hänen lähimmäisenrakkautensa ehtymistä, ja huomasin hänen saarnassaan muutamia kohtia, jotka eivät minuakaan vahingoittaneet. Kuunnelllessani katselin, miten lumi sulii päällysvaatteiltani ja kengiltäni, muodostaen ensin ympärilleni märjän paikan ja vihdoin tyynen lammikon. Vasta kun vaimo oli saanut saarnansa loppuun seurasi tuo vähän juhlallisempi jälleennäkemisen kohta, johon hänkin hyvin ystävällisesti osaa otti.

Isä oli menettänyt voimiaan tuntuvasti. Muistin jälleen tuonnoista lyhyeen loppunutta koettani hoitaa häntä. Sillä ei näkynyt asiaa kuitenkaan silloin tulleen autetuksi, että matkustin pois, joten nyt saatoin, kun se todella oli tarpeen, ryhtyä asiaan uudelleen.

Mutta eihän voi vaatiakaan vanhalta, kättyiseltä talonpojalta, joka ei ole ollut miehuutensa puolesta päivinä mikään siveyden esikuva, että hän vanhuudenvaikeissaan olisi mikään lempeys ja liikutuksella ottaisi vastaan pojanrakkauden osoitteet. Sellainen ei ollut isänikään, vaan muuttui sitä vastenmielisemmäksi kuta kipeämpi hän oli ja maksoi minulle kaiken, millä ennen olin häntä kiusannut, takaisin, ellei juuri koron kanssa niin kuitenkin kuitiksi ja hyvällä mitalla. Sanoja hän kyllä osasi säästää ja varovaisesti käyttää minua vastaan, mutta hänellä oli muita karkeita keinoja, joilla hän osoitti

sanoihin turvautumatta olevansa tyytymätön, katkera ja pahantuulinen. Väliin ihmettelin, tulisiko minustakin mahdollisesti vanhuuden tullen samallinen, mahdoton, oikullinen äijänkarilas. Juopottelu oli hänen kohdalleen jokseenkin loppunut, ja sen lasin hyvää etelän viiniä, jonka hänelle joka päivä tarjosin, joi hän hyvin pahantuulisena, koska vein aina heti pullon takaisin kellariin, jonka avainta en antanut hänelle koskaan.

Vasta helmikuun lopussa tulivat nuo kirkkaat viikot, jotka tekevät vuoriston talven niin ihanaksi. Korkeat, lumenpeittämät vuoriharjanteet kohosivat huikaisevan kirkkaina tummansiniselle taivaalle ja näyttivät kuulakkaan kevättilman vuoksi olevan hyvin lähellä. Niittyjä ja rinteitä peitti lumi, — vuoristotalven lumi, joka on niin valkoista, kylmän hohteista ja kristalleja täynnä, ettei laaksoissa koskaan. Pienissä kohopaikoissa viettää auringon valo keskipäivällä loistavia juhlia, notkoissa ja pimennon puolella on täyteläisiä, sinertäviä varjoja, ja koko ilma on viikkoja kestäneen lumisateen vuoksi niin puhdas, että jokainen hengähdyskin on nautinto. Loivemmilla rinteillä huvittelee lapsikansa mäenlaskulla, ja päivällisen jälkeen näkee vanhojen ihmisten seisoskelevan kujilla ja paistattelevan auringossa, vaikka yöllä on niin pakkanen että nurkat paukkuvat. Keskellä valkoista lumimaisemaa väikky sinisenä ja tyynenä koskaan jäätyvät järvi, kauniimpana kuin milloinkaan kesällä. Joka päivä ennen päivällistä vein isäni ulos oven eteen istumaan, ja katselin, miten hän oikoi ruskeita, ja ryhmyisiä koukkusormiaan ihanassa auringon lämmössä. Mutta hetkisen kuluttua alkoi hän kuitenkin yskä ja valittaa vilua. Se oli vaan kuitenkin yksi hänen viattomia konstejaan, joiden nojalla hän sai syytä vaatia minulta ryyppyä; sillä ei yskää paremmin kuin viluakaan tarvinnut ottaa vakavalta kannalta. Niinpä sai hän ryyppyllisen gentsianaa tahi absinttia, alkoi taiteellisesti vähentää yskimistään ja iloitsi selkäni takana luullen vetäneensä minua nenästä. Syötyämme jätin hänet yksin, sidoin säärystimet jalkaani ja samoilin pari tuntia vuorilla, niin paljo kuin mahdollista oli, ja palasin kotia liukuen pitkin jäisiä hankia mukaan otetun heinänsäkin päällä.

Kun se aika tuli, jolloin olin aikonut matkustaa Assisiin, oli mailla vielä metrin paksuinen lumi. Vasta huhtikuussa alkoi kevät näyttää elonmerkkejä, ja lumi sulii yhtäkkiä niin pahanenteisen nopeasti, ettei meidän kylässä oltu moista ennen nähty. Öin ja päivin ulvoi föhn, kaukaa kuului lumivyöryjen jyrinää, tulvapurot pauhasivat raivoten ja temmaten mukaansa suuria kallioita ja murskattuja puita heitellen niitä meidän köyhälle, kaltaiselle maakaistaleellemme ja hedelmäviljelyksillemme. Föhn karkoitti uneni, läpi öiden kuuntelin jännityksellä ja pelolla myrskyn pauhaavan, lumivyöryjen jyrisevän ja kuohuvan järven ryntäävän rantojaan vastaan. Tänä kevään taistelun kuumeisena aikana valtasi minut vielä kerran tuo jo voitettu rakkauteni sellaisella voimalla, että nousin yöllä ylös, menin ikkunaan ja huusin katkerien tuskien vallassa lemmensanoja Elisabethille ulos pimeyteen ja myrskyyn. Sen jälkeen kun Zürichissä yöllä raivosin rakkaudesta tuolla kukkulalla, yläpuolella italialaisen taiteilijattaren asuntoa, ei intohimo ollut tähän saakka saanut niin vastustamatonta valtaa kuin nyt. Usein tuntui minusta siltä, ikäänkuin olisi tuo ihana nainen minua aivan lähellä ja hymyilisi minulle, mutta väistyisi joka askeleelta, minkä häntä lähemmäksi kävisin. Tulivatpa ajatukseni mistä hyvänsä, aina palasivat ne muuttumatta tähän mielikuvaan takaisin, jota takaa-ajessaan aivoni työskentelivät haavoitetun tavoin, joka aina on pakoitettu kutkuttavaa haavaansa kynsimään. Häpesin itseäni, vaikka sekin oli yhtä kiduttavaa kuin hyödyttömyyteni, kirosin föhn-tuulta ja tunsin kuitenkin kaikkien tuskieni ohessa salaisen, lämpimän virran, samallaisen kuin poikuuteni aikoina ajatellessani ihanaa Rösiä, jolloin lämmin verivirta suonissani kuohui.

Ymmärsin ettei tälle sairaudelle voinut löytää mitään lääkitsevää yrttiä, ja koetin siis edes tehdä hiukan työtä. Rupesin tekemään alustavia töitä suureen teokseeni, tein muutamia harjoitelmia ja huomasin pian, ettei aika ollut sitä varten sopiva. Sillävälän kuului kaikkialta huonoja uutisia föhn-tuulen tekosista ja omassa kylässämmekin tuli hätä käteen. Purojen tokeet olivat puoleksi hävitetyt, monet talot, ladot ja tallit olivat tuntuvasti vahingoittuneet, ulkokylistä saapui useita, jotka olivat jääneet kodittomiksi, kaikkialla hätää ja valitusta eikä kellään rahaa. Silloin tapahtui omaksi onnekseni, että kylätuomari pyysi minua saapumaan raatihuoneelle ja kysyi, enkö tahtoisi avustaa heidän yhteisen hädän avustamiseksi asettamaansa valiokuntaa. Minulle uskottaisiin asian esittäminen kantonin neuvostolle ja erittäinkin pitäisi minun sanomalehtien kautta saada muu maa liikkeelle avunantoon. Oli omiaan, että sain tilaisuuden unohtaa omat hyödyttömät kärsimykseni vakavammassa ja arvokkaammassa tehtävässä, ja niin ryhdyin epätoivoissani asiaan. Kirjeellisesti sain Baselissa heti keräyksen toimeen. Kantonilla ei ollut kuten jo edeltäpäin tiesimme ollenkaan rahaa ja lähetti se vaan pari aputyömiestä. Nyt käännyin sanomalehtien kautta yleisön puoleen; kirjeitä, avustuksia ja kysymyksiä alkoi tulla ja kirjeiden kirjoittamisen ohella oli minun vielä kunnallisneuvostossa riitelemisen pahapäisten talonpoikaiskollojen kanssa.

Nämä pari ankaraa heltämätöntä työviikkoa tekivät minulle hyvää. Kun asiat oli laitettu laidallensa ja minun osanottoni niiden hoitoon oli käynyt vähemmän välttämättömäksi, niin silloin jo viheriöitsivät yltympäri ruohokentät, järvi välkkyi lempeän sinertävänä ja vuorten rinteiltä oli lumi kadonnut. Näihin aikoihin oli isä ennen tervannut venheensä, äiti sitä katsellut puutarhasta ja minä myöskin seurailut tuota vanhaa tuttua työtä, isän piipusta pullahtelevia savupilviä sekä keltaisia perhosia. Nyt ei ollut

enää venhettä tervattavana, äiti oli aikoja sitten maannut maan mullassa ja isäni värjötti pahantuulisena turvattomassa kodissaan. Eno-Konrad muistutti myös usein mieleeni entisiä aikoja. Usein tarjosin hänelle isän tietämättä lasillisen viiniä, ja kuulin hänen juttujaan monista keksinnöistään, joita hän kuvaili ja kertoili hyväntahtoisesti hymyillen, mutta myöskin hiukan ylpeänä. Nykyisin ei hän enää uusia tehnytään ja ikä oli häneenkin jo tuntuvasti koskettanut, vaikkakin siitä huolimatta hänen kasvoissaan ja naurussaan oli vieläkin jotakin poikamaista ja nuorta, joka virkisti minua. Hän oli usein lohdutuksenani ja ajankulukkina, kun en aina voinut viihtyä kotona isäukon luona. Viedessäni häntä viinin juontiin astua köpytteli hän kiireesti vierelläni ja koetti kaikin voimin pysyä rinnallani väärillä, laihoilla säärillään.

"Tartu purjeisiin, eno-Konrad!" kehoittelin minä häntä silloin, ja purjeesta johtui puhe aina vanhaan venheeseemme, jota ei enää ollut olemassa ja jota hän muisteli kuin rakasta vainajaa. Kun tuo vanha palvelija oli minullakin rakkaassa muistossa, muistelimme kaikki sen yhteydessä olevat asiat pienimpiä yksityiskohtia myöten.

Järvi oli yhtä sininen kuin ennenkin, aurinko yhtä juhlallinen ja lämmin, minä vanhapoika katselin keltaisia perhosia ja tuntui mielestäni siltä, ikäänkuin kaikki olisi pohjaltaan aivan entisellään ja ikäänkuin voisin nyt kuten ennenkin heittäytyä ruoholle poikuuden unelmia uneksimaan. Mutta ettei asia niin ollut ja että jo olin menettänyt suuren osan elämäni koskaan näkemättömiin, siitä saatoin tulla joka päivä vakuutetuksi pestessäni, jolloin ruosteisesta läkkimaljasta isonokkainen ja hapansuinen naamani vastaanani välkähteli. Vielä parempaa huolta piti Camenzind vanhempi siitä, etten joutunut väärään käsitykseen aikojen muuttuvaisuudesta, ja jos halusin kokonaan temmaista itseni keskelle nykyisyyden todellisuutta, niin en tarvinnut tehdä muuta kuin avata ahtaan pöytälaatikkoni, jossa tuleva suurteokseni virui ja nukkui, s.o. pakka vanhentuneita kokeita ja seitsemän kahdeksan suunnitelmaa. Mutta laatikon avasinkin harvoin.

Vanhuksen hoidon ohella oli minulla kylliksi työtä pitää kunnossa rappiolle joutunutta talouttamme. Lattioissa oli syviä kuiluja, uuni ja liesi olivat puutteelliset, savusivat ja toivat häkää sisään, ovet eivät menneet kiinni ja portaat vinnille, muinoiselle isän kurittavan olemuksen näyttämölle, olivat hengenvaaralliset. Ennenkuin siinä voitiin mitään tehdä oli kirves tahkottava, saha terotettava, vasara lainattava ja nauvoja haalittava kokoon, ja lopuksi etsittävä muinaisesta puuvarastosta käsille kelpaavia laudankappaleita. Työkalujen ja vanhan tahkon korjuussa auttoi hiukan eno-Konrad, mutta hänkin oli käynyt liian vanhaksi ja kumaraksi ollakseen erityisesti avuksi. Niinpä hieroin rakoille valkoiset käteni vastahakoisia puita taivutelllessani, pyöräitin kolkkuvaa tahkoa, kiipeilin kaikinpuolin vuotavaksi käyneelle katolle, naulasin, vasaroitsin, panin uusia kattopäreitä, veistin, jolloin hiukan lihavanpuoleinen Aatamini monta hikipisaraa tipahdutti. Väliin herkesin työstäni keskellä vasaran iskua, erittäinkin ikävän pärekaton naulauksen aikana, suoristin selkääni, vetäsin puoleksi sammuneen sikarin palamaan, katselin syvää sinitaivasta ja nautin laiskuudestani siinä ilahduttavassa varmuudessa, että nyt ei isä ollut minua kiiruhtamassa ja haukkumassa. Sattuipa silloin naapureita, vaimoja, vanhuksia ja koululapsia käymään sivu, heti ryhdyin laiskuuteni kaunistukseksi ystävällisenä naapurina heidän kanssaan juttelemaan ja sain vähitellen sellaisen maineen, että siinä on mies, jonka kanssa sopii jutella järkevä sana silloin tällöin.

"Aika lämmin tänään, Lisbeth?"

"Niin on, Peter. Mitäs teet?"

"Kattoa naulaan."

"Kyllä jo kannattaakin, kauan se on jo sen tarpeessa ollutkin."

"Niinpä kyllä!"

"Mitäs ukko raataa? Hänhän täyttää jo pian seitsemänkymmentä."

"Kahdeksankymmentä, Lisbeth, kahdeksankymmentä. Mitähän arvelet, kun mekin kerran pääsemme niin vanhoiksi? Siinä ei ole leikin tilaa."

"Niinpä niin, Peter, mutta minun täytyy kiiruhtaa miehelleni ruokaa laittamaan. Tee työsi hyvin sillävälillä!"

"Hyvästi, Lisbeth."

Ja kun hän kulki edelleen, juomanoppo kädessään huivilla peitettynä, puhaltelin savupilviä ilmaan, katselin hänen jälkeensä ja mietin, miksi kaikki ihmiset näyttivät hyöriävän toimissaan niin ahkerina, ja minä vaan kaksi kokonaista päivää naulaisin samaa kattoa. Vihdoinkin sain sen toki valmiiksi. Poikkeuksen vuoksi seurasi isänikin hartaasti työtäni, ja kun en mitenkään voinut päästää häntä katolle, täytyi minun kuvailla työtäni perinpohjin ja tehdä tili jokaisesta päreenpuoliskostakin, jolloin kaikki

kehuminen minun osaltani jäi sikseen.

"Hyvä on", myönteli hän, "hyvä on, vaikka en olisi juuri uskonut, että saat sen tänä vuonna valmiiksi."

* * * * *

Kun tarkastelen ja mietiskelen matkojani ja elämän yrityksiäni, niin minua sekä ilahduttaa että suututtaa se seikka, että olen omallekin kohdalleni tullut kokemaan sen vanhan totuuden, että kalat kuuluvat veteen ja talonpojat maalle, ja ettei Nimikonin Camenzindistä voi millään keinolla tehdä kaupunki- ja maailma-ihmistä. Totutan itseni pitämään tämän aivan säännönmukaisena ja olen iloinen, että kömpelö maailmallisen onnen metsästykseni päättyi vasten tahtoani tähän vanhaan kulmaukseen järven ja vuorien väliin, jonne kuulun ja jossa hyveeni ja paheeni, ja erittäinkin paheeni, ovat ikäänkuin asiaan kuuluvia ja perittyjä. Ulkona maailmalla olin ollut vähällä unohtaa kotiseutuni ja olinpa melkein jo pitänyt itseänikin jonakin harvinaisena kasvina; nyt ymmärrän taas, että se oli vaan Nimikonien henkeä, joka näytteli elonmerkkejä eikä tahtonut taipua muun maailman elämään. Täällä ei kenellekään juolahda mieleen pitää minua minään eräkkäänä, ja katsellessani vanhaa isääni tahi eno-Konradia olen minä aivan kelvollinen poika ja sisarenlapsi. Niitä muutamia harakanhyppyjä, joita olen tehnyt hengen valtakunnassa etsiessäni sitä niinsanottua sivistystä, saattaa vallan hyvin verrata enoni kuuluisaan purjehdusyritykseen, paitsi että ne tulivat minulle kalliimmiksi rahassa, vaivoissa ja ihanissa vuosissa. Ulkonaisestikin on minusta jälleen tullut kokonaan tšekäläinen, nyt, kuin nepaani Kuoni leikkaa partaani ja kun jälleen käytän tuppivyötä housunkannattimeksi ja juoksentelen paitahihassillani, ja kun kerran vanhenen ja pääni harmaantuu, voin aivan huoletta huomaamatta siirtyä isäni tilalle ja ruveta hoitamaan hänen pientä tehtäväänsä kylämme elämässä. Ihmiset tietävät vaan, että olen vuosikausia oleskellut ulkona maailmalla, ja varonpa visusti heille ilmoittamasta, minkälaisista koiranvirkaa siellä olen toimittanut ja minkälaisissa ämpäreissä uinut, sillä silloin sataisi pian pilkkaa ja liikanimiä. Aina kertoessani Saksasta, Italiasta ja Pariisista röyhistä rintaani hieman ja tulenpa itsekin joskus kunniallisimmissa kohdin epäilleeksi omaa totuudenrakkauttani.

Ja mitä on minulta nyt saalista näiltä näin monilta harharetkiltäni ja menneiltä vuosiltani? Nainen, jota rakastin ja rakastan vieläkin, kasvattaa parillaan Baselissa kahta kaunista lastansa. Toinen, joka rakasti minua, on sopinut kohtalonsa kanssa ja myö edelleen hedelmiä, vihanneksia ja siemeniä. Isäni, jonka vuoksi olen palannut tähän pesään, ei ole kuollut eikä parantunut, istuu vaan vuoteellaan tuossa minua vastapäätä ja kadehtii minua hallussani olevan kellarinavaimen vuoksi.

Mutta siinä ei ole kaikki. Onhan minulla paitsi äitiäni ja hukkunutta nuoruudenystäväni enkeleinä taivaassa vaalea Agi ja pieni, kyttyräselkä Boppi. Ja olenhan kokenut senkin, että kylämme talot on taas korjattu ja kivitokeet rakennettu uudelleen. Jos tahtoisin, valittaisiin minut kyläneuvostoonkin. Mutta siellä on Camenzindeja jo entuudelta kylliksi.

Äskettäin on minulle avautunut uusi toimiala. Ravintolanisäntä Nydegger, jonka tuvassa isäni kera olemme tyhjentäneet monet litrat weltliiniläistä, wallisilaista ja waadtlantilaista, alkaa peloittavasti vanhentua eikä tunne toimestaan enää mitään iloa. Eräänä päivänä valitti hän minulle kurjuuttaan. Pahinta on se, että ellei ketään kotikylästä saada tähän virkaan, niin pian on meillä kylässämme joku ulkoa saapunut oluenpanija ja silloin on asia pilassa, eikä meillä ole kylässämme enää ollenkaan mieluista kapakkaa. Ketään vierasta kapakoitsijaa ei saisi päästää paikkakunnalle, sillä hän myö tietysti mieluummin olutta kuin viiniä, ja turmelee ja pilaa Nydeggerin hyvän viinikellarin. Saatua tietää tämän en ole saanut hetken rauhaa; Baselissa on minulla pankissa hiukan rahaa ja kenties ei vanha Nydegger pitäisi minua kaikista huonoimpana seuraajana. Vaikeus on vaan siinä, etten tahtois ruveta ravintolanisännäksi isäni eläessä. Sillä ensiksi en voisi silloin aina estää isääni ryyppimästä ja toiseksi syntyisi hänelle iso ilo siitä, etten kaikella latinallani ja suurella opillani ollut päässyt kauemmaksi kuin Nimikonin kapakanisännäksi. Se ei käy laatuun, ja senvuoksi olenkin alkanut vähitellen odotella isäni kuolemaa, en minkään kärsimättömyyden, vaan yhteisen hyvän asian vuoksi.

Eno-Konradilla on taas vuosien perästä herännyt eloon aivan tavaton työnhalu, ja se ei minua miellytä. Hänellä on alituisesti etusormi suussa ja ankarat aatteelliset rypyt otsalla, hän astua tapsuttelee pienin kiireisin askelin tupansa lattialla ja katselee kirkkaalla ilmalla järvelle. Vanha Cenzine arvelee väliin: "Varmaankin meinaa hän ruveta venettä rakentamaan", ja hän näyttää todellakin taas vuosien perästä niin elämänhaluiselta ja rohkealta, hänen kasvoniilmeensä ovat niin ylön ymmärtäväiset ja viisaat, ikäänkuin hän varmaan tällä kerralla tietäisi, miten oli oltava. Luulen kuitenkin, ettei kysymyksessä ole mitään semmoista, vaan että hänen väsynyt sielunsa ainoastaan pyrkii kohoamaan siivilleen aloittaakseen kotimatkaansa. Tartu purjeisiin, enovanhus! Mutta jos hänen elämänsä on nyt kerran sille kohdalle päässyt, niin silloin saavat Nimikonit kokea jotakin ennenkuulumatonta. Olen nimittäin päättänyt papin jälkeen lausua muutamia sanoja hänen haudallaan, seikka, jota ei vielä tällä seudulla ole tapahtunut. Aion ylistää enoni autuaaksi ja ja jumalan mielikiksi, ja tätä ylösrakentavaista osaa puheestani annan seurata toisen, jossa rakkaat jäljelle jääneet saavat osakseen kohtuullisen pivollisen suola ja pippuria, jota he eivät heti unohda eivätkä minulle anteeksi

anna. Toivottavasti elää isänikin vielä silloin.

Ja pöytälaatikossani on yhä alku suureen runoteokseeni. "Elämäntyökseni" voisin sitä nimittää. Se tuntuu kuitenkin liian juhlalliselta enkä sitä nimeä mielelläni käytäkään, sillä tunnustanpa, että sen jatkaminen ja valmistaminen on vielä kokonaan epätietoista. Kenties saapuu joskus aika, jolloin aloitan uudelleen, jatkan ja valmiina lopetan; silloin on nuoruuteni kaiho sittenkin ollut oikeassa ja minä olen kuitenkin ollut runoilija.

Se olisi minusta samanarvoista tahi kentiesi arvokkaampaakin kuin kunnallisneuvosto ja kivitokeet. Mutta sille se ei vertoja vetäisi, mitä elämästäni on mennyt, eikä ole kuitenkaan kadoksiin mennyt, yhtävähän kuin kaikille rakkaille ihmisilleni alkaen Rösi Girtannerista aina Boppi-raukkaan saakka.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK PETER CAMENZIND ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before

downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in

writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to

the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.